

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการแนวทางการป้องกันไฟฟ้า ป่าชุมชนเขาค้อเหล็กไฟ
ตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี

โดย

นายมาก จันทร์ดีและคณะ

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) ฝ่ายวิจัยท้องถิ่น

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการแนวทางการป้องกันไฟฟ้า ป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟ
ตำบลระบำ อำเภอลานสักร จังหวัดอุทัยธานี

ทีมงานโครงการ

1.นายสุที	สาดี	ผู้รับผิดชอบโครงการ
2.นายวิเชียร	บัวอุไร	ผู้รับผิดชอบโครงการ
3.นายมาก	จันทร์ดี	ผู้รับผิดชอบโครงการ
4.นายสำเร็จ	รุ่งระวี	ทีมวิจัย
5.นายสำราญ	สิงห์เถื่อน	ทีมวิจัย
6.นางสาวจิรนนท์	ดารารัตน์เสรี	ทีมวิจัย
7. นายสมเกียรติ	พูลเชษฐ์กรณ์	ทีมวิจัย
8. นางอำนวย	เขียวพิน	ทีมวิจัย
9.นางจันทร์จิรา	จีวเพ็ง	ทีมวิจัย
10.นายจรัส	พรมดาษ	ทีมวิจัย
11. นายบาน	ทัพเสลา	ทีมวิจัย
12.นายโท	ไทรปักษ์	ทีมวิจัย
13. นายสันตริ	น้อยกุล	ทีมวิจัย
14. นายสังวาล	ป้อมพลอย	ทีมวิจัย
15. นายพราหม	ประคำสี	ทีมวิจัย

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

สารบัญ

หน้าที่

บทที่ 1 โครงการแนวทางการป้องกันไฟฟ้า ป่าชุมชนเขาคินเหล็กไฟ

คำบระบ่า อำเภอลานสั๊ก จังหวัดอุทัยธานี

ความเป็นมา	1
โจทย์วิจัย	2
วัตถุประสงค์	2
เป้าหมาย	2
ประเด็นศึกษา	2
พื้นที่ดำเนินการ	2
ระยะเวลาดำเนินการ	3
งบประมาณดำเนินการ	3
ผลที่คาดว่าจะได้รับ	3

บทที่ 2 บริบทชุมชน

ข้อมูลกายภาพคำบระบ่า	5
ยุคเปิดพื้นที่ทำกิน	7
ยุคพัฒนาใช้เครื่องจักรกลและเทคโนโลยีการผลิต	8
ยุควิกฤตของทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและคน	9
แนวทางการแก้ปัญหาของหน่วยงาน องค์กรและชาวบ้าน	10
ยุคพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาและฟื้นฟูป่า	11

บทที่ 3 สรุปการดำเนินงาน

3.1 สรุปกิจกรรมการดำเนินงาน	13
3.2 สรุปการดำเนินงาน	19
3.2.1 เวทีสร้างความเข้าใจ	19
3.2.2 เวทีสร้างความเข้าใจและวางแผนการดำเนินงานกับแนวร่วม	20
3.2.3 เก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน	21
3.2.4 สรุป วิเคราะห์ข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน	21
3.2.5 นำเสนอข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน	22
3.2.6 เก็บข้อมูลความคิดเห็นต่อไฟฟ้าและแนวทางป้องกันไฟฟ้า	22
3.2.7 การเดินสำรวจป่า	23

สารบัญ (ต่อ)

3.2.8	เวทีแลกเปลี่ยนแนวทางป้องกันไฟฟ้า	23
3.2.9	เวทีนำเสนอแนวทางป้องกันไฟฟ้า	23
3.2.10	สรุปบทเรียนการดำเนินงาน	24
3.2.11	ประชุมทีมวิจัยประจำเดือน	24
3.2.12	จัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์	24
บทที่ 4 สรุปผลการดำเนินงาน		
4.1	สิ่งที่เกิดขึ้นจากกระบวนการงานวิจัย	25
4.2	ผลที่ได้จากการดำเนินงานวิจัย	28
บทที่ 5 สรุป วิเคราะห์ผลการดำเนินงาน		
5.1	สิ่งที่ได้จากกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น	31
5.2	การใช้ประโยชน์จากข้อมูลและความรู้	32
5.3	การสร้างความรู้การป้องกันไฟฟ้าในพื้นที่และ การใช้ประโยชน์จากงานวิจัย	33

ภาคผนวก

เวทีทำผังวาดทรัพยากรและคืบข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน
การเดินทางสำรวจป่า
เวทีแลกเปลี่ยนแนวทางป้องกันไฟฟ้า
เวทีสรุปวิเคราะห์ข้อมูล
เวทีคืบข้อมูลแนวทางป้องกันไฟฟ้า ป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟ
เวทีสรุปบทเรียน
ประชุมประจำเดือน
ภาพกิจกรรม

ภาคผนวก

เวทีทำผังวาดทรัพยากรและกินข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน

กิจกรรมเดินสำรวจป่า

เวทีแลกเปลี่ยนแนวทางป้องกันไฟฟ้า

เวทีสรุปวิเคราะห์ข้อมูล

เวทีกินข้อมูลแนวทางป้องกันไฟฟ้า

เวทีสรุปบทเรียน

ประชุมประจำเดือน

ภาพกิจกรรม

บทที่ 1

บทนำ

โครงการแนวทางการป้องกันไฟป่า ป่าชุมชนเขาดินเหล็กไฟ หมู่ที่ 2,7,11,16

ตำบลระบำ อำเภอลานสั๊ก จังหวัดอุทัยธานี

ความเป็นมา

ป่าชุมชนเขาดินเหล็กไฟ อยู่ในพื้นที่หมู่ 2 หมู่ 7 หมู่ 11 หมู่ 16 ตำบลระบำ อำเภอลานสั๊ก จังหวัดอุทัยธานี ห่างจากตัวเมืองอุทัยธานี ประมาณ 80 กิโลเมตร มีประชากรทั้งหมด 564ครัวเรือน จำนวน 2,335 คนส่วนใหญ่อพยพมาจากหลายพื้นที่ เพื่อเปิดที่ดินทำกินเช่น จังหวัดเพชรบูรณ์ พิจิตร นครสวรรค์ ชัยนาท และอำเภอทัพทัน หนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี ผู้คนที่มาอยู่รวมกันในชุมชนจึงมีความหลากหลายวัฒนธรรม ลักษณะการตั้งบ้านเรือนมักจะอยู่ในพื้นที่ดินทำกินของตนเอง มีวิถีชีวิตพึ่งพิงอาศัยป่า ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีรายได้ไม่แน่นอน คนในชุมชนมีรายได้จากการเก็บหาของป่า ขาย เช่น หน่อไม้ เห็ดต่าง ๆ ผักหวาน กระเจียว บุกล ฯลฯ ปี พ.ศ 2528 มีพระธุดงค์มาปักกลดได้ก่อนหินชาวยป่าเขาดินเ็นชาวบ้านได้ช่วยกันสร้างกุฏิศาลา พระองค์ใหญ่ กุฏิเป็นไม้ทุกปีจะเกิดไฟป่าจะลามมาไหม้วัด ชาวบ้านจะช่วยกันดับไฟป่าไม่ให้ไหม้วัด ในปี พ.ศ 2535 ชาวบ้านช่วยกันควบคุมไฟป่าไม่ได้ กุฏิที่ชาวบ้านเขาดินเ็นร่วมกันช่วยกันก่อสร้างถูกไฟป่าเผาไหม้ไปหลายหลัง ปี พ.ศ 2536 พอถึงฤดูแล้งชาวบ้านเขาดินเ็นช่วยกันทำแนวกันไฟรอบเขาดิน เพราะกลัวไฟป่าลามมาไหม้วัดอีก ต่อจากนั้นชาวบ้านทำแนวกันไฟป่าติดต่อกันมาทุกปี

ในปี พ.ศ 2539มีโครงการประสานความร่วมมืออนุรักษ์และพัฒนากลุ่มป่าห้วยขาแข้ง นำโดย อาจารย์สมพงษ์ สุทธิวงษ์ เข้ามาประสานผู้นำหมู่บ้านตามแนวเขตกันชนป่าห้วยขาแข้ง เพื่อพัฒนาอาชีพและอนุรักษ์ธรรมชาติ (ป่า) พาผู้นำไปศึกษาดูงานการจัดการป่าชุมชนหลาย ๆ พื้นที่ เพื่อเป็นแบบอย่างในการจัดการใช้ประโยชน์จากป่า ต่อมา ปี พ.ศ 2543 บ้านเขาดินเ็น หมู่ 16 ตำบลระบำ ได้ขอจัดตั้งป่าชุมชนจากป่าไม้จังหวัดอุทัยธานี เป็นป่าชุมชนเขาดินเ็น ชาวบ้านร่วมกันออกกฎระเบียบการใช้ประโยชน์จากป่า ประกอบกับชาวบ้านเขาดินเ็นได้ช่วยกันทำแนวกันไฟมาทุกปีทำให้ป่ามีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพันธุ์ไม้ ผักป่า เห็ด และสัตว์ป่า ซึ่งต่างจากป่าที่ไฟไหม้ทุกปีที่นับวันมีแต่เสื่อมโทรม ต่อมาอีก 3 หมู่บ้านรอบเทือกเขาดินเหล็กไฟ คือ บ้านห้วยวัง หมู่ 2 บ้านอ่างห้วยดง หมู่ 11 และบ้านโป่งมะค่า หมู่ 7 ตำบลระบำ เห็นว่าดีจึงร่วมกันจัดตั้งเครือข่ายป่าชุมชนเขาดินเหล็กไฟ ร่วมกันกำหนด กฎระเบียบ กติกาการจัดการป่า การควบคุมและการ ป้องกันไฟป่า ผลการดำเนินงานเครือข่ายป่าชุมชน คือ ขยายพื้นที่ป่าที่ปลอดไฟไหม้เพิ่มขึ้น และร่วมกันทำแนวกันไฟเพื่อควบคุมและป้องกันไฟป่าทุกปี ปัญหาป่าชุมชนเขาดินเหล็กไฟ

ทั้งที่คณะกรรมการเครือข่ายผู้นำหมู่บ้าน ราชการ องค์การต่าง ๆ มาให้ความรู้ถึงผลกระทบความเสียหายจากไฟฟ้าที่มีต่อป่าชุมชน ซึ่งเป็นแหล่งอาหาร และแหล่งรายได้ของชาวบ้าน 4 หมู่บ้าน แต่ไฟฟ้ายังเกิดกับป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟทุกปี สร้างความเสียหายให้กับป่า คณะกรรมการเครือข่ายป่าชุมชนจึงเกิดแนวคิดหาวิธีแก้ไขปัญหการป้องกันไฟฟ้าอย่างมีส่วนร่วมทั้ง 4 หมู่บ้าน โดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (สกว.) และศูนย์ประสานงานประชาคมเมืองอุทัย โดยมี

โจทย์วิจัย แนวทางการป้องกันไฟฟ้า ป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟควรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อต้องการรู้ความคิดเห็นของชาวบ้านในเรื่องเกี่ยวกับไฟฟ้าที่เกิดในป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟ
2. เพื่อสำรวจเปรียบเทียบความอุดมสมบูรณ์ของสภาพป่า และผลผลิตจากป่าที่ปลอดไฟฟ้า กับป่าที่โดนไฟไหม้
3. เพื่อหาแนวทางการป้องกันไฟฟ้า ของป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟ
4. ศึกษาความเป็นมาของชุมชน วิถีชีวิตวัฒนธรรมประเพณี และสภาพพื้นที่บริเวณเทือกเขาหินเหล็กไฟตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน **(เพิ่มเติม)**

เป้าหมาย

ให้ชาวบ้านเห็นความเชื่อมโยงของวิถีชีวิตของตนเองกับป่า อันจะนำไปสู่การควบคุมและป้องกันไฟฟ้าอย่างยั่งยืน เพื่อให้ป่าอุดมสมบูรณ์เป็นแหล่งอาหารของชุมชน เป็นป่าต้นน้ำ เป็นที่อยู่ของสัตว์ป่า และเป็นแหล่งเรียนรู้

ประเด็นศึกษา

1. ศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชน วิถีชีวิตวัฒนธรรมประเพณี และสภาพพื้นที่บริเวณเทือกเขาหินเหล็กไฟตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน **(เพิ่มเติม)**
2. ศึกษาประวัติความเป็นมาของป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟ
3. ศึกษาความคิดเห็นของชาวบ้านต่อไฟฟ้า
4. ศึกษาสภาพป่าและผลผลิตจากป่าที่ไฟไหม้ กับป่าที่ไฟไม่ไหม้
5. ศึกษาแนวทางการป้องกันไฟฟ้า ป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟ

พื้นที่ดำเนินการ

ป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟ หมู่ที่ 2, 7, 11, 16 ตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี

ระยะเวลาดำเนินการ

เดือน มีนาคม 2549 – เดือน กุมภาพันธ์ 2550 ขยายเวลาถึงเดือนธันวาคม 2551

งบประมาณดำเนินการ เป็นเงินทั้งสิ้น 83,947.59 บาท

(แปดหมื่นสามพันเก้าร้อยสี่สิบบาทห้าสิบบาทสตางค์)

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ชุมชนรู้ประวัติความเป็นมา วิถีชีวิตวัฒนธรรมประเพณี และสภาพพื้นที่บริเวณ
เพื่อเขาหินเหล็กไฟตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
2. ชุมชนได้รู้ประวัติความเป็นมาของป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
3. ชุมชนเห็นการเปลี่ยนแปลงของสภาพพื้นที่ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ตั้งแต่อดีตจนถึง
ปัจจุบันและสาเหตุ
4. ชุมชนรู้และเข้าใจเกี่ยวกับไฟป่า
5. ชุมชนจะได้รับความรู้สภาพป่าและผลผลิตจากป่าที่ไฟไหม้กับไฟไหม้ไม่มีความแตกต่างกัน
6. ได้แนวทางการป้องกันไฟป่า ป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน

ทีมวิจัย

1. นายสุที	สาดี	ผู้รับผิดชอบโครงการ
2. นายมาก	จันทร์ดี	ผู้รับผิดชอบโครงการ
3. นายวิเชียร	บัวอุไร	ผู้รับผิดชอบโครงการ
4. นายสมเกียรติ	พูลเชตรกรณ	ทีมวิจัย
5. นายเสนีย์	ศรสุรินทร์	ทีมวิจัย
6. นายจรัส	พรมดาษ	ทีมวิจัย
7. นายบาน	ทัพเสลา	ทีมวิจัย
8. นายพราหม	ประคำสี	ทีมวิจัย
9. นายสำเร็จ	รุ่งระวี	ทีมวิจัย
10. นางสาวจิรนนท์	ดาราวัฒนเสรี	ทีมวิจัย

สถานที่ติดต่อผู้รับผิดชอบโครงการ

- 1) นายสุที สาดี
92/3 ม.16 ต.ระบำ อ.ลานสัก
จ.อุทัยธานี 61160 เบอร์โทรศัพท์ 081-0414953

2) นายมาก จันทรี

148/3 ม.11 ต.ระบ้า อ.ลานสัก

จ.อุทัยธานี 61160 เบอร์โทรศัพท์ 085-6514769

3) นายวิเชียร บัวอุไร

86 ม.2 ต.ระบ้า อ.ลานสัก

จ.อุทัยธานี 61160 เบอร์โทรศัพท์ 089-83918509

บทที่ 2

บริบทชุมชน

เทือกเขาหินเหล็กไฟอยู่ในเขตป่ากันชนห้วยขาแข้ง ป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟมีพื้นที่ประมาณ 6,665 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ 4 หมู่บ้านคือ หมู่ 2 บ้านห้วยวัง หมู่ 7 บ้านโป่งมะค่า หมู่ 11 บ้านอ่างห้วยดง และหมู่ 16 บ้านเขาหินเทิน ตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี มีประชากร 564ครัวเรือน จำนวน 2,335 คน

1. ข้อมูลทางกายภาพของตำบลระบำ

1.1 อาณาเขต

ทิศเหนือ มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอมะเอนกเป็น จังหวัดนครสวรรค์

ทิศตะวันออก มีอาณาเขตติดต่อกับตำบลลานสัก อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี

ทิศตะวันตก มีอาณาเขตติดต่อกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง

ทิศใต้ มีอาณาเขตติดต่อกับตำบลป่าอ้อ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี

ตำบลระบำมีพื้นที่ทั้งหมด 674 ตารางกิโลเมตร หรือ 421,250 ไร่ พื้นที่ทางการเกษตร 92 ตารางกิโลเมตร หรือ 57,439 ไร่

1.2 สภาพภูมิประเทศ

สภาพพื้นที่เป็นที่ราบสูงและภูเขา เป็นลูกคลื่นลอนลาดตามแนวเขา และที่ราบสูงตามแนวคลองทับเสลา พื้นที่เหมาะแก่การทำไร่ปลูกต้นไม้เศรษฐกิจโตเร็ว และด้านปศุสัตว์

1.3 สภาพภูมิอากาศ

ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่ กุมภาพันธ์ – เมษายน

ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่ พฤษภาคม – กันยายน

ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่ ตุลาคม – มกราคม

1.4 ทรัพยากรชุมชน (แหล่งน้ำ)

1) แหล่งน้ำธรรมชาติที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์เพื่อการเกษตรและเลี้ยงสัตว์คือ

- คลองทับเสลา ไหลผ่านหมู่ที่ 1, 2, 5, 8
- คลองห้วยวัง ไหลผ่านหมู่ที่ 2, 3, 15, 16

2) แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น

- ฝายจำนวน 9 แห่ง
- บ่อน้ำตื้น 262 แห่ง
- อ่างเก็บน้ำ 4 แห่ง
- สระน้ำเกษตรกร 391 แห่ง

1.5 เส้นทางคมนาคม

การคมนาคมตำบลระบมามีเส้นทางติดต่อกับอำเภอลานสัก ซึ่งมีระยะทางจากองค์การบริหารส่วนตำบลระบม ถึงอำเภอลานสักประมาณ 18 กิโลเมตร

2. ข้อมูลชีวภาพ

2.1 สภาพการผลิตพืช

การประกอบอาชีพการเกษตรของเกษตรกรในตำบลระบม ส่วนใหญ่จะปลูกพืชไร่ เช่น ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันสำปะหลัง ส่วนอ้อยโรงงาน และสับปะรดโรงงานปลูกเพียงเล็กน้อย ส่วนการปลูกไม้ผลส่วนใหญ่เป็นมะม่วงเพื่อการส่งออกทั้งตลาดในประเทศ และตลาดต่างประเทศ ส่วนการปลูกข้าวจะมีไว้บริโภคในครัวเรือนเป็นส่วนใหญ่ และพืชผักจะผลิตส่งในตลาดไท ตลาดท้องถิ่น และบริโภคในครัวเรือน ตำบลระบมามีพื้นที่ทั้งหมด 421,250 ไร่ เป็นพื้นที่การเกษตร 57,439 ไร่ พื้นที่ที่อยู่อาศัย 2,635 ไร่ และพื้นที่ป่าไม้, ไม้ยืนต้น 121,759 ไร่ อื่นๆ 239,417 ไร่

2.2 สภาพการผลิตสัตว์

ตำบลระบมามีพื้นที่เหมาะสมในด้านปศุสัตว์ เช่น โคเนื้อ แพะ แกะ ได้เนื่องจากต้นทุนการผลิตการปลูกพืชไร่สูง จึงต้องทำให้เกษตรกรหันมาเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพมากขึ้น เพราะต้นทุนการผลิตต่ำสามารถทำรายได้ให้แก่เกษตรกรผู้เลี้ยงได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะการเลี้ยงโคขุน แพะ แกะ

ข้อมูลพื้นที่การเกษตร

หมู่ที่	พื้นที่ทั้งหมด (ไร่)	พื้นที่ทำการเกษตร (ไร่)					พื้นที่ทำการเกษตร	ป่าไม้ ไม้ยืนต้น	ที่อยู่อาศัย (ไร่)	พื้นที่อื่นๆ (ไร่)
		นา	ไร่	ไม้ผล	ไม้ดอก	พืชผัก				
2	9,248	122	3,624	45	-	15	3,806	1,270	134	4,038
7	29,288	10	2,281	76	-	12	2,379	12,208	86	14,615
11	36,255	15	2,025	12	-	12	2,064	8,570	135	25,486
16	10,497	42	2,789	127	-	14	2,972	1,093	88	6,344

ที่มาข้อมูล : สำนักงานเกษตรอำเภอลานสัก

จากเดิมสภาพพื้นที่เป็นป่าอุดมสมบูรณ์ ลุงดาชาวกระเหรี่ยงเล่าว่า ราว ปี พ.ศ. 2496 มีชุมชนกระเหรี่ยงเรียกว่าบ้านอีต้าง ชื่ออีต้างมาจากชื่อจระเข้ที่อยู่ในหนองน้ำบึงตาใต้ สภาพพื้นที่เป็นป่าดิบชื้นแดดส่องไม่ถึงพื้น ดินมีความอุดมสมบูรณ์มากชาวกระเหรี่ยงจะอาศัยอยู่ในที่โล่งใกล้ลำห้วย ถากหญ้าหยอดข้าวไว้กินอาศัยอาหารจากป่าและลำห้วย ลุงดาบอกว่า“มีข่าวสารกับเกลือไม่มีเงินก็อยู่ได้”เมื่อก่อนก็มีไฟป่าจะไหม้บริเวณป่าโล่งแต่พอมาถึงป่าขึ้นไฟจะดับเอง

ยุคบุกเบิกเปิดพื้นที่ทำกิน:จากสภาพป่าที่อุดมสมบูรณ์ชาวบ้านจากอุทัยธานีเข้ามาตัดไม้ทำอุปกรณ์ทำนาเช่นคันไถ หัวหมู ทำเกวียน มีบางกลุ่มเข้ามาคล้องช้างเสร็จภารกิจก็จะกลับออกไป เมื่อเข้ามาเห็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ก็เริ่มอพยพเข้ามาเปิดพื้นที่ทำกินราวปี พ.ศ.2503 การเปิดพื้นที่ทำกินและการผลิตแบบง่าย ๆ ใช้แรงงานคน จากคำบอกเล่าของพ่อใหญ่ยก พลังว่า มาจากบ้านหนองจิก อำเภอหนองฉาง จังหวัดอุทัยธานีเข้ามาอยู่ในพื้นที่บ้านอีต้างมาดักน้ำมันยางและรับซื้อน้ำมันยาง สภาพพื้นที่เป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ พื้นที่ราบมีต้นไม้ใหญ่มาก ส่วนใหญ่เป็นต้นยางสลัดกับกอไผ่ บนภูเขาเป็นป่าที่ที่มีความชุ่มชื้นมาก ทางน้ำที่สำคัญคือ ห้วยวัง ห้วยน้ำหนาว และห้วยทับเสลา ซึ่งตอนนั้นแคบแต่ลึก เวลาฝนตกน้ำในลำห้วยจะเต็มแต่ไม่ล้นไหลหลากไปทั่วเดินข้ามไม่ได้ต้องเดินอ้อมไปอีกทางหนึ่ง หน้าแล้งก็ยังมีน้ำไม่แห้งเหมือนปัจจุบัน การหากินก็ง่ายกระเหรี่ยงจะใช้วิธีเหยียบตามทรายก็ได้ปลาไปกิน ผู้ช่วยละโอ สีดำเล่าว่า “เข้ามาอยู่ที่บ้านห้วยวังราวปี พ.ศ. 2510 บริษัทไม้อัดไทยเข้ามาสัมปทานตัดไม้แล้ว สภาพพื้นที่บริเวณที่เข้ามาอยู่โล่งต้นไม้ที่เหลือในที่ก็เป็นไม้เปล้ากับแคป้า ฝนตกน้ำเต็มลำห้วยไหลแรงมาก เด็กนักเรียนข้ามไปโรงเรียนที่ท่ามะนาวไม่ได้ ต้องใช้เชือกมะนิลาผูกกับต้นไม้ 2 ผืนให้เด็กทอดคอดึงข้ามลำห้วยรับส่งเด็กนักเรียน หน้าแล้งก็ยังมีน้ำปลาชุมมาก อาหารป่าก็มีมาก มีเห็ดต่างๆหลากหลายชนิด โดยเฉพาะเห็ดโคนที่มีมาก จะเลือกกินเฉพาะดอกตูมๆ มีหน่อไม้ ผักหลากหลายชนิดฯลฯ สัตว์ป่ามีจำนวนมาก เช่นช้าง เสือ เก้ง กวาง หมูป่า ลิง ค่าง วัวแดง เป็นต้น ชาวบ้านจะใช้มีด ขวาน และเลื่อยมือตัดไม้มาทำที่อยู่อาศัย สภาพดินมีความอุดมสมบูรณ์ชาวบ้านจะใช้จอบใช้เสียมขุดดินหยอดข้าวไว้ไว้กิน เปิดพื้นที่ได้ก็จะหยอดข้าวโพดพันธุ์พระพุทธรบาท 5 ถั่วและปลูกกล้วยไปพร้อมๆกัน ดินดีไม่ต้องใส่ปุ๋ย ชาวบ้านเก็บพันธุ์ข้าวและข้าวโพด ไว้ใช้เอง ได้ผลผลิตก็จะนำไปขายที่ร้านเจ๊กที่ตลาดปากเหมือง ถ้ามีรถยนต์ก็ไปขายที่ตลาดอุทัย”

ราวปีพ.ศ.2510-2511 หลังจากบริษัทไม้อัดไทยสัมปทานตัดไม้ พื้นที่เปิดโล่งคนในจังหวัดอุทัยธานีและต่างถิ่นอพยพเข้ามาเปิดพื้นที่ทำกินเพิ่มขึ้น เช่น อำเภอหนองฉางจังหวัดอุทัยธานี อำเภอพยุหะคีรี อำเภอลาดยาว อำเภอตาคลี จังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดพิษณุโลก เพชรบูรณ์ อุตรดิตถ์ และบุรีรัมย์

มาอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม เช่นกลุ่มบ้านอีต้าง บุ่งอ้ายเจียม สามง่าม พงใหญ่ และระบำ ขึ้นกับตำบลลานสัก อำเภอบ้านไร่ ชาวบ้าน ตักน้ำมันยางขาย บางคนก็รับจ้างตักน้ำมันยางหรือหาบ เมื่อเปิด พื้นที่เพิ่มการผลิตก็เพิ่มขึ้น ชาวบ้านจึงใช้แรงงานวัวควายช่วย ไถไร่ปลูกข้าว ข้าวโพด ฝ้าย พริก ละหุ่ง ผลผลิตที่ได้นำไปขายที่ ตลาดปากเหมือง และที่ตลาดหนองนาง

ยุคพัฒนาใช้เครื่องจักรกลและเทคโนโลยีการผลิต:

ปี พ.ศ. 2514 เริ่มมีรถไถซึ่งคันแรกเป็นของพ่อใหญ่ยก พลังช่วงนั้น ชาวบ้านจะไถไร่กันทั้งกลางวันกลางคืนคุณสาธิต ฤทธิ์วิญญ์เล่าว่า ตอนนั้นอายุประมาณ 14-15 ปี มาขับรถไถไร่ตอนกลางคืนเปิด ไฟหน้ารถมองไปเห็นเหมือนคนยืนดำไปหมดน่ากลัวมาก แต่พอ เข้าไปดูใกล้ๆเป็นตอไม้ที่ถูกตัดตอนล้มปทานป่า มีบางส่วนที่ชาวบ้านมาตัดที่หลังและเผาเพื่อ ทำไร่ รถไถช่วยให้เปิดพื้นที่ทำกินได้มากขึ้น การผลิตจึงเพิ่มมากขึ้น

ปีพ.ศ. 2518 – 2520 มีเสียงโค่นต้นไม้และเสียงปืนทุกวัน สัตว์ป่าหนีเข้าป่าลึก ยังมีแก๊ง กวาง เสืออยู่บ้าง ชาวบ้านจากบ้านเพชรเจริญ(มาจากเพชรบูรณ์)เข้ามาจับจองที่ดินที่บ้านอ่าง ห้วยดงปัจจุบัน และชาวบ้านจากกำแพงเพชร หนองบัว นครสวรรค์มาจับจองที่บ้านโป่งมะค่า ซึ่ง เป็นพื้นที่ป่าที่สมบูรณ์ เพื่อเปิดพื้นที่ทำกิน และตัดไม้ เผาถ่าน ล่าสัตว์เพื่อขาย ปีพ.ศ.2520 บริษัท ไม้อัดไทยขัดแย้งกับชาวบ้านเพราะจะไปปลูกต้นไม้ทดแทนไม้ที่ตัดในพื้นที่ไร่ของชาวบ้าน ชาวบ้านไม่ยอม บริษัทไม้อัดไทยจึงขยับพื้นที่เข้าไปจนถึงวังไผ่และเกือบถึงกะปุกกะเปียง ตัดต้นไม้ ออกแล้วปลูกทดแทน ปีพ.ศ.2522 มีคนย้ายเข้ามาเปิดพื้นที่เพื่อทำกินมากที่สุด มีพ่อค้า(เจ้าแก่)รับ ซื้อพืชไร่ที่ตลาดลานสักและมีรถไถเพิ่มขึ้น(ของเจ้าแก่) เจ้าหน้าที่เกษตรมาสนับสนุนให้ชาวบ้าน ปลูกข้าวโพดพันธุ์สุวรรณ1,2 เริ่มใช้ปุ๋ยเคมี 1 ลูกต่อไร่ ปลูกฝ้าย และมันสำปะหลัง เริ่มเป็นหนี้เจ้า แก่ ในช่วงปีพ.ศ.2523-2525 มีการตัดไม้ขายกันอย่างเสรี มีทั้งแปรรูป ไม้ค้ำขอน ตั้งโครงบ้าน เลือกลำไม้ได้ตามความพอใจของผู้ซื้อและมีเกวียนรับจ้างขน

ผลกระทบจากการพัฒนา: ปีพ.ศ. 2524 ฝนตกน้ำท่วมบ้านเพชรเจริญ ถึง 9 ครั้ง วัวควาย ลอยตามน้ำไปเสียหายมาก ปี พ.ศ.2526 ฝนตกมากน้ำท่วมทั้งบ้านห้วยวังและบ้านเพชรเจริญอีก ปีพ.ศ. 2527 ชาวบ้านจุดไฟเผาเพื่อถ่านที่ทำกินมากขึ้น เมื่อทำไร่ข้าวโพดหลังจากเก็บเกี่ยว ผลผลิตแล้วทิ้งตอซังไว้ จะเผาตอซังก่อนไถประมาณช่วงเดือนพฤษภาคม ชาวบ้านยังไม่มี การควบคุมและป้องกันไฟป่า มีเพียงควบคุมและป้องกันไฟรอบบริเวณบ้านของตนเท่านั้น ช่วงนั้นมี ไฟไหม้ป่าติดต่อกัน 3 วัน ปี พ.ศ 2528 มีพระธุดงค์มาปักกลดใต้ก้อนหินขายป่าเขาหินเทิน ชาวบ้านช่วยกันใช้ไม้สร้างกุฏิ ศาลา และพระองค์ใหญ่ ไฟป่าจะลามมาไหม้วัดทุกปี ชาวบ้าน

ก็จะช่วยกันดับไฟเพราะกลัวไฟไหม้วัด ปีพ.ศ. 2528 - 2529 กรมชลประทานสร้างเขื่อนทับเสลา มีคนจากภาคอีสานอพยพเข้ามาอยู่มากขึ้น และคนจากจังหวัดพิจิตร กำแพงเพชร นครสวรรค์ก็เข้ามาเพิ่มขึ้น พอพื้นที่ทำกินเพิ่มการผลิตเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะปลูกมันสำปะหลังเพิ่มขึ้นชาวบ้านก็ซื้อรถอีแต๊กมาใช้ ช่วงนี้ชาวบ้านเริ่มมีรายได้จากการเก็บหน่อไม้ เห็ด และผักหวานจากป่าขาย ในปี พ.ศ. 2529 ฝนตกเขื่อนสร้างเสร็จระบายน้ำไม่ทัน น้ำท่วมบ้านห้วยวังและบ้านเพชรเจริญมาก

ยุควิกฤตของทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและคน:

ปี พ.ศ.2530-2532 มีนายทุนเข้ามากว้านซื้อที่ดินรายละ200-500 ไร่ ตัดต้นไม้ และถางป่าเปิดพื้นที่ สภาพพื้นที่วิกฤตป่าเสื่อมโทรมมากต้นไม้ขนาด 2 คนโอบไม่มีแล้ว ชาวบ้านเริ่มหวงต้นไม้ที่หัวไร่ปลายนาเพื่อเก็บไว้ให้ลูกหลานใช้ ฝนตกน้ำไหลป่ามาเร็ว การชะล้างพังทลายหน้าดินเพิ่มขึ้นและสภาพดินเริ่มเสื่อมโทรม ในช่วงนี้สำนักงานชลประทานมาสร้างอ่างเก็บน้ำอ่างห้วยดงเพื่อเก็บน้ำไว้ใช้อุปโภคบริโภค และการเกษตร(ทำนา)

ปี 2533-2535 เป็นช่วงเปิดพื้นที่ทำกินมากและรุนแรง:

ปี พ.ศ.2533 เจ้าหน้าที่ป่าไม้เข้ามาจัดสรรที่ทำกินที่บ้านห้วยวัง ปีพ.ศ. 2534 พื้นที่ป่า 80 เปอร์เซ็นต์ ถูกเปิดเป็นพื้นที่ทำกินต้นไม้ใหญ่บนภูเขาทุกลูกถูกตัดมาก ชาวบ้านจุดไฟเผาเพื่อเปิดพื้นที่ทำกิน ไฟไหม้ป่ารุนแรงติดต่อกัน 7-8 วันจากเขาหินเหล็กไฟจนถึงเขาวงและป่าอ้อ สภาพป่าไม้เปลี่ยนไปมาก มีความแห้งแล้งน้ำซับหายไป ฝนตกน้ำไหลแรงกัดเซาะหน้าดินในไร่เป็นร่องลึก ของป่าหายากขึ้น ชาวบ้านต้องแย่งกันหาเช่นผักหวาน เห็ดโคน มีเจ้าหน้าที่บริษัทมาแนะนำชาวบ้านให้เปลี่ยนพันธุ์ข้าวโพดจากพันธุ์สุวรรณเป็นพันธุ์ลูกผสมของบริษัท ชาวบ้านเปลี่ยนพันธุ์มันสำปะหลังจากพันธุ์พื้นเมืองเป็นพันธุ์ระยอง 5 และยกร่องปลูกมันสำปะหลังกันมากขึ้น

ปี 2535 ราชการอพยพคนออกจาก หนองกระทุ่ม ชับไก่อเตี้ย เขาลวกในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง เจ้าหน้าที่ป่าไม้เข้ามาจัดสรรที่ทำกินให้ชาวบ้านที่บ้านอ่างห้วยดง ต้นไม้บนภูเขาทุกลูกถูกตัดมาเผาถ่านขายและสร้างบ้าน ภูเขาทุกลูกเป็นเขาหัวโล้นไฟไหม้รุนแรงติดต่อกันหลายวัน ที่บ้านห้วยวังสร้างสำนักสงฆ์ห้วยวังและเริ่มดูแลป่า ที่บ้านอ่างห้วยดงเจ้าหน้าที่เข้ามาแนะนำเริ่มรู้จักป่าชุมชน ส่วนที่เขาหินเทียนไฟป่าลุกลามไปไหม้วัดชาวบ้านมาช่วยกันดับไฟ

ปี 2536 ชาวบ้านกลัวไฟจะไหม้วัดเขาหินเทียนอีก จึงช่วยกันทำแนวป้องกันไฟ โดยมีพระอาจารย์ประเสริฐนำชาวบ้านดูแลรักษาป่า ปีพ.ศ. 2537 ไฟไหม้ป่ารุนแรงมากดับไม่ได้เป็นอาทิตย์ ฝนแล้ง ผลผลิตลดลงรายได้ลดลง ประกอบกับสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตร(สปท.)เข้ามาออกเอกสารสิทธิ์ ชาวบ้านมีเอกสารสิทธิ์ที่จะขอกู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์

(ธกส.) จึงมีหนี้สินเพิ่มขึ้นทั้งนี้ธนาคารธกส.และหนี้ในระบบ(ร้อยละ 60 บาทต่อปี) ปี พ.ศ. 2537 แยกหมู่ 11 บ้านอ่างห้วยดง ออกจากหมู่ 5 บ้านเพชรเจริญ สร้างสำนักสงฆ์อ่างห้วยดงและถนนในหมู่บ้าน

ปี 2538 สภาพป่าวิกฤตมาก มีความแห้งแล้งน้ำซึมน้ำซับหายไป น้ำในอ่างห้วยดงแห้ง ชาวบ้านอ่างห้วยดงและบ้านเพชรเจริญ แย่งน้ำกันระหว่างน้ำกิน น้ำใช้กับน้ำทำนา ที่บ้านห้วยวังบ่อ น้ำต้นแห้งชาวบ้านต้องเขยื้อนรถขอใช้น้ำกิน พอฝนตกมากน้ำก็ท่วมบ้านเพชรเจริญ และบ้านห้วยวังอีก

แนวทางแก้ปัญหาของหน่วยงานราชการและชาวบ้าน: ปี พ.ศ. 2534 -2536 มีไฟไหม้ป่าบริเวณปากกันชนห้วยขาแข้งมาก เจ้าหน้าที่หน่วยงานจึงเข้ามาให้ความรู้เรื่องไฟป่า โทษทางกฎหมายที่เกี่ยวกับไฟป่า มาแนะนำให้ชาวบ้านได้globตลอดทั้ง แล้วปลูกมันสำปะหลังหรือพืชชนิดอื่นๆ ชาวบ้านก็ทำตามคำแนะนำของราชการเพราะกลัวการลงโทษ

ปี พ.ศ.2534 เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานราชการมาชี้แจงเกี่ยวกับไฟป่าและโทษของการจุดไฟเผาป่า เชิญแกนนำหมู่บ้านเข้าร่วมอบรมยุทธศาสตร์ที่บางกุ้ง และพาไปศึกษาดูงานที่ ป่าชุมชนพุต้อ ตำบลทัพหลวง อำเภอบ้านไร่ ที่ชาวบ้านรวมตัวกันดูแลรักษาป่าต้นน้ำ เนื่องจากวิกฤตน้ำกินน้ำใช้ ที่หมู่ 2 บ้านห้วยวัง มีคุณคะนิง นุชนุ่ม คุณบาน ทับเสลา คุณจรรยา ลีลา คุณละไธ สีด้าซึ่งเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านขณะนั้นไปร่วมอบรมศึกษาดูงาน ผู้ช่วยละไธ เล่าว่าหลังจากดูงานกลับมาในพื้นที่ได้นำแนวคิดการดูแลรักษาป่าชุมชนเพื่อรักษาแหล่งน้ำแหล่งอาหารของชุมชนไปปรึกษาผู้ใหญ่บ้านและนำมาปฏิบัติ เช่น ให้ผู้ใหญ่บ้านประกาศห้ามตัดไม้ในเขตพื้นที่ป่า และปฏิบัติตามกฎระเบียบป่าชุมชน เดินลาดตระเวนดูแลรักษาป่าชุมชน พบใครทำผิดกฎก็จะลงโทษ แม้แต่ญาติก็ไม่เว้น ตอนนั้นเคร่งครัดเรื่องกฎระเบียบมากจึงเกิดความขัดแย้งกับคนในชุมชนที่สำคัญคือกับญาติตัวเอง ช่วงนั้นมีปัญหาไฟป่ามาก ดับไฟตรงนี้ได้ไฟป่าเกิดขึ้นตรงโน้นอีก ดับกันแทบไม่เว้นแต่ละวัน คนทำงานก็รู้สึกเหนื่อยและท้อมาก

ในปี พ.ศ 2535 ชาวบ้านช่วยกันควบคุมไฟป่าไว้ไม่ได้ ญาติที่ชาวบ้านเขาหิมนินร่วมแรงร่วมใจช่วยกันก่อสร้างถุกไฟป่าเผาไหม้ไปหลายหลัง ปี พ.ศ 2536 พอถึงฤดูแล้งชาวบ้านเขาหิมนินกลัวไฟป่าลามมาไหม้วัดอีก จึงช่วยกันทำแนวกันไฟรอบเขาที่วัด ต่อจากนั้นชาวบ้านทำแนวป้องกันไฟป่าติดต่อกันมาทุกปี เมื่อก่อนมีเห็ดมากทุกอย่างโดยเฉพาะเห็ดโคนจะขึ้นในบริเวณบ้านและเห็ดอื่นอีกมากมาย ต่อมาหายไปหลังจากไฟไหม้ป่าทุกปี

ยุคการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาและฟื้นฟูป่า: ปี พ.ศ. 2539
หน่วยงานและองค์กรต่างๆ มีโครงการสนับสนุนให้ประชาชน
ร่วมกันดูแลรักษาป่า ปี พ.ศ. 2539 - 2541 สำนักงานปฏิรูปที่ดิน
เพื่อการเกษตรร่วมกับองค์กรเอกชน โดยการสนับสนุนงบประมาณ

ประมาณจากประเทศเดนมาร์ก มีโครงการประสานความร่วมมือเข้ามา พัฒนาในพื้นที่ด้วยการ
ตั้งกลุ่มออมทรัพย์เครดิตยูเนียน กิจกรรมรณรงค์การไถกลบแทนการเผาตอซัง และส่งเสริมอาชีพ
เช่น เลี้ยงสัตว์ ทำปุ๋ยชีวภาพปลูกผักปลอดสาร เพาะพันธุ์กล้าไม้
ชุดสระน้ำในไร่ผู้ใหญ่น้อย เกียรติ พูลเขตกรณ์ เล่าว่า ชาวบ้านมา
สมัครเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เครดิตยูเนียนกันมาก เพราะอยากได้
สระน้ำ และเจ้าหน้าที่โครงการได้ชวนสมาชิกกลุ่มเครดิตยูเนียนไป
ช่วยดับไฟบนภูเขาและดับไฟในพื้นที่ไร่ของชาวบ้าน ช่วยตั้งกรรมการ
ไฟป่าและกรรมการป่าชุมชน เป็นการเริ่มต้นของการดูแลรักษาป่า

ราวปี พ.ศ. 2543- 2544 มีโครงการสนับสนุนการดูแลควบคุม
ป้องกันไฟป่าและส่งเสริมอาชีพ โดยการสนับสนุนของสำนักงาน
กองทุนสนับสนุนเพื่อสังคม (SIF) สนับสนุนอุปกรณ์ดับไฟป่าเช่น
ถังน้ำ บั้มน้ำลาไฟ การส่งเสริมอาชีพเย็บผ้าให้กับแม่บ้านสนับสนุน
จักรเย็บผ้า โรงสีข้าว โรงน้ำปลา โรงเพาะเห็ดและลานตากพืชไร่

ปี พ.ศ. 2543 ได้แยกหมู่บ้านหมู่ 16 ออกจากหมู่ 7 เมื่อวันที่ 16 สิงหาคม 2543 และ
ในเดือนกันยายน ปีเดียวกันนั้น เจ้าหน้าที่ป่าไม้มาสนับสนุนให้ตั้งเป็นป่าชุมชนที่เขาหินเทิน โดยมี
กรรมการป่าชุมชนรุ่นแรกเป็นชาวบ้านและพระสงฆ์ จำนวน 26 คน ต่อมาก็สนับสนุนการตั้งป่า
ชุมชนที่บ้านห้วยวัง บ้านอ่างห้วยดง และบ้านโป่งมะค่า

ปี พ.ศ. 2544 โดยการสนับสนุนของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ (คุณพรทิพย์ ปิยะโชติ) ป่าชุมชนทั้ง 4
หมู่บ้านรวมเป็น "เครือข่ายป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟ" ช่วยกันดูแลรักษาป่าชุมชน ทั้งเทือกเขาหิน
เหล็กไฟ ช่วยกันทำแนวกันไฟ เมื่อเกิดไฟป่าชวนชาวบ้านช่วยกันดับไฟป่า จึงทำให้ป่าชุมชนบาง
พื้นที่ปลอดไฟป่ามา ได้ 12 ปี 10 ปี 6 ปี และ 5 ปี นอกจากนั้นเจ้าหน้าที่ป่าไม้ สนับสนุนให้ปลูกป่า
เสริม ชวนคณะกรรมการป่าชุมชนสำรวจสภาพพื้นที่ป่า และเป็นพี่เลี้ยงช่วยประสานงานกับ
สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 5 มาส่งเสริมอาชีพเลี้ยงหมู ทำปุ๋ย และตั้งกลุ่มออมทรัพย์

ในปี พ.ศ. 2544-2545 ศูนย์ประสานงานประชาคมเมืองอุทัยชนคนที่ทำงานเกี่ยวกับการ
ดูแลรักษาป่ามารวมตัวเป็นเครือข่ายอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดอุทัยธานี
และเครือข่ายป่าชุมชนระดับอำเภอ โดยการสนับสนุนงบประมาณจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน
(พอช.) ในปี พ.ศ. 2546 - 2547 เครือข่ายอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด

อุทัยธานีและโครงการผืนป่าตะวันตกจังหวัดอุทัยธานี เข้ามาสนับสนุนการทำงานของเครือข่ายป่าชุมชนอำเภอลานสัก และสนับสนุนวิทยุสื่อสารใช้ในการดูแลรักษาป่า การป้องกันและควบคุมไฟป่า ซึ่งเป็นอุปกรณ์สำคัญที่ช่วยให้คณะกรรมการเครือข่ายป่าชุมชนทำงานป้องกันและควบคุมไฟป่าในพื้นที่ได้อย่างรวดเร็วทันสถานการณ์ ปี พ.ศ.2547 สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลละมั่งงบประมาณทำแนวป้องกันไฟป่าในเขตป่าชุมชน ปี พ.ศ.2548 เครือข่ายป่าชุมชนในตำบลละมั่งขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบล มาจัดการควบคุมและป้องกันไฟป่ากันเอง

ปี พ.ศ.2548 –2549 กรรมการเครือข่ายป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟร่วมกับเครือข่ายป่าชุมชนเขาราวเทียนทองโดยการสนับสนุนจากศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชน (RECOFTC)เขียนโครงการขอรับการสนับสนุนจาก UNDP มาเพาะกล้าไม้และปลูกป่าในพื้นที่ป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟ

ปีพ.ศ. 2549-2551 ศูนย์พัฒนาการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขตที่ 1 ห้วยขาแข้งสนับสนุนงบประมาณให้ชุมชนจัดการในการดูแลรักษาป่าโดยเฉพาะการควบคุมและป้องกันไฟป่าโดยมีงบประมาณสมทบจากองค์การบริหารส่วนตำบลละมั่ง จำนวน 100,000 บาท การเบิกจ่ายงบประมาณครั้งนี้ตามระเบียบของราชการ ประกอบกับชุมชนขาดการเตรียมความพร้อมทำให้ทั้งภายในชุมชนและเครือข่ายฯ ขาดความเข้าใจและสับสน เครือข่ายต่างคนต่างทำของตนเองไม่มาร่วมคิดร่วมทำเหมือนก่อน และเกิดไฟไหม้ป่าที่ปลอดไฟไหม้มาหลายปีที่เขาหินเทียน

ปี 2549 -2551 ป่าเริ่มสมบูรณ์ขึ้น มีสัตว์ป่ากลับมาเช่น

หมูป่า เก้ง นกเงือก กวาง ไก่ฟ้า เม่น เสือดำ ช้างผ่นตกน้ำไหลแรง และเร็ว ที่บ้านปางควายสะพานขาด 2 ครั้ง ที่ดินพังทลายลงไปในห้วย ลำห้วยกว้างและตื้นเขิน หน้าดินถูกชะล้างพังทลายมากขึ้น ที่ดินในไร่ถูกกัดเซาะเป็นร่องลึก มีทรายไหลเข้ามาในไร่ บางพื้นที่หน้าดินหายไปเหลือเป็นดานแข็ง แต่มีบางพื้นที่ป่าอุดมสมบูรณ์ได้ช่วยลดการกัดเซาะหน้าดินลงได้บ้างเช่นที่อ่างห้วยดงจากการที่มันสำปะหลังราคาดี และมีความเสี่ยงน้อยกว่าข้าวโพดถั่วฝักยาว ชาวบ้านจึงยกร่องปลูกมันมากขึ้น ใช้ปุ๋ยเคมีและยาฆ่าหญ้ามากขึ้น ราคาปุ๋ยสูงขึ้นต้นทุนการผลิตจึงสูง มีเจ้าหน้าที่มาให้ความรู้เรื่องปุ๋ยชีวภาพและเกษตรผสมผสานแต่ชาวบ้านให้ความสนใจน้อย ในชุมชนมีแหล่งเงินกู้มากขึ้นเช่นกองทุนหมู่บ้าน กระแสบริโภคนิยมที่เข้ามาในชุมชนทั้งจากสื่อต่างๆและการขายตรง(เงินผ่อน)ที่เข้ามาเมื่อการคมนาคมสะดวกตามบ้านมีเครื่องอำนวยความสะดวกเช่น เครื่องซักผ้า มอเตอร์ไซด์ รถยนต์ รถมอเตอร์ไซด์ ชาวบ้านบอกว่าตอนนี้ทุกครัวเรือนมีหนี้สินล้นพ้นตัว ไม่รู้จะใช้หนี้หมดได้อย่างไร

บทที่ 3
สรุปการดำเนินงาน

3.1 สรุปกิจกรรมการดำเนินงาน

ระยะที่ 1

วัน เดือน ปี	กิจกรรม
21 เมษายน 2549	เวทีประชุมประจำเดือนเมษายน เพื่อเตรียมเวทีสร้างความเข้าใจโครงการ ณ หมู่ 16 บ้านเขาหินเทิน ตำบลระบำ อำเภอลานสักร จังหวัดอุทัยธานี
9 พฤษภาคม 2549	เวทีสร้างความเข้าใจโครงการแนวทางป้องกันไฟป่า ป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟ ณ บ้านผู้ช่วยจันจิรา จั่วเพ็ง หมู่ 16 บ้านเขาหินเทิน ตำบลระบำ อำเภอลานสักร จังหวัดอุทัยธานี
17 มิถุนายน 2549	เวทีประชุมทีมวิจัยประจำเดือน ณ บ้านคุณพราหม ประคำสี หมู่ที่ 7 บ้านโป่งมะค่า ตำบลระบำ อำเภอลานสักร จังหวัดอุทัยธานี
29 กรกฎาคม 2549	เวทีประชุมทีมวิจัยประจำเดือน เพื่อทบทวนโครงการและวางแผนการดำเนินงาน ณ บ้านคุณวิเชียร บัวอุไร หมู่ 2 บ้านห้วยรัง ตำบลระบำ อำเภอลานสักร จังหวัดอุทัยธานี
9 สิงหาคม 2549	เวทีสร้างความเข้าใจโครงการแนวทางป้องกันไฟป่า ป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟ ณ บ้านคุณละไธ สีดำ หมู่ 2 บ้านห้วยรัง ตำบลระบำ อำเภอลานสักร จังหวัดอุทัยธานี
27 สิงหาคม 2549	เวทีสร้างความเข้าใจโครงการแนวทางป้องกันไฟป่า ป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟ ณ บ้านคุณพราหม ประคำสี หมู่ 7 บ้านโป่งมะค่า ตำบลระบำ อำเภอลานสักร จังหวัดอุทัยธานี
1 กันยายน 2549	เวทีสร้างความเข้าใจโครงการแนวทางป้องกันไฟป่า ป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟ ณ บ้านผู้ใหญ่ดอกไม้ จงกลีกัน หมู่ 11 บ้านอ่างห้วยดง ตำบลระบำ อำเภอลานสักร จังหวัดอุทัยธานี
12 กันยายน 2549	ประชุมทีมวิจัยสรุปบทเรียนการสร้างความเข้าใจโครงการแนวทางป้องกันไฟป่า ป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟ เพื่อปรับกระบวนการและเตรียมทีมออกแบบกระบวนการและประเด็นการพูดคุย ณ หมู่ 7 บ้านโป่งมะค่า ตำบลระบำ อำเภอลานสักร จังหวัดอุทัยธานี
27 กันยายน 2549	เวทีประชุมทีมวิจัยประจำเดือนกันยายน เพื่อทบทวนโครงการและวางแผนการดำเนินงาน ณ บ้านคุณวิเชียร บัวอุไร ม. 2 ต.ระบำ อ.ลาน

	ลัก
12 ตุลาคม 2549	เวทีสร้างความเข้าใจโครงการแนวทางป้องกันไฟฟ้า ชุมชนเขาหินเหล็กไฟ ณ ศูนย์สาธิตสินค้า หมู่ 2 บ้านห้วยวัง ตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี
9 พฤศจิกายน 2549	เวทีประชุมทีมวิจัยประจำเดือน สรุปข้อมูลที่ได้จากเวทีสร้างความเข้าใจ เพื่อวางแผนการเก็บข้อมูล ณ บ้านคุณวิเชียร บัวอุไร หมู่ 2 บ้านห้วยวัง ตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี
7 ธันวาคม 2549	เวทีประชุมทีมวิจัยประจำเดือน เพื่อสรุปบทเรียนของทีมวิจัยป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟ ณ วัดเขาหินเหิน หมู่ 16 บ้านเขาหินเหิน ตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี
22 มกราคม 2550	เวทีประชุมทีมวิจัยประจำเดือน เพื่อสรุปบทเรียน และทบทวนเป้าหมาย วัตถุประสงค์และการดำเนินงาน ณ โรงเรียนโป่งมะค่า หมู่ 7 บ้านโป่งมะค่า ตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี
15 กุมภาพันธ์ 2550	เวทีประชุมทีมวิจัยประจำเดือน ปรับแผนการดำเนินงานโครงการแนวทางการป้องกันไฟฟ้า ชุมชนเขาหินเหล็กไฟ ณ ป้อมยามหมู่ 7 บ้านโป่งมะค่า ตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี
28 กุมภาพันธ์ 2550	เวทีประชุมทีมวิจัย เพื่อปรับแผนการดำเนินงานโครงการแนวทางการป้องกันไฟฟ้า ชุมชนเขาหินเหล็กไฟ และขอขยายเวลาการดำเนินงาน ณ บ้าน คุณอำนาจ เขียวพันธ์ หมู่ 16 บ้านเขาหินเหิน ตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี
29 มีนาคม 2550	เวทีประชุมประจำเดือนสรุปการดำเนินการและสถานการณ์โครงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลรักษาป่าของศูนย์ศึกษาและพัฒนาการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง เตรียมสร้างความเข้าใจกับแกนนำป่าชุมชน ณ ป้อมยามหมู่ 7 ตำบลระบำ อ.ลานสัก จ.อุทัยธานี
1 มิถุนายน 2550	เวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนเก็บข้อมูลประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน ป่าเขาหินเหล็กไฟ ป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟ ณ บ้านอ่างห้วยดง หมู่ 11 ตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี
2 มิถุนายน 2550	เวทีพูดคุยแลกเปลี่ยน เพื่อเก็บข้อมูลประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านป่าเขาหินเหล็กไฟ ป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟ ณ หมู่ 7 บ้านโป่งมะค่า ตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี

14 มิถุนายน 2550	เวทีพูดคุยแลกเปลี่ยน เพื่อเก็บข้อมูลประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน ป่าเขาหินเหล็กไฟ ป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟ ณ หมู่ 2 บ้านห้วยรัง ตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี
15 มิถุนายน 2550	เวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนเพื่อเก็บข้อมูลประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน ป่าเขาหินเหล็กไฟ ป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟ ณ หมู่ 2 บ้านห้วยรัง และหมู่ 16 บ้านเขาหินเทิน ตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี
16 มิถุนายน 2550	เวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนเพื่อเก็บข้อมูลประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน ป่าเขาหินเหล็กไฟ ป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟ ณ หมู่ 16 บ้านเขาหินเทิน ตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี
17 มิถุนายน 2550	เวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนเพื่อเก็บข้อมูลประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน ป่าเขาหินเหล็กไฟ ป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟ ณ หมู่ 7 บ้านโป่งมะค่า ตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี
20 มิถุนายน 2550	เวทีประชุมที่มิวิจัยเตรียมข้อมูลและออกแบบกระบวนการเพื่อเตรียม เวทีนำเสนอคืนข้อมูลให้กับแนวร่วม(กรรมการป่า ผู้นำ ชาวบ้าน ครู เยาวชน) ณ บ้านคุณอำนวย เขียวพื่น บ้านเขาหินเทิน หมู่ 16 ตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี
29 มิถุนายน 2550	เวทีสร้างความเข้าใจโครงการและนำเสนอคืนข้อมูลให้กับแนวร่วม และร่วมกำหนดรูปแบบการเก็บข้อมูลเชิงลึก ณ วัดห้วยรัง หมู่ 2 ตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี
30 มิถุนายน 2550	เวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนเพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน ป่าเขาหินเหล็กไฟ ป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟ ณ หมู่ 11 บ้านอ่างห้วยดง ตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี
18 กรกฎาคม 2550	เวทีประชุมที่มิวิจัยประจำเดือน เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลและกระบวนการเก็บข้อมูล ณ ศาลากลางหมู่บ้าน หมู่ 11 บ้านอ่างห้วยดง ตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี
30 กรกฎาคม 2550	เวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนเพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน ป่าเขาหินเหล็กไฟ ป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟ ณ หมู่ 11 บ้านอ่างห้วยดง ตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี
27 สิงหาคม 2550	เวทีประชุมที่มิวิจัยประจำเดือน เพื่อสรุปและแลกเปลี่ยนข้อมูลประวัติหมู่บ้าน ป่าเขาหินเหล็กไฟ ป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟ ณ บ้านคุณ

	สังวาล ป้อมพลอย หมู่ 7 บ้านโป่งมะค่า ตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี
22 กันยายน 2550	เวทีพูดคุยแลกเปลี่ยน เพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน ป่าเขาหินเหล็กไฟ ป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟ ณ หมู่ 11 บ้านอ่างห้วยดง ตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี
26 กันยายน 2550	เวทีประชุมประจำเดือน เพื่อสรุป วิเคราะห์ ข้อมูล ณ บ้านคุณสุที สาดี บ้านเขาหินเทิน ตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี
20 พฤศจิกายน 2550	เวทีประชุมประจำเดือน เพื่อสรุป วิเคราะห์ข้อมูล เพิ่มเติม ณ วัดเขาหินเทิน หมู่ 16 บ้านเขาหินเทิน ตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี
18 ธันวาคม 2550	เวทีประชุมประจำเดือน เพื่อวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล ณ บ้านคุณวิเชียร บัวอุไร หมู่ 2 บ้านห้วยวัง ตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี
30 มกราคม 2551	เวทีสรุปบทเรียนการดำเนินงานโครงการแนวทางป้องกันไฟป่า ป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟ ณ อาคารอเนกประสงค์โรงเรียนบ้านโป่งมะค่า หมู่ 7 ตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี
25 กุมภาพันธ์ 2551	เวทีประชุมประจำเดือนกุมภาพันธ์ เพื่อสรุปการเงินระยะที่ 1 และวางแผนงานระยะที่ 2 ณ บ้านคุณวิเชียร บัวอุไร หมู่ 2 บ้านห้วยวัง ตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี

ระยะที่ 2

วัน เดือน ปี	กิจกรรม
10 เมษายน 2551	เวทีประชุมประจำเดือน ทบทวนและสร้างความเข้าใจแผนการดำเนินงานระยะที่ 2 ณ บ้านคุณวิเชียร บัวอุไร หมู่ 2 บ้านห้วยวัง ตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี
23 เมษายน 2551	เวทีเตรียมทีมวิจัยนำเสนอคืบและแลกเปลี่ยนข้อมูล เตรียมข้อมูล ทำผังวาดทรัพยากร ออกแบบกระบวนการ แบ่งบทบาทหน้าที่ ทีมวิจัย ณ วัดห้วยวัง หมู่ 2 ตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี
4 พฤษภาคม 2551	เวทีนำเสนอคืบและแลกเปลี่ยนข้อมูลประวัติชุมชน สภาพพื้นที่และประวัติป่าชุมชน หมู่ 2 ณ ศาลาหมู่ 2 บ้านห้วยวัง ตำบลระบำ

	อำเภอหลานสัก จังหวัดอุทัยธานี
5 พฤษภาคม 2551	เวทีนำเสนอคืนและแลกเปลี่ยนข้อมูลประวัติชุมชน สภาพพื้นที่และประวัติป่าชุมชน ณ ศาลาประชุมหมู่ 16 บ้านเขาหินเทิน ตำบลระบำ อำเภอหลานสัก จังหวัดอุทัยธานี
6 มิถุนายน 2551	เวทีนำเสนอคืนและแลกเปลี่ยนข้อมูลประวัติชุมชน สภาพพื้นที่ และป่าชุมชน ณ ศาลาประชาคมหมู่ 11 ต.ระบำ อ.หลานสัก จ.อุทัยธานี
25 มิถุนายน 2551	เวทีประชุมที่มียุทธศาสตร์ประจำเดือน ทบทวนวัตถุประสงค์โครงการผลการดำเนินงาน และวางแผนการดำเนินงานต่อไป ณ โรงเรียนบึงอ้ายเจียม ตำบลระบำ อำเภอหลานสัก จังหวัดอุทัยธานี
9 กรกฎาคม 2551	เวทีเตรียมกระบวนการ เนื้อหาและกลุ่มเป้าหมาย การเดินสำรวจป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟ ณ บ้านคุณวิเชียร บัวอุไร หมู่ 2 ตำบลระบำ อำเภอหลานสัก จังหวัดอุทัยธานี
14 – 15 กรกฎาคม 2551	การเดินสำรวจป่าและเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพของสมุนไพร (ร่วมกับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์) ณ ป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟหมู่ 2 ตำบลระบำ อำเภอหลานสัก จังหวัดอุทัยธานี
21 กรกฎาคม 2551	เวทีสรุปบทเรียนการเดินสำรวจป่าและเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยน ณ บ้านผู้ใหญ่โต ไตรปักษ์ หมู่ 16 ตำบลระบำ อำเภอหลานสัก จังหวัดอุทัยธานี
10 กันยายน 2551	เวทีเตรียมกระบวนการ เนื้อหาและกลุ่มเป้าหมาย การเดินสำรวจป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟ ณ บ้านคุณวิเชียร บัวอุไร หมู่ 2 ตำบลระบำ อำเภอหลานสัก จังหวัดอุทัยธานี
12 กันยายน 2551	การเดินสำรวจป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟ และเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับสภาพพื้นที่ ชนิดต้นไม้ สมุนไพรว่าน อาหาร สัตว์และดิน ณ เทือกหมู่ 2 และหมู่ 16 ตำบลระบำ อำเภอหลานสัก จังหวัดอุทัยธานี
22 กันยายน 2551	เวทีเตรียมออกแบบกิจกรรมเดินสำรวจป่าชุมชน เทือก หมู่ 11 หมู่ 7 ณ บ้านผู้ใหญ่โตออกไม้ หมู่ 11 ต.ระบำ อ.หลานสัก จ.อุทัยธานี
25 กันยายน 2551	การเดินสำรวจป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟ และเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับสภาพพื้นที่ ชนิดต้นไม้ สมุนไพรว่าน อาหาร สัตว์ดิน และน้ำ ณ เทือกหมู่ 7 และหมู่ 11 ตำบลระบำ อำเภอหลานสัก จังหวัดอุทัยธานี

22 ตุลาคม 2551	เวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนเพื่อเก็บข้อมูลความเห็นเกี่ยวกับการดูแลรักษาป่า การควบคุมและป้องกันไฟป่า ณ บ้านคุณยงค์ ทองม่วง (ลุงหนวด) หมู่ 16 ตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี
23 ตุลาคม 2551	เวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนเพื่อเก็บข้อมูลความเห็นเกี่ยวกับการดูแลรักษาป่า การควบคุมและป้องกันไฟป่า ณ บ้านคุณสมเกียรติ พูนเขตกรณ์ ตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี
24 ตุลาคม 2551	เวทีวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลโครงการแนวทางป้องกันไฟป่าฯ ณ วัดเขาหินเทินฯ หมู่ 16 ตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี
28 ตุลาคม 2551	ประชุมทีมวิจัยเพื่อเตรียมกระบวนการ ข้อมูล กลุ่มเป้าหมาย แบ่งบทบาทหน้าที่ทีม เวทีนำเสนอคืนและแลกเปลี่ยนข้อมูล ณ บ้านคุณวิเชียร บัวอุไร หมู่ที่ 2 ตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี
29 ตุลาคม 2551	เวทีนำเสนอคืนและแลกเปลี่ยนข้อมูลกับกรรมการป่าชุมชนและผู้นำ ณ บ้านคุณละไธ สีดำ หมู่ 2 บ้านห้วยวัง ตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี
30 ตุลาคม 2551	เวทีนำเสนอคืนและแลกเปลี่ยนข้อมูลกับกรรมการป่าและผู้นำ หมู่ 11 บ้านอ่างห้วยดง ณ ศาลาประชุมหมู่ 11 ต.ระบำ อ.ลานสัก จ.อุทัยธานี
1 พฤศจิกายน 2551	เวทีนำเสนอคืนและแลกเปลี่ยนข้อมูลกับกรรมการป่าและผู้นำชุมชน หมู่ 16 บ้านคุณวิสุทธิ สุริยะ หมู่ 16 ตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี
3 พฤศจิกายน 2551	เวทีสรุปบทเรียนและเตรียมความพร้อมเวทีนำเสนอคืนและแลกเปลี่ยนข้อมูลกับชาวบ้าน หมู่ 2 ณ.บ้านคุณวิเชียร บัวอุไร หมู่ 2 ตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี
10 พฤศจิกายน 2551	เวทีนำเสนอคืนและแลกเปลี่ยนข้อมูลกับชาวบ้าน บ้านอ่างห้วยดง ณ.ศาลาประชุมหมู่บ้าน หมู่ 11 ตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี
19 พฤศจิกายน 2551	สรุปเอกสารการเงินโครงการฯ บ้านคุณวิเชียร บัวอุไร หมู่ที่ 2 ตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี
27 พฤศจิกายน 2551	เวทีนำเสนอคืนและแลกเปลี่ยนข้อมูลกับครูและนักเรียนโรงเรียนมุ่งอ้ายเจียม หมู่ 5 ตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี

4 ธันวาคม 2551	เวทีนำเสนอคืนและแลกเปลี่ยนข้อมูล บ้านคุณสมเกียรติ พุนเขตกรณ์ หมู่ 16 ตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี
6 ธันวาคม 2551	เวทีนำเสนอคืนและแลกเปลี่ยนข้อมูลกับผู้นำ กรรมการป่าชุมชน ชาวบ้านศาลาประชุมหมู่ 2 บ้านคุณวิเชียร บัวอุไร หมู่ที่ 2 ตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี
21 ธันวาคม 2551	เวทีสรุปบทเรียนการดำเนินงาน ณ โรงเรียนบึงอ้ายเจียม หมู่ที่ 5 ตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี
30 ธันวาคม 2551	เวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนเพื่อร่วมกันเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์ ณ บ้านคุณวิเชียร บัวอุไร หมู่ที่ 2 ตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี

3.2 สรุปการดำเนินงาน

จากการทบทวนการดำเนินงานที่ผ่านมา กรรมการป่าชุมชนจะวางแผนทางการควบคุมและป้องกันไฟป่า เมื่อถึงระยะเวลาก็จะประกาศเชิญชวนชาวบ้านมาร่วมกันทำแนวกันไฟหรือดับไฟเมื่อเกิดไฟไหม้ป่า โดยมีกรรมการป่าชุมชนนำในการทำแนวกันไฟหรือดับไฟป่า จากการที่โครงการมีวัตถุประสงค์ศึกษาแนวทางป้องกันไฟป่า ป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟ ทีมวิจัยจึงออกแบบกระบวนการที่เน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และได้วางแผนการดำเนินงานโดยมีกิจกรรมดังนี้คือ

1. เวทีสร้างความเข้าใจโครงการ
2. เวทีสร้างความเข้าใจและกำหนดแนวทาง แผนการดำเนินงานกับแนวร่วม
3. เวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนเพื่อเก็บข้อมูลประวัติหมู่บ้าน ป่าชุมชน สถานการณ์ชุมชน ความคิดเห็นของชาวบ้านต่อไฟป่า การดูแลรักษาป่า และแนวทางการป้องกันไฟป่า
4. การเดินสำรวจป่าเพื่อเปรียบเทียบสภาพพื้นที่และผลผลิตจากป่าที่โดนไฟไหม้กับป่าที่ปลอดภัย
5. เวทีวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลและกำหนดแนวทางการป้องกันไฟป่า
6. สรุปบทเรียนการดำเนินงาน
7. ประชุมประจำเดือนทีมทำงาน

3.2.1 เวทีสร้างความเข้าใจ มีวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการ หาทีมทำงาน และแลกเปลี่ยนข้อมูลป่าชุมชน ประวัติความเป็นมาของของเครือข่ายป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟ ความคิดเห็นของชาวบ้านเกี่ยวกับไฟป่า ป่าชุมชน และการทำงานของกรรมการป่าชุมชน ทีมวิจัยออกแบบให้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนตามกลุ่มบ้านในตอนเย็นหลังทำงานเสร็จแล้ว

บรรยากาศไม่เป็นทางการ เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้เล่าเรื่อง บอกถึงความรู้สึกและความคิดของเขาเกี่ยวกับไฟฟ้า และแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับโครงการว่าทำไมทีมจึงทำวิจัยโครงการ มีวัตถุประสงค์อะไร และบอกถึงการใช้งบประมาณ โดยมียุทธศาสตร์เป็นผู้นำทีมและสรุปการพูดคุยแลกเปลี่ยน สรุปบทเรียนหลังทำกิจกรรม และชวนผู้เข้าร่วมเวทีที่สนใจมาร่วมเป็นทีมทำงานด้วย ช่วงนี้ทีมวิจัยมีปัญหาเรื่องการจัดตารางการประสานงานและเวลา แต่หลังจากไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนักวิจัยจังหวัดตรังมาแล้วทีมเข้าใจกระบวนการงานวิจัยเพิ่มขึ้น มีกำลังใจและจัดการให้งานวิจัยขับเคลื่อนต่อไป

จากการที่ต้องเห็นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้พูดคุยแลกเปลี่ยนเรื่องที่เขารู้ และเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ รับฟังและบันทึกสิ่งที่เขาบอก ส่งผลให้ชาวบ้านเปิดใจบอกเล่าถึงปัญหาและความรู้สึกของเขา ทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นความจริงในพื้นที่ แล้วนำไปใช้แก้ปัญหาได้เลย จากการพูดคุยแลกเปลี่ยนถึงประวัติป่าชุมชน ความคิดเห็นเกี่ยวกับไฟฟ้า หรือการทำงานของกรรมการป่าชุมชนตามกลุ่มบ้าน อย่างเช่นที่บ้านห้วยวังที่กรรมการป่าชุมชนกลุ่มแรกไปดูงานที่บ้านพุต้อแล้วนำกฎกติกามาใช้ปฏิบัติอย่างเข้มงวด การพูดคุยแลกเปลี่ยนยังเกร็งๆกันอยู่ ชาวบ้านยังไม่เปิดใจที่จะเล่าถึงความเป็นจริงในพื้นที่ ทีมวิจัยจึงปรับมาชวนพูดคุยถึงประวัติศาสตร์ชุมชน เพราะที่นี่มีคนกลุ่มแรกที่เข้ามาอยู่ในพื้นที่ การพูดคุยแลกเปลี่ยนจึงเป็นไปอย่างสนุกสนานเป็นกันเอง ทำให้ผู้นำและชาวบ้านเข้าใจทีมวิจัยต่อมาก็อ่อนโยนและให้ความร่วมมือ

การแลกเปลี่ยนถึงวัตถุประสงค์โครงการ กิจกรรมที่ทำ การใช้งบประมาณ เป็นสิ่งใหม่ที่ชาวบ้านได้รับรู้รายละเอียดโครงการตั้งแต่เริ่มต้น ที่สำคัญคือเป็นการสร้างการทำงานและการจัดการในมิติใหม่ให้กับทีมวิจัยซึ่งเป็นแกนนำชุมชนที่บอกให้ชาวบ้านรับรู้และเข้าใจก่อนที่จะทำโครงการ และจากการดำเนินการหลายครั้งและสรุปบทเรียนหลังทำกิจกรรม ทำให้นักวิจัยมีทักษะในการชวนพูดคุย รับฟังและให้ความสำคัญกับคำพูดหรือความคิดเห็นของผู้อื่น และจับประเด็นที่จะชวนคุยต่อไปเพื่อสร้างความเข้าใจ และการมีส่วนร่วมตามวัตถุประสงค์โครงการ

3.2.2 เวทีสร้างความเข้าใจและกำหนดแนวทาง แผนการดำเนินงานกับแนวร่วม เพื่อสร้างความเข้าใจโครงการ และร่วมกำหนดแผนการดำเนินงานกับแนวร่วมที่จะมาเป็นทีมทำงาน หลังจากเวทีสร้างความเข้าใจทีมวิจัยได้รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการพูดคุยแลกเปลี่ยนมาสรุปวิเคราะห์ นำเสนอกับแนวร่วม ซึ่งมีทั้งกรรมการป่าชุมชน ผู้นำ ชาวบ้าน ครูและเด็กเยาวชนในวันนั้นมีหน่วยงานราชการมาฟังด้วย เป็นการนำเสนอข้อมูลของทีมวิจัยเป็นครั้งแรก แต่ได้มีการเตรียมการและออกแบบกระบวนการร่วมกันและมีการสรุปบทเรียนหลังทำกิจกรรมในช่วงเช้า ทำให้ทีมวิจัยมีความมั่นใจในการดำเนินการชวนพูดคุยแลกเปลี่ยนสร้างความเข้าใจโครงการจาก

ข้อมูลประวัติชุมชน ประวัติป่าชุมชน ความคิดเห็นต่อไฟฟ้าและการทำงานของกรรมการป่าชุมชน จากนั้นจึงร่วมกันออกแบบการเก็บข้อมูล วางแผนการดำเนินงาน และผู้รับผิดชอบในแต่ละหมู่ มีเด็กและเยาวชนในหมู่บ้านมาร่วมเก็บข้อมูลด้วย

จากการสรุป วิเคราะห์ข้อมูลประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน สภาพพื้นที่ป่าบริเวณเขาหินเหล็กไฟและป่าชุมชน ทำให้ผู้เข้าร่วมเวทีโดยเฉพาะกรรมการป่า ชาวบ้าน และเด็กเยาวชน พุดคุยแลกเปลี่ยนทำความเข้าใจโครงการได้ง่ายขึ้น ทีมจึงปรับ แผนการดำเนินงาน จากเดิมเป็นเวทีแลกเปลี่ยนประวัติศาสตร์ชุมชน ป่าบริเวณเขาหินเหล็กไฟ และประวัติป่าชุมชน กับชาวบ้าน ทั้ง 4 หมู่บ้านมาเป็นลงไปเก็บข้อมูลเชิงลึกกับผู้สูงอายุ ผู้รู้ก่อน แล้วจึงนำข้อมูลไปแลกเปลี่ยนกับชาวบ้านทั้ง 4 หมู่บ้าน และได้วางแผนร่วมกันว่าจะเก็บข้อมูลอะไร จากใคร และใครจะไปเก็บ ใช้วิธีการอะไร และเมื่อไร

3.2.3 เก็บข้อมูลประวัติความเป็นมาและสถานการณ์หมู่บ้าน ป่าบริเวณเขาหินเหล็กไฟ ป่าชุมชน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

หลังจากทีมวิจัยและแนวร่วมมาออกแบบการเก็บข้อมูล และวางแผนการดำเนินงานในแต่ละหมู่บ้านทั้งระยะเวลาและผู้รับผิดชอบแล้ว ทีมวิจัยและแนวร่วมลงไปพุดคุยเชิงลึกกับผู้สูงอายุ ผู้รู้ และคนในชุมชน เพื่อเก็บข้อมูลประวัติความเป็นมาและสถานการณ์หมู่บ้าน ป่าบริเวณเขาหินเหล็กไฟ ป่าชุมชน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทำให้ทีมได้รู้ถึงสภาพพื้นที่ที่เดิมมีสภาพป่า ดิน และน้ำที่สมบูรณ์ ความเป็นอยู่ การทำมาหากิน และภูมิปัญญาของคนในชุมชนในการอยู่ร่วมกับป่า การเปลี่ยนแปลงและสาเหตุ เด็กๆที่เข้าไปร่วมเก็บข้อมูลก็สนุก สนใจอยากไปพุดคุยกับผู้สูงอายุ ผู้รู้ ในชุมชน ทีมจะนำข้อมูลมาแลกเปลี่ยนเป็นระยะๆและสรุปบทเรียน การแลกเปลี่ยนข้อมูลทำให้ครูและเด็กเห็นว่าข้อมูลของตนเองกว้างๆ ไม่มีความจริงในพื้นที่มาประกอบ จึงนำไปปรับทำให้เด็กและครูเรียนรู้การชวนพุดคุยแลกเปลี่ยนและการบันทึกเพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึก

3.2.4 การสรุป วิเคราะห์ข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน

หลังจากทีมวิจัยเก็บข้อมูลเชิงลึกกับ ผู้สูงอายุและผู้รู้มาแล้ว ก็สรุปเรียบเรียงข้อมูล ประวัติศาสตร์ชุมชน(วิถีชีวิต วัฒนธรรมความเป็นอยู่ การทำมาหากิน เศรษฐกิจ การปกครอง) และป่าบริเวณเขาหินเหล็กไฟ(สภาพพื้นที่ ดิน น้ำ ป่า ไฟป่า) ประวัติป่าชุมชน(การรวมตัวกันดูแล ป่า ควบคุมและป้องกันไฟป่า หน่วยงานราชการและองค์กรเอกชนที่เข้ามาส่งเสริมสนับสนุน) โดย พี่เลี้ยงชวนแบ่งช่วงระยะเวลา ตามเส้นประวัติศาสตร์

การเขียนเส้นประวัติศาสตร์ช่วยให้เห็นสถานการณ์ในแต่ละช่วง โดยแบ่งออกเป็นยุค บุกเบิกเข้ามาอยู่เปิดพื้นที่ทำกิน ยุคพัฒนาขยายพื้นที่ทำกิน ยุควิกฤตป่าเสื่อม ยุคป่าฟื้นฟู(รวมตัว

ช่วยกันดูแลป่า ควบคุม และป้องกันไฟป่า) เส้นประวัติศาสตร์ช่วยวิเคราะห์ให้เห็นการเปลี่ยนแปลง และสาเหตุ

3.2.5 เวทีนำเสนอข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน

หลังจากที่ทีมวิจัยสรุปวิเคราะห์ข้อมูลประวัติชุมชน(วิถีชีวิต วัฒนธรรมความเป็นอยู่ การทำมาหากิน เศรษฐกิจ การปกครอง) และป่าบริเวณเขาหินเหล็กไฟ(สภาพพื้นที่ ดิน น้ำ ป่า ไฟป่า) ประวัติป่าชุมชน(การรวมตัวกันดูแลป่า ควบคุมและป้องกันไฟป่า หน่วยงานราชการและองค์กรเอกชนที่เข้ามาส่งเสริมสนับสนุน) และเขียนเส้นประวัติศาสตร์แล้ว ทีมวิจัยประสานงานกับผู้ใหญ่บ้านขอให้นำเสนอข้อมูลให้คนในชุมชนได้ร่วมแลกเปลี่ยนในวันประชุมหมู่บ้าน มีการเตรียมทีมช่วยกันวิเคราะห์ชาวบ้าน และออกแบบการนำเสนอ ตั้งคำถามชวนแลกเปลี่ยน ระยะเวลาเท่าไรจึงจะทำให้ชาวบ้านเห็นภาพเข้าใจ และร่วมกันแลกเปลี่ยน ก่อนนำเสนอพี่เลี้ยงจึงชวนทีมวิจัยมาทำผังวาดทรัพยากรบริเวณเทือกเขาหินเหล็กไฟจากของจริง ซึ่งมีทั้งพื้นที่ป่า ที่ทำกิน ชาวบ้าน ทางน้ำและแหล่งน้ำเช่น ลำห้วย อ่างเก็บน้ำ ผังชุมชนซึ่งมีทั้งการตั้งบ้านเรือน สถานที่สำคัญ ถนนและสะพาน เพื่อทีมวิจัยรู้และเข้าใจพื้นที่ตนเองก่อน เช่นปี พ.ศ. 2549 ฝนตกน้ำไหลแรงสะพานบ้านปางควายขาด 2 ครั้ง และที่ดินพังลงไปในลำห้วย เป็นต้น

การนำเสนอข้อมูลได้รับการสนับสนุนจากผู้ใหญ่บ้านให้ทีมวิจัยนำเสนอก่อนการประชุมหมู่บ้าน ทำให้ได้รับความสนใจจากชาวบ้าน มีบางคนร่วมแลกเปลี่ยนบ้างแต่น้อย แต่ทีมวิจัยได้มีโอกาสทำความเข้าใจโครงการกับชาวบ้านทั่วไป บอกให้ทราบถึงข้อมูลที่ได้จากการลงไปพูดคุยแลกเปลี่ยนตามบ้านทำให้หลายคนได้เห็นว่สิ่งที่เขาบอกได้ถูกนำมาเสนอในเวทีด้วย มีการแลกเปลี่ยนเพื่อเติมเต็ม และปรับข้อมูลด้วย

ทีมวิจัยบอกถึงการดำเนินงานช่วงต่อไปและขอความร่วมมือจากชาวบ้านที่จะเก็บข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพพื้นที่ป่าชุมชน ไฟป่า สภาพพื้นที่ป่าและผลผลิตจากป่าไฟไหม้กับป่าที่ปลอดภัย และแนวทางป้องกันไฟป่า

3.2.6 เก็บข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพพื้นที่ป่าชุมชน ไฟป่า สภาพพื้นที่ป่าและผลผลิตจากป่าไฟไหม้กับป่าที่ปลอดภัย และแนวทางป้องกันไฟป่า ด้วยแบบสัมภาษณ์

หลังจากมีแนวร่วมเด็กและเยาวชนทำงานเก็บข้อมูลประวัติศาตร์มาแล้ว ทีมวิจัยจึงช่วยกันออกแบบการเก็บข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพพื้นที่ป่าชุมชน ไฟป่า สภาพพื้นที่ป่าและผลผลิตจากป่าไฟไหม้กับป่าที่ปลอดภัยต่างกันอย่างไร และแนวทางป้องกันไฟป่า ว่าต้องการเก็บข้อมูลกับผู้เกี่ยวข้อง คือชาวบ้านทั่วไป กลุ่มคนหาของป่าขาย กลุ่มคนเลี้ยงสัตว์ เนื่องจากต้องการการมีส่วนร่วมของคนหลากหลายกลุ่ม จึงทีมเลือกใช้แบบสัมภาษณ์ให้เด็กและเยาวชนเป็นผู้เข้าไป

สัมภาษณ์ ทีมวิจัยเตรียมทีมเด็กและเยาวชนก่อนลงเก็บข้อมูล และลงไปพูดคุยแลกเปลี่ยนกับกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องเช่นกลุ่มคนหาของป่าชาย กลุ่มคนเลี้ยงสัตว์ และชาวบ้านบางกลุ่ม

3.2.7 การเดินสำรวจป่า

ทีมวิจัยนำข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์มาสรุปวิเคราะห์ เห็นว่าคนในชุมชนยังรู้จักทรัพยากรป่าชุมชนในพื้นที่ของตนเองน้อย จึงออกแบบการเดินสำรวจป่าเพื่อให้คนในชุมชน เด็กและเยาวชนได้เห็นและเรียนรู้จากของจริงในป่าชุมชน ได้แบ่งพื้นที่ให้คนในชุมชนและเด็กเยาวชนได้เรียนรู้ออกเป็น 2 แบบคือพื้นที่ป่าสมบูรณ์ ที่ชาวบ้านเขาหินเินช่วยกัน ดูแลรักษาไว้ กับพื้นที่ป่าที่ถูกไฟไหม้ ส่วนอีกแบบหนึ่งเป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำที่อ่างห้วยดง ที่ชาวบ้านช่วยกันป้องกันไฟป่าและดูแลรักษาจนสภาพป่าฟื้นฟู จนน้ำซับกลับคืนมา กับจุดที่ไฟไหม้ทุกปี ออกแบบให้กลุ่ม 1สำรวจชนิดของต้นไม้ กลุ่ม 2 สำรวจ สมุนไพรและว่าน กลุ่ม 3 สำรวจ อาหารจากป่า เช่น เห็ด หน่อไม้ ผัก กลุ่ม 4 สำรวจ น้ำ ดิน การทับถมของใบไม้ และสัตว์ป่า ในพื้นที่ป่าที่ปลอดไฟและป่าที่ไฟไหม้

ทีมวิจัยประสานเจ้าหน้าที่สถานีส่งเสริมและพัฒนาศัตรูป่าห้วยขาแข้งมาเป็นวิทยากรกลุ่มร่วมกับผู้รู้ในชุมชน ระหว่างพักรับประทานอาหารก็ชวนกันคุยถึงสภาพพื้นที่ป่า สถานการณ์ไฟป่า และแนวทางป้องกันไฟป่าด้วย หลังจากสำรวจป่าแล้วแต่ละทีมก็จะมาสรุปข้อมูลของตนเองแล้วนำเสนอให้เพื่อนๆ แลกเปลี่ยน และสรุปบทเรียนหลังทำกิจกรรม

3.2.8 เวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนแนวทางป้องกันไฟป่า

ทีมวิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นเกี่ยวกับ ไฟป่าและแนวทางป้องกันไฟป่า และจากการเดินสำรวจป่า เห็นว่าข้อมูลยังขาดการแลกเปลี่ยน จึงจัดเวทีให้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนบทเรียนแนวทางการป้องกันไฟป่าที่ทำกันมาหลายปีอย่างต่อเนื่อง และรับฟังความคิดเห็นแนวทางป้องกันไฟป่าจากกรรมการป่าชุมชนและชาวบ้านตามกลุ่มบ้าน ซึ่งบรรยากาศการพูดคุยแลกเปลี่ยนเป็นไปอย่างจริงจัง ถึงบทเรียนที่ประสบความสำเร็จ ปัญหาอุปสรรค ความรู้สึกทั้งภูมิใจ เหนื่อยและท้อ นักวิจัยต้องตั้งคำถามกระตุ้นให้คิดและเสนอแนวทางป้องกันไฟป่าที่จะนำมาใช้ปฏิบัติกันต่อไป

3.2.9 เวทีนำเสนอคืนข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชนและแนวทางป้องกันไฟป่า

หลังจากได้แนวทางการป้องกันไฟป่าแล้ว ทีมวิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด เพื่อเตรียมนำเสนอให้กลุ่มกรรมการป่า และชาวบ้านทุกหมู่บ้านได้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทีมวิจัยได้วิเคราะห์ผู้เข้าร่วมแต่ละกลุ่มเป้าหมาย เพื่อนำมาออกแบบกระบวนการเวทีในแต่ละหมู่บ้านและโรงเรียนให้นักเรียนและครูร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยการนำสภาพพื้นที่ และสถานการณ์ในชุมชนตามเส้น

ประวัติศาสตร์ ให้เห็นภาพ ด้วยผังวาดทรัพยากรบริเวณเทือกเขาหินเหล็กไฟ ภาพสถานการณ์การกัดเซาะพังทลายหน้าดิน ที่ดินพังทลายลงไปในลำห้วย การกัดเซาะเป็นร่องลึกในไร่ ทรายไหลเข้าไร่ และดินไหลออกจากไร่จนหัวมันสำปะหลังอยู่บนดิน ที่สำคัญคือการใช้กราฟเส้นเป็นเครื่องมือกระตุ้นคนในชุมชนให้คิด มองเห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงของป่า น้ำ ดิน ไฟป่ากับวิถีชีวิตความเป็นอยู่และวิธีการผลิตของตนเอง มีการสรุปบทเรียนหลังทำกิจกรรมเพื่อปรับทั้งกระบวนการและเนื้อหา ทำให้ทีมวิจัยมีทักษะการนำเสนอโดยเอาผู้เข้าร่วมแลกเปลี่ยนเป็นตัวตั้ง และการชวนพูดคุยแลกเปลี่ยน เช่นการนำเสนอคืนข้อมูลกับเด็ก ๆ ที่สั่นกระซิบและเหมาะสม ที่ให้เด็กเรียนรู้ไปพร้อมกับประสบการณ์เดิมของเขา

3.2.10 การสรุปบทเรียนการดำเนินงาน

ทีมวิจัยกำหนดไว้ว่าจะมีการสรุปบทเรียนการดำเนินงาน 2 ครั้ง เพื่อเขียนรายงานความก้าวหน้าและรายงานฉบับสมบูรณ์ แต่ปรากฏว่า พี่เลี้ยงมาช่วยสรุปบทเรียนการดำเนินงานให้กับทีมวิจัยเป็นระยะๆ ทำให้เรียนรู้แนวคิดและกระบวนการงานวิจัยผ่านการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง เช่นผู้ช่วยมาก จันทร์ดีบอกว่า “แรกๆก็ยังงงๆกับการวิจัย เมื่อเข้าใจแล้วก็เห็นว่า การวิจัยมีอยู่ตลอดทุกวันในชีวิต ไม่ว่าจะเป็นใคร อยู่ตรงไหนเช่นที่ห้างนา หรือเมื่อไรเราก็ทำงานวิจัยได้”

3.2.11 ประชุมทีมวิจัยประจำเดือน

ในแต่ละเดือนทีมจะมาประชุมโดยมีพี่เลี้ยงเข้ามาาร่วมด้วย มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนสถานการณ์ในชุมชน และสรุปการดำเนินงาน ทบทวนวัตถุประสงค์ โครงการ และทบทวนกิจกรรมสรุปบทเรียนหลังทำกิจกรรม มีการปรับกิจกรรมให้สอดคล้องกับพื้นที่

3.2.12 จัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์

พี่เลี้ยงต้องมาชวนทบทวนการดำเนินงานว่ามีกิจกรรมอะไรบ้าง มีวัตถุประสงค์เป้าหมายอะไร ทำอย่างไร ผลเป็นอย่างไร ได้เรียนรู้อะไรบ้าง และสรุปบทเรียนการดำเนินงานของทีม และให้ทีมร่วมกันตรวจสอบข้อมูลเพื่อเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์

บทที่ 4

สรุปผลการดำเนินงาน

ชุมชนในพื้นที่บริเวณเทือกเขาหินเหล็กไฟทั้ง 4 หมู่บ้าน เคยผ่านวิกฤติความแห้งแล้งขาดแคลนน้ำและขาดแคลนอาหารจากป่า ซึ่งเป็นผลมาจากการตัดไม้ทำลายป่าบนเทือกเขาหินเหล็กไฟ จากไฟป่าที่มีผลมาจากการจุดไฟเผาเพื่อถ่านที่ทำกิน และเผาตอซัง หน่วยงานราชการและองค์กรพัฒนาเอกชนจึงเข้ามาสนับสนุนให้ ชาวบ้านรวมตัวช่วยกันดูแลรักษาป่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งการควบคุมและป้องกันไฟป่า ด้วยการตั้งเป็นป่าชุมชนและเครือข่ายป่าชุมชน ผลการดำเนินงานของเครือข่ายป่าชุมชน คือ ควบคุมและป้องกันไฟไหม้ป่าในพื้นที่เทือกเขาหินเหล็กไฟบริเวณวัดเขาหินเทียนได้ 12 ปี ควบคุมและป้องกันไฟป่าบนภูเขาถูกถัดไปได้ 10 ปี 6 ปี และ 5 ปี ทั้งที่คณะกรรมการเครือข่ายป่าชุมชน และผู้นำหมู่บ้าน ได้ร่วมกันทำแนวป้องกันไฟและควบคุมไฟป่าโดยการสนับสนุนของหน่วยงานราชการ และองค์กรเอกชนอย่างต่อเนื่อง แต่ไฟก็ยังไหม้ป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟหลายพื้นที่ทุกปี บางปีก็ลามมาไหม้พื้นที่ที่เคยป้องกันไฟไว้ได้ เพื่อให้ได้แนวทางป้องกันไฟป่าที่ทำให้ควบคุมและป้องกันไฟป่าได้ การดำเนินงานโครงการ ทีมวิจัยได้ร่วมกำหนดประเด็นที่ต้องศึกษาไว้ดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของชุมชน วิถีชีวิตวัฒนธรรมประเพณี และสภาพพื้นที่บริเวณเทือกเขาหินเหล็กไฟตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน (เพิ่มเติม)
2. ประวัติความเป็นมาของป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟ
3. ความคิดเห็นของชาวบ้านต่อไฟป่า
4. สภาพป่าและผลผลิตจากป่าที่ไฟไหม้ กับป่าที่ไฟไม่ไหม้
5. แนวทางการป้องกันไฟป่า ป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟ

4.1. สิ่งที่เกิดขึ้นจากกระบวนการงานวิจัย

4.1.1 กระบวนการสร้างความเข้าใจและการเก็บข้อมูล ด้วยการชวนพูดคุยแลกเปลี่ยนถึงสถานการณ์ไฟป่า ประวัติความเป็นมาของป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ร่วมกันทำความเข้าใจโครงการ และหาแนวร่วมมาเป็นทีมงานไปด้วยทั้ง 4 หมู่บ้าน ทีมวิจัยมีเป้าหมายการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน จึงปรับพฤติกรรมจากการที่เคยเป็นผู้ให้ข้อมูลมาเป็นผู้รับฟังชาวบ้าน เปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้แสดงความคิดเห็น รับฟังและให้ความสำคัญกับคำพูดของเขา โดยมีเพื่อนๆ และพี่เลี้ยงช่วยสะท้อนในการสรุปบทเรียนหลังทำกิจกรรม เมื่อเปิดใจรับฟังชาวบ้าน รู้ว่าเขาคิดอย่างไรทำไมจึงคิดแบบนั้น เมื่อนำกระบวนการนี้มาใช้ในการเก็บข้อมูลอย่างมีส่วนร่วม และเก็บข้อมูลเชิงลึกทำให้เข้าใจชาวบ้าน และชาวบ้านก็เข้าใจนักวิจัย(กรรมการป่าชุมชน) และมีความไว้วางใจเปิดใจพูดสิ่งที่เป็นจริง การทำแบบนี้ซ้ำๆ กันบ่อยๆ

นักวิจัยปรับทั้งวิธีคิดและพฤติกรรมในการรับฟังผู้อื่น การสร้างบรรยากาศการพูดคุยแลกเปลี่ยน การชวนคุยลงลึก และจับประเด็น ที่สำคัญคือทำให้ปัญหาบางอย่างถูกแก้ไข อย่างเช่นชาวบ้าน หมู่ 11 ไม่อยากมาช่วยหมู่ 2 ดับไฟป่าเพราะกฎระเบียบป่าชุมชนของหมู่ 2 ห้ามคนนอกเข้าไปหาหน่อไม้ จากข้อมูลนี้ทำให้กรรมการป่าชุมชนนำมาหาทางทำความเข้าใจกับชาวบ้านเกี่ยวกับกฎระเบียบป่าชุมชนทั้ง 4 หมู่บ้านร่วมกันกำหนดมานานแล้วว่า ให้ชาวบ้านหาหน่อไม้ในป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟได้ในช่วงเปิดป่า และพูดคุยทำความเข้าใจเกี่ยวกับการห้ามหาหน่อไม้ในช่วงปิดป่า ชาวบ้านก็เข้าใจกันเข้ามาช่วย กันดับไฟป่าและจากการที่กรรมการป่าชุมชนยึดกฎกติกาในการดูแลรักษาป่า ทำผิดกฎก็ลงโทษปรับเลย การชวนพูดคุยแลกเปลี่ยนจึงไม่ค่อยได้รับความสนใจ ต่อมาทีมวิจัยก็ปรับโดยเพิ่มการพูดคุยแลกเปลี่ยน ประวัติศาสตร์ชุมชน ทำให้ชาวบ้านและผู้เฒ่า โดยเฉพาะผู้ที่เข้ามาอยู่ในยุคแรกๆ เล่าเรื่องอย่างภาคภูมิใจ บรรยายากการพูดคุยแลกเปลี่ยน เป็นกันเองสนุกสนาน ได้ผู้เข้าร่วมเวทีมาร่วมทำงานด้วย

4.1.2 จากการที่ทีมวิจัยชวนเด็กไปพูดคุยแลกเปลี่ยนเพื่อเก็บข้อมูล เดินสำรวจป่า ทีมรู้สึกดีใจและมีความสุข ที่เห็นผู้เฒ่าผู้แก่ภูมิใจและมีความสุข ที่ได้เล่าเรื่องราวในช่วงบุกเบิกของตนซึ่งมีมากมายที่คนรุ่นหลังไม่เคยรู้ และจากการที่เด็กๆ มีความสนใจ มีการตั้งคำถาม มีท่าทีการฟังอย่างใส่ใจ และจดบันทึก ระยะเวลา เด็กเยาวชนจะมาชวนทีมวิจัยให้ลงไปเก็บข้อมูลด้วยกัน เป็นการสร้างความสัมพันธ์ของเด็กเยาวชนกับผู้เฒ่าผู้แก่ และเด็กเยาวชนกับทีมวิจัย

4.1.3 ทีมวิจัยเห็นความเชื่อมโยงของป่าชุมชนกับวิถีชีวิตตนเอง เมื่อทีมวิจัยนำข้อมูลมาสรุปวิเคราะห์ตามเส้นประวัติศาสตร์ มีผังวาดทรัพยากร (พื้นที่ป่า ที่ทำกินวิถีการผลิต ทางน้ำ แหล่งน้ำ ถนนหนทาง และไฟฟ้า) ทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงทั้งสภาพพื้นที่(ดิน น้ำ ป่า)วิถีชีวิตความเป็นอยู่ เห็นสาเหตุจากกระแสการพัฒนาที่ส่งผลต่อการใช้ทรัพยากรอย่างมากในระยะเวลาอันรวดเร็วและต่อเนื่อง และผลจากไฟไหม้ป่าอย่างรุนแรงที่ทำให้ป่าเสื่อมโทรมจนเกิดวิกฤตความแห้งแล้งขาดแคลนน้ำและอาหารจากป่า เห็นภาพการทำงานเครือข่ายป่าชุมชนที่ช่วยกันดูแลรักษาป่ามาเป็นเวลาหลายปี และสามารถฟื้นฟูสภาพป่าทำให้อาหารจากป่าและน้ำกลับคืนมาบางส่วน และเห็นสถานการณ์ปัจจุบันที่ฝนตกน้ำไหลแรงและเร็ว การชะล้างพังทลายหน้าดินสูง สภาพดินเสื่อมโทรม และหนี้สินที่เพิ่มขึ้น

4.1.4 ทีมวิจัยมีทักษะดำเนินการประชุมอย่างมีส่วนร่วม การนำเสนอที่สั้นกระชับได้ใจความ การตั้งคำถามชวนพูดคุยแลกเปลี่ยน ดึงประสบการณ์ผู้เข้าร่วม ให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน การนำเสนอข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน แนวทางป้องกันไฟป่า นำเสนอด้วยการเล่าข้อมูลตามเส้นประวัติศาสตร์ ผ่านผังวาดทรัพยากร ทำให้ชาวบ้านและแกนนำเห็นการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่และสาเหตุ จากการปฏิบัติมาอย่างต่อเนื่อง นักวิจัยจึงพูดและคิดอย่างเชื่อมโยงเป็นระบบ จับประเด็นการพูดคุยและแลกเปลี่ยนข้อมูลความเป็นจริงในพื้นที่ได้อย่างมั่นใจ จนได้รับการยอมรับจากผู้เฒ่า

และหน่วยงานราชการ เช่นอาจารย์จากมหาวิทยาลัยเกษตรฯ มาชวนผู้รู้ในจังหวัดอุทัยธานี มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาเกี่ยวกับสมุนไพร โดยใช้พื้นที่ป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟเป็นพื้นที่เรียนรู้ ซึ่งเป็นช่วงที่ทีมวิจัยเตรียมกระบวนการเดินสำรวจป่าพอดี เมื่ออาจารย์มาพูดคุยแลกเปลี่ยนกับทีมวิจัยเรื่องวัตถุประสงค์การจัดเวทีประชุมแล้ว นักวิจัยได้เสนอกระบวนการดำเนินกิจกรรม อาจารย์ได้ให้ทีมวิจัยดำเนินกระบวนการเองทั้งหมด

4.1.5 การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้วยการเรียนรู้กระบวนการมีส่วนร่วมผ่านการปฏิบัติ ทีมวิจัยประชุมเป็นประจำทุกเดือน มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนสถานการณ์ชุมชน สถานการณ์การดำเนินโครงการ ทบทวนวัตถุประสงค์โครงการ สรุปการดำเนินกิจกรรม และสรุปบทเรียนการดำเนินงานเป็นระยะๆ สิ่งที่นักวิจัยได้คือการปรับตัว รับฟังชาวบ้านมากขึ้น และให้ความสำคัญกับความคิดของชาวบ้าน เมื่อมีการปฏิบัติซ้ำๆ หลายครั้งและอย่างต่อเนื่องทำให้นักวิจัยปรับวิธีคิดและการปฏิบัติ เช่นรับฟังความคิดการทำแนวป้องกันไฟป่าของชาวบ้าน และให้ชาวบ้านเป็นคนนำกรรมการป่าเป็นคนตามบ้าง ช่วยกันลงมือทำแนวกันไฟ ได้รับความไว้วางใจและความร่วมมือจากชาวบ้าน นายมาก จันทร์ดีบอกว่า การทำแนวกันไฟที่มาจากความคิดของชาวบ้านเขาจะช่วยกันเฝ้าระวัง เมื่อเกิดไฟไหม้ป่าชาวบ้านจะรีบมาบอกและไปช่วยกันดับไฟ บางครั้งกรรมการป่าไม่อยู่ชาวบ้านก็ชวนกันไปดับไฟเอง

4.1.6 พลังของข้อมูล ข้อมูลที่ได้จากการชวนพูดคุยเชิงลึก ทำให้นักวิจัย ชาวบ้านและผู้นำ รู้ถึงความเป็นมาของชุมชนทั้ง 4 หมู่บ้านและเห็นภาพรวม เมื่อนำเสนอข้อมูลให้แกนนำและคนในชุมชนร่วมแลกเปลี่ยน ตามเส้นประวัติศาสตร์โดยมีผังวาดทรัพยากร และกราฟเส้นแสดงความสัมพันธ์ของสถานการณ์ ป่า น้ำ ดิน ไฟป่า และหนี้สินประกอบการชวนพูดคุย สิ่งสำคัญที่เกิดขึ้นกับนักวิจัยเองก็คือเห็นความเชื่อมโยงของป่ากับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง จนสามารถดึง ประสพการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ กระตุ้นให้กรรมการป่าชุมชน แกนนำ ชาวบ้าน ทบทวน คิดและมองเห็นการเปลี่ยนแปลงและสาเหตุ เห็นความสัมพันธ์ของ ป่า น้ำ ดิน หนี้สินของชาวบ้าน คุณบุญธรรม บอกว่าเราใช้ทรัพยากรอย่างทำลายมา 20 กว่าปีเกิดความเสียหายขึ้นมากมาย แต่เราช่วยกันดูแลรักษาป่ามาประมาณ 10 ปี พื้นที่สภาพป่าได้น้อยมากเมื่อเทียบกับความสมบูรณ์ที่เคยมี กรรมการป่าชุมชน ผู้นำ และชาวบ้านเห็นความสำคัญ และตระหนักในปัญหาร่วมคือ สภาพดินที่ใช้ทำมาหากินตอนนี้ได้รับผลกระทบมาก น้ำดินถูกชะล้างพังทลายจนไม่รู้ว่าจะใช้เวลาที่ปีจึงฟื้นคืนมาได้ เหมือนกับหนี้สินของชาวบ้านทุกวันนี้ที่ล้นพ้นตัวมองไม่เห็นทางที่จะปลดได้เลย เป็นปัญหาที่ตนเองต้องเข้ามาร่วมแก้ไข ไม่ใช่เป็นปัญหาของกรรมการป่าชุมชนบางคนอย่างแต่ก่อน

4.2. ผลที่ได้จากการดำเนินงานโครงการวิจัย

4.2.1. ทีมวิจัย เด็กเยาวชน และคนในชุมชนได้เรียนรู้เกี่ยวกับไฟฟ้าร่วมกัน จากการพูดคุยตามกลุ่มบ้าน และจากแบบสัมภาษณ์รับฟังความคิดเห็นของชาวบ้านต่อไฟฟ้า สภาพป่าและผลผลิตจากป่าที่ไฟไหม้ กับป่าที่ไฟไม่ไหม้ และแนวทางการป้องกันไฟฟ้า ทำให้รู้ว่าคนในชุมชนรู้เกี่ยวกับทรัพยากรป่าชุมชนของตนเองยังน้อย ส่วนใหญ่จะเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่า เช่นการเก็บหาของป่า ไม้ใช้สอย และเก็บสมุนไพร ส่วนความคิดเห็นเกี่ยวกับไฟฟ้าคนส่วนใหญ่บอกว่าไม่ดีทำให้ป่าเสื่อมโทรมต้นไม้ตาย ทำให้เกิดความแห้งแล้ง มีบางคนบอกว่าไฟไหม้ป่าดี เพราะจะทำให้ผักหวานแตกหากินง่าย และไฟไหม้ป่าจะทำให้หญ้าขึ้นดี มีหญ้าเลี้ยงสัตว์ สำหรับสภาพพื้นที่ป่าและผลผลิตจากป่าที่ไฟไหม้ อาหารจากป่าลดลงเช่น ผัก หน่อไม้ เห็ดลดน้อยลง หากินยาก ส่วนป่าที่ไฟไม่ไหม้มีความชุ่มชื้น ต้นไม้ อาหารจากป่า และสมุนไพรจะสมบูรณ์ ทีมวิจัยจึงลงไปพูดคุยกับชาวบ้านบางกลุ่มเช่นกลุ่มคนเก็บหาของป่า กลุ่มเลี้ยงสัตว์ ซึ่งจะบอกว่าไฟไหม้ป่าดี ผักหวานจะแตก และหน่อไม้ไฟจะขึ้นดี ส่วนชาวบ้านทั่วไปบอกว่าถึงผักหวานจะแตก หน่อไม้ไฟจะขึ้นดี แต่ต่อมาก็จะตายหากินอีกไม่ได้ ทีมวิจัยจึงวิเคราะห์ข้อมูลแล้วช่วยกันออกแบบการเดินทางสำรวจป่า ให้เด็กเยาวชนและคนในชุมชนร่วมเรียนรู้ในพื้นที่จริงโดยมีผู้รู้ในชุมชน กรรมการป่าชุมชน เจ้าหน้าที่ป่าไม้และครู พาเดินสำรวจป่า และชวนพูดคุยแลกเปลี่ยนจากการเห็นของจริง

4.2.2 ความรู้เรื่องการทำแนวป้องกันไฟฟ้า ระยะเวลาอยู่ในช่วงเดือนธันวาคม-เดือนกุมภาพันธ์ ไม่ได้กำหนดเวลาตายตัว ความเหมาะสมขึ้นกับสภาพอากาศ ถ้าฝนแล้งใบไม้ก็จะร่วงให้ดูการร่วงของใบไม้เป็นหลัก ถ้าเกินครึ่งก็ให้เริ่มทำแนวกันไฟได้ เพราะถ้ารอให้ใบไม้ร่วงมากก็กลัวไฟจะเกิดก่อน เนื่องจากคนรู้ไม่เท่ากัน บางคนไม่ตั้งใจไปเก็บหาของป่าหรือไปเดินป่า แล้วทิ้งก้นบุหรี่ทำให้เกิดไฟไหม้ป่าได้ การชิงเผาจะทำต่อเมื่อทำให้แนวป้องกันไฟกว้าง ไฟลามเข้ามาไม่ได้ เมื่อทำแล้วก็ต้องคอยไปดู ถ้าใบไม้ร่วงมากก็ต้องไปกวาดไม่ให้สะสมเป็นเชื้อไฟ

4.2.3 ทีมวิจัย เจ้าหน้าที่ และครู พบว่าพื้นที่ป่าต้นน้ำบริเวณอ่างเก็บน้ำอ่างห้วยดง น่าจะจัดเป็นเขตอนุรักษ์และเป็นแหล่งเรียนรู้ของเด็กเยาวชนและคนในชุมชน ทีมวิจัยได้ออกแบบให้เด็กเยาวชนและคนในชุมชนได้รู้จักทรัพยากรในพื้นที่ป่าชุมชนของตนเอง ด้วยการชวนเด็กเยาวชนและคนในชุมชนร่วมเดินสำรวจป่า ได้เห็นสภาพพื้นที่ป่าชุมชนที่มีต้นไม้หลากหลายชนิดในพื้นที่อนุรักษ์ เห็นกอไผ่หน่อไม้ ผักหวาน ผักอื่นๆและเห็ดที่ออกตามฤดู สมุนไพรหลากหลายชนิด ชาวบ้านบอกว่าส่วนใหญ่จะเข้ามาเก็บหาของป่า บางคนจะรู้ที่เก็บหาของป่าตามฤดูเช่นเห็ดโคนจะขึ้นแถบไหนจะต้องดูอย่างไร และมีความรู้เกี่ยวกับการเก็บสมุนไพรและยาพื้นบ้านที่เคยใช้กันมา เจ้าหน้าที่ได้มาช่วยเสริมความรู้ทางวิชาการเกี่ยวกับชื่อต้นไม้ ประเภทของป่าและระบบนิเวศของป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟเป็นป่าเต็งรัง และป่าเบญจพรรณ ซึ่งเป็นไม้ผลัดใบ หน้าแล้งใบไม้ก็จะร่วงหนาเป็นเชื้อที่ทำให้ไฟไหม้ป่า ผู้ร่วมเดินสำรวจป่าได้ เห็นว่าป่าชุมชนนอกจากเป็นแหล่งอาหาร

แล้วยังเป็นแหล่งน้ำของชุมชนด้วย ถึงแม้หน้าแล้งน้ำตามลำห้วยจะแห้ง แต่มีคนสังเกตว่าหลังจากป่าฟื้นฟู น้ำในอ่างเก็บน้ำอ่างห้วยดงไม่เคยแห้งอีกเลย จึงมีแนวคิดที่จะให้พื้นที่ป่าต้นน้ำบริเวณอ่างเก็บน้ำอ่างห้วยดง เป็นเขตอนุรักษ์และเป็นแหล่งเรียนรู้ของเด็กเยาวชนและคนในชุมชน

4.2.4 ได้แนวทางป้องกันไฟป่า ป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟ จากการพูดคุยเพื่อเก็บข้อมูลแบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นชาวบ้านเกี่ยวกับไฟป่า สภาพพื้นที่ป่าและผลผลิตจากป่าไฟไหม้กับป่าที่ปลอดไฟ และการเดินสำรวจป่าเรียนรู้จากความเป็นจริงในพื้นที่ การพูดคุยแลกเปลี่ยนแนวทางป้องกันไฟป่ากับกรรมการป่าชุมชน และชาวบ้าน แลกเปลี่ยนบทเรียนการป้องกันและควบคุมไฟป่าของกรรมการป่าชุมชน ซึ่งมีทั้งประสบผลสำเร็จและปัญหาอุปสรรค หลายคนให้ความสำคัญและตั้งใจ อยากเห็นแนวทางการแก้ปัญหาได้จริง สรุปแนวทางการป้องกันไฟป่ามี 2 แนวทาง คือ

- 1) การป้องกันตามสถานการณ์ ซึ่งต้องทำเพื่อป้องกันและควบคุมไฟป่าที่เกิดขึ้น คือ
 - ก) การทำแนวป้องกันไฟป่า ที่ 4 หมู่บ้านต้องมาทำพร้อมๆ กันหรือไล่ๆ กันให้ แนวกันไฟมาบรรจบกัน จึงจะควบคุมป้องกันไฟได้จริง
 - ข) มีกฎกติกาการใช้ประโยชน์จากป่าอย่างยั่งยืนร่วมกัน

2) การป้องกันไฟอย่างยั่งยืนซึ่งก็อยู่ที่คน คือให้คนในชุมชนได้รู้จักทรัพยากรของตนเอง เรียนรู้ประโยชน์และคุณค่าของป่า และเห็นความเชื่อมโยงของป่ากับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง ให้รู้สึกเป็นเจ้าของของตนเองและเข้ามามีส่วนร่วมในการควบคุมและป้องกันไฟป่า

4.2.5 ทีมวิจัยได้เรียนรู้การสร้างความรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติในพื้นที่ของตนเอง และใช้ความรู้นั้นแก้ปัญหาในพื้นที่ อย่างเช่นการทำแนวป้องกันไฟป่า ที่ผ่านมาทุกปีกรรมการป่าชุมชนกำหนดการทำแนวกันไฟเดินเขารอยต่อระหว่างพื้นที่ไร่กับพื้นที่ป่า ตามแนวคิดที่ว่าไฟไหม้ป่าเกิดจากการที่ชาวบ้านเผาตอซังและเปิดพื้นที่ทำกิน เมื่อไฟป่าเกิดบนภูเขา ชาวบ้านต้องวิ่งขึ้นเขาไปดับไฟบนเขาและกันไฟไม่ให้ข้ามมาในพื้นที่ป่าของหมู่บ้านตน บางครั้งก็ไม่สามารถควบคุมไฟไว้ได้ หลังจากที่ได้ทำงานวิจัยชาวบ้านมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในการทำแนวป้องกันไฟ ว่าให้แต่ละหมู่บ้านทำพร้อมๆ กันหรือวันที่ใกล้เคียงกัน โดยทำแนวป้องกันไฟบนสันเขาแต่ละหมู่บ้านบรรจบกัน เมื่อเกิดไฟไหม้ป่าบนภูเขา ก็สามารถควบคุมและป้องกันไฟได้จริงๆ ชาวบ้านบอกว่า “ดีไปดับไฟร้อนก็ร้อน เหนื่อยก็เหนื่อย”

บทที่ 5

สรุปวิเคราะห์ ผลการดำเนินงาน

ป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟมีพื้นที่ ประมาณ 6,665 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ 4 หมู่บ้านคือ หมู่ 2 บ้านห้วยวัง หมู่ 7 บ้านโป่งมะค่า หมู่ 11 บ้านอ่างห้วยดง และหมู่ 16 บ้านเขาหินเทิน ตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัด อุทัยธานี มีประชากรทั้งหมด 564ครัวเรือนจำนวน 2,335 คน

ในอดีตสภาพพื้นที่ เป็นป่าอุดมสมบูรณ์ จึงมีคนอพยพมาจากหลากหลายพื้นที่ เพื่อเปิดพื้นที่ทำกิน ต่างคนต่างอยู่ ตามที่ดินทำกินของตนเองไม่มีการรวมตัวกัน จนมีพระธุดงค์มาปักกลดที่เขาหินเทิน ชาวบ้านจึงรวมตัวช่วยกันสร้างวัด คอยดูแลไม่ให้ไฟป่าลามมาไหม้วัด แต่ยังไม่มีความคิดที่จะไปป้องกันและควบคุมไฟป่าในพื้นที่ เมื่อเกิดไฟไหม้ป่ารุนแรง ไฟลามเข้าไปไหม้ป่าในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง เจ้าหน้าที่ก็เข้ามาชี้แจงเกี่ยวกับไฟป่าและโทษของการจุดไฟเผาป่า ชาวบ้านกลัวการลงโทษจึงทำตามที่เขาเจ้าหน้าที่แนะนำคือไม่จุดไฟเผาต่อชิ่ง แต่ก็ยังมีการจุดไฟเผาเพื่อเปิดพื้นที่ทำกิน ถึงแม้สภาพป่าจะเสื่อมโทรม ไฟไหม้ป่าอย่างรุนแรงติดต่อกันทุกปี เกิดวิกฤติความแห้งแล้งขาดแคลนทั้งน้ำกินน้ำใช้ ผลผลิตได้น้อย และขาดแคลนอาหาร ชาวบ้านก็ยังต่างกลุ่มต่างอยู่มีผู้นำคอยดูแลให้ปฏิบัติตามนโยบายของหน่วยงานราชการ ขาดการรวมตัวกันพูดคุยแลกเปลี่ยนสถานการณ์และร่วมกันแก้ปัญหา

ในช่วงวิกฤติไฟไหม้ป่ารุนแรงทำความเสียหายให้กับป่าห้วยขาแข้ง หน่วยงานราชการร่วมกับองค์กรเอกชนมีโครงการเข้ามาสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน เพื่อพัฒนาการรวมตัวของชาวบ้าน ด้วยวิธีการอบรมและพาแกนนำไปศึกษาดูงานอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ตั้งกลุ่มออมทรัพย์เครดิตยูเนียน อนุรักษ์การไถกลบแทนการเผาต่อชิ่ง และส่งเสริมอาชีพเช่นเลี้ยงสัตว์ ทำปุ๋ยชีวภาพ ปลูกผักปลอดสาร เพาะกล้าไม้ ขุดสระ และชวนสมาชิกกลุ่มฯไปช่วยดับไฟบนภูเขาและในไร่ ช่วยตั้งกรรมการไฟป่าและกรรมการป่าชุมชน เป็นการเริ่มต้นการป้องกันไฟป่า เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งและช่วยกันป้องกันควบคุมไฟป่าอย่างต่อเนื่อง หน่วยงานและองค์กรต่างๆเข้ามาสนับสนุนอุปกรณ์ดับไฟป่า วิทยุสื่อสาร ส่งเสริมอาชีพเย็บผ้าให้กับแม่บ้าน โรงเรียนข้าว โรงน้ำปลา โรงเพาะเห็ด ลานตากพืชไร่ เลี้ยงหมู ทำปุ๋ยชีวภาพ ตั้งกลุ่มออมทรัพย์ ส่งเสริมและสนับสนุนประกาศเป็นป่าชุมชน การรวมตัวเป็นเครือข่ายป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟ เครือข่ายป่าชุมชนระดับอำเภอและจังหวัด ช่วงนั้นมีกระแสรณรงค์การอนุรักษ์ทรัพยากรในพื้นที่ องค์การบริหารส่วนตำบลระบำตั้งงบประมาณทำแนวป้องกันไฟป่าเอง ปีต่อมาเครือข่ายป่าชุมชนขอสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบล มาจัดการควบคุมและป้องกันไฟป่ากันเอง ร่วมกับเครือข่ายเย็บโครงการขอรับการสนับสนุนจาก UNDPมาเพาะกล้าไม้และปลูกป่า ต่อมาจึงงบประมาณจากศูนย์พัฒนาการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้งและงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบล

ระบำ สนับสนุนให้ชุมชนจัดการควบคุมและป้องกันไฟฟ้า การเบิกจ่ายงบประมาณตามระเบียบของราชการ บางหมู่บ้านขาดการทำความเข้าใจทั้งภายในชุมชนและเครือข่ายป่าชุมชน ทำให้คนในชุมชนสับสน ต่างคนต่างทำไม่มาร่วมคิดร่วมทำเหมือนก่อน เมื่อเกิดไฟไหม้ป่าที่ปลอดไฟมาหลายปีที่เขาหินเทิน จึงไม่สามารถควบคุมและป้องกันไฟฟ้าได้

ปี 2549 แกนนำจึงขอรับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในการดำเนินโครงการแนวทางการป้องกันไฟฟ้า ป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟ โดยใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยมีเป้าหมายให้ชาวบ้านเห็นความเชื่อมโยงของวิถีชีวิตของตนเองกับป่า อันจะนำไปสู่การควบคุมและป้องกันไฟฟ้าอย่างยั่งยืน เพื่อฟื้นฟูให้ป่าอุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งอาหารของชุมชน เป็นป่าต้นน้ำ เป็นที่อยู่ของสัตว์ป่า และเป็นแหล่งเรียนรู้

5.1. สิ่งที่ได้จากกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ก) กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในการป้องกันไฟฟ้า จากการที่ทีมวิจัยได้พูดคุยแลกเปลี่ยนกับผู้รู้ ผู้รู้และคนในชุมชนตามกลุ่มบ้านในเวลาตอนเย็นเพื่อสร้างความเข้าใจโครงการและเก็บข้อมูล นอกจากนั้นก็ยังเข้าไปพูดคุยกับผู้รู้เพื่อหาความเป็นจริงในพื้นที่ และนำข้อมูลความรู้นั้นมาใช้ในการแก้ปัญหา ได้สร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการป้องกันไฟฟ้า การที่ชาวบ้านได้มีโอกาสบอกเล่าเรื่องราวของตนเอง และข้อมูล ความรู้ ที่มาจากชาวบ้านถูกบันทึกสรุปนำเสนอให้กับคนในชุมชนได้รับรู้และนำไปใช้ เช่นการทำแนวป้องกันไฟฟ้าที่มาจากความคิดของชาวบ้าน เป็นต้นทำให้ชาวบ้านมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ ช่วยกันเฝ้าระวังแจ้งเหตุเมื่อเกิดไฟไหม้ป่า บอกสถานการณ์ปัญหาในพื้นที่ให้กับทีมวิจัย และพูดคุยช่วยกันหาทางแก้ไขปัญหา

ข) ใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น แก้ปัญหาของชุมชน เช่น

ชาวบ้าน หมู่ 11 บอกว่าไม่อยากไปช่วยหมู่ 2 ดับไฟฟ้าเพราะกรรมการป่าชุมชนหมู่ 2 ห้ามคนนอกหมู่บ้านหาหน่อไม้ ซึ่งเป็นการเข้าใจผิด ทีมวิจัยจึงชวนชาวบ้านมาพูดคุยแลกเปลี่ยนกฎกติกาการใช้ประโยชน์จากป่าร่วมกับกรรมการป่าชุมชน และส่งผลให้กรรมการป่าชุมชนปรับวิธีการทำงานจากเดิมลงโทษเมื่อทำผิดกฎกติกามาเป็นพูดคุยแลกเปลี่ยนทำความเข้าใจและตักเตือน หลังจากปรับการทำงานแล้ว เมื่อพบกันที่ไหนชาวบ้านก็จะเข้ามาพูดคุยบอกสถานการณ์ปัญหาในพื้นที่ แม้แต่คนจากหมู่บ้านอื่นที่เข้ามาหาของป่าก็เข้ามาพูดคุยด้วย ผู้ช่วยมาก จันทร์ดี บอกว่า “ได้มิตร ได้เพื่อน ทำงานอย่างมีความสุข”

เมื่อชาวบ้านมีความเข้าใจ ที่สำคัญคือเกิดความไว้วางใจ การจัดการทรัพยากรเพื่อส่วนรวมก็ได้รับความร่วมมือ เช่นการปักเขตระหว่างพื้นที่ป่าชุมชนกับที่ทำกินของชาวบ้าน จากการที่สภาพพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมเป็นป่าหญ้าคา และมีต้นไม้เล็กๆ ชาวบ้านจึงไถไร่เข้าไปในเขตป่ามาหลายปี เมื่อก่อนชาวบ้านจะไม่ยอมให้เจ้าหน้าที่ปักเขต แต่หลังจากนักวิจัยไปพูดคุยหา

ข้อมูลความเป็นจริงจากผู้รู้ในพื้นที่ นำเรื่องป่าชุมชนที่คนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันและข้อมูลจากผู้รู้มาพูดคุยแลกเปลี่ยน เจ้าของที่ก็ให้ความร่วมมือในการปักเขตพื้นที่ป่าชุมชนและเข้าไปช่วยปักเขตด้วย คุณวิเชียร บัวอุไรบอกว่า เมื่อก่อนแค่พูดก็ทะเลาะกันแล้ว“ไม่คิดเลยว่าจะง่ายอย่างนี้”

ค) การเสริมสร้างศักยภาพแกนนำในพื้นที่ ผู้ช่วยมาก จันทรีดีเล่าว่า เดิมเป็นคนใจร้อนและยืนยันความคิดตัวเอง เมื่อโครงการตั้งเป้าหมายว่าต้องการเห็นการมีส่วนร่วม กระบวนการพูดคุยแลกเปลี่ยนที่งานในการเตรียมงานก่อนทำ เรียนรู้ระหว่างทำและสรุปบทเรียนหลังทำ คอยสังเกตสิ่งที่เกิดขึ้นกับตนเองที่เพื่อนและพี่เลี้ยงสะท้อนเกี่ยวกับตัวเราจริงไหม ทำไมเขาถึงคิดและพูดอย่างนั้น เมื่อก่อนคิดว่าตัวเองรู้มากกว่าชาวบ้านเพราะเป็นแกนนำไปอบรมมามีความรู้มาก อยากจะบอกให้ชาวบ้านรู้และเข้าใจอย่างเรา แต่จากกระบวนการงานวิจัยสอนให้เรา อดทนรับฟัง ชาวบ้านจึงรู้ว่าเขาคิดอย่างไรแล้ววิเคราะห์ว่าทำไมเขาจึงคิดอย่างนั้น มีความอดทนเมื่อโดนเขาว่าไม่ได้เถียงเลยที่เดียวฟังจนจบ แล้วจึงบอกเหตุผลว่าทำไมถึงพูดอย่างนั้น ด้วยใจที่มุ่งมั่น การปฏิบัติซ้ำๆ ค่อยๆปรับความคิดตัวเองว่าบางอย่างเราไม่รู้ไปทุกเรื่องก็ไม่เห็นเป็นอะไรเลยหรือบางครั้งเรารู้มาอย่างนี้แต่ชาวบ้านรู้มาอีกอย่างพอมาดูจริงๆไม่ผิดหรือถูกแต่มันคนละมุมกัน ที่สำคัญคือเปิดใจที่จะเรียนรู้ คอยสังเกตตัวเอง รู้ตัวเองและปรับตัวเองไปเรื่อยๆ ให้รู้ตัวว่าเรากำลังทำอะไรเพื่ออะไร ทำจนชินจนเป็นตัวเราเอง ที่รับฟังและยอมรับความคิดที่แตกต่างหลากหลายและมองถึงประโยชน์ส่วนรวม นอกจากนี้ยังนักวิจัยมีทักษะดำเนินการประชุมอย่างมีส่วนร่วม การนำเสนอที่สั้นกระชับได้ใจความ การตั้งคำถามชวนพูดคุยแลกเปลี่ยน ดึงประสบการณ์ผู้เข้าร่วม ให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน เรียนรู้กระบวนการผ่านการปฏิบัติ เมื่อทำอย่างต่อเนื่อง นักวิจัยจึงพูดและคิดอย่างเชื่อมโยงเป็นระบบ จับประเด็นการพูดคุยและแลกเปลี่ยนข้อมูลในพื้นที่ได้อย่างมั่นใจ จนได้รับการยอมรับจากผู้นำและหน่วยงานราชการ

5.2 การใช้ประโยชน์จากข้อมูล และความรู้

ข้อมูลและความรู้จากผลงานวิจัย ได้สะท้อนให้แกนนำชุมชนเห็นความเชื่อมโยงของทรัพยากรในพื้นที่ป่าชุมชนกับวิถีการผลิต วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง และตระหนักในปัญหาร่วมของชุมชน เมื่อนำข้อมูลประวัติความเป็นมาของชุมชน ทั้งสภาพพื้นที่ป่า การตั้งหมู่บ้าน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ การผลิต ทรัพยากรธรรมชาติและการใช้ประโยชน์ การรวมตัวกันดูแลรักษาป่า ป้องกันไฟป่า การสนับสนุนจากหน่วยงานราชการและองค์กรเอกชนจากอดีตจนถึงปัจจุบัน วิเคราะห์ผ่านเส้นประวัติศาสตร์ นำเสนอโดยมีผังวาดทรัพยากร และกราฟเส้น ให้เห็นความสัมพันธ์ของ ป่า น้ำ ดิน ไฟป่าและหนี้สิน ประกอบกับกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ดึงประสบการณ์ของแต่ละคน และประสบการณ์ร่วมมาแลกเปลี่ยน ทำให้กรรมการป่าชุมชนและ

กรรมการหมู่บ้านเห็นความเชื่อมโยงของวิถีการผลิต และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองกับทรัพยากรในพื้นที่ป่าชุมชน เห็นผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเสื่อมโทรมของป่าชุมชน ถึงแม้จะมีการฟื้นฟูมาหลายปีแล้วก็ตาม โดยเฉพาะการชะล้างพังทลายหน้าดิน เป็นสิ่งที่เห็นอยู่ทุกวันแต่ไม่ได้คิด ข้อมูลจากงานวิจัยได้กระตุ้นให้กรรมการป่าชุมชนและกรรมการหมู่บ้าน ได้คิดเช่น อบต.จรัสพรมดาบ บอกว่าที่ดินเสื่อมโทรมมากจนไม่รู้ว่าจะเมื่อไรถึงจะฟื้นคืนได้ แขนงน้ำเห็นและตระหนักในปัญหาที่ต้องร่วมกันแก้ไข ไม่ปล่อยให้เป็นเรื่องของกรรมการป่าชุมชนบางคนเหมือนแต่ก่อน

5.3 การสร้างความรู้ การป้องกันไฟป่าในพื้นที่ และใช้ประโยชน์จากงานวิจัย

5.3.1 แนวทางป้องกันไฟป่าตามสถานการณ์ของพื้นที่ ที่มวิจัยได้รวบรวมสังเคราะห์ความรู้การทำแนวกันไฟที่ได้จากการปฏิบัติในพื้นที่คือ จากการที่ป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟเป็นป่าเต็งรัง และป่าเบญจพรรณ ซึ่งเป็นไม้ผลัดใบหน้าแล้งใบไม้จะร่วงหมด ยกเว้นต้นไม้บางชนิดเช่น ไทรกับมะม่วงป่า เป็นต้น การที่มีคนเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าหลากหลายทั้งคนในพื้นที่และนอกพื้นที่ เนื่องจากคนรู้ไม่เท่ากัน บางคนไปเก็บหาของป่าหรือเดินป่า แล้วทิ้งก้นบุหรี่ทำให้เกิดไฟไหม้ป่าได้โดยไม่ตั้งใจ การป้องกันไฟป่าจะไม่เน้นการป้องกันไม่ให้เกิดไฟป่าอย่างเดียวเหมือนที่ผ่านมา ทำให้ต่างคนก็ต่างโทษกันเพื่อจะหาคนผิด เกิดความขัดแย้งและแกล้งกัน แนวทางการป้องกันไฟป่าอยู่ที่ การป้องกันและควบคุมไม่ให้ไฟไหม้ป่า ซึ่งมีวิธีการทำแนวป้องกันไฟดังนี้

ก) การทำแนวกันไฟจะในช่วงเดือนธันวาคม – เดือนกุมภาพันธ์ ไม่ได้กำหนดเวลาตายตัว ความเหมาะสมขึ้นกับสภาพอากาศ ช่วงฝนแล้งใบไม้ก็จะร่วง ให้ดูการร่วงของใบไม้เป็นหลัก ถ้าเกินครึ่งก็ให้เริ่มทำแนวกันไฟได้ เพราะถ้ารอให้ใบไม้ร่วงหมดก็กลัวไฟจะเกิดก่อน การชิงเผ่าจะทำต่อเมื่อเป็นการทำให้แนวป้องกันไฟกว้างไฟลามเข้ามาไม่ได้ เมื่อทำแนวกันไฟแล้วก็ต้องคอยไปดูถ้าใบไม้ร่วงมากบนแนวที่ทำไว้ก็ต้องไปกวาดไม่ให้สะสมเป็นเชื้อไฟ จึงจะป้องกันไฟไหม้ป่าได้ดี

ข) การทำแนวป้องกันไฟบนสันเขาตรงรอยต่อของพื้นที่ป่าทั้ง 4 หมู่บ้านและทำพร้อมๆกัน ที่ผ่านมามีการทำแนวป้องกันไฟได้แนวคิดมาจากหน่วยงานหรือจากการไปดูงานในพื้นที่อื่นที่ทำดี เขาตรงรอยต่อของป่ากับไร่ชาวบ้าน แต่ละหมู่บ้านต่างคนต่างทำ แต่จากผลงานวิจัยได้แนวทางป้องกันไฟป่าที่เป็นความรู้ของชาวบ้านที่เขาไปช่วยกันควบคุมและป้องกันไฟป่าทุกปี ที่ว่าระยะหลังไฟป่าเกิดขึ้นบนภูเขา ทำให้ควบคุมและป้องกันได้ยาก การทำแนวกันไฟบนสันเขาเมื่อเกิดไฟไหม้ป่าในพื้นที่หนึ่งชาวบ้านก็จะรวมกันไปช่วยเพื่อนหมู่บ้านดับไฟได้ ไม่ต้องห่วงว่าจะลามมาถึงพื้นที่ตนเอง สามารถควบคุมและป้องกันไฟป่าได้จริง ชาวบ้านบอกว่า “ดีกว่าไปดับไฟร้อนก็ร้อนเหนื่อยก็เหนื่อย”

5.3.2 การป้องกันไฟอย่างยั่งยืนซึ่งก็อยู่ที่คนคือ ให้คนในชุมชนได้รู้จักทรัพยากรของตนเอง เรียนรู้ประโยชน์และคุณค่าของป่า และเห็นความเชื่อมโยงของป่ากับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง เพื่อให้รู้สึกเป็นเจ้าของของตนเอง และเข้ามามีส่วนร่วมในการควบคุมและป้องกันไฟป่า

5.3.3 แหล่งเรียนรู้ของเด็กเยาวชนและคนในชุมชน การเดินสำรวจป่า ให้เด็กเยาวชนและคนในชุมชนได้รู้จักทรัพยากรของตนเอง ได้เห็นของจริงที่ว่าพื้นที่ป่าที่ไฟไหม้ไหม้ กับป่าที่โดนไฟไหม้ มีสภาพต่างกันอย่างไร เห็นว่านอกจากป่าชุมชนจะเป็นแหล่งอาหารแล้วยังเป็นแหล่งน้ำของชุมชนด้วย หลังการเดินสำรวจป่า พูดคุยแลกเปลี่ยนและวิเคราะห์พื้นที่แล้ว ทีมวิจัย เจ้าหน้าที่ และครู เห็นว่าระบบนิเวศพื้นที่ป่าต้นน้ำ อ่างเก็บน้ำอ่างห้วยดง ควรเป็นเขตอนุรักษ์และเป็นแหล่งเรียนรู้ของเด็กเยาวชนและคนในชุมชน

จากการที่คนในพื้นที่รอบๆป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟมีความแตกต่างหลากหลายทั้งวิถีชีวิต วัฒนธรรม และอพยพมาเพื่อเปิดพื้นที่ทำกินในเขตป่า การตั้งบ้านเรือนก็จะอยู่ในที่ทำกินของตนเอง การรวมตัวกันก็มีบ้างแต่น้อยเช่นการสร้างวัด ป้องกันไม่ให้ไฟป่าไหม้วัด การที่หน่วยงานและองค์กรเอกชนเข้ามาพัฒนาในพื้นที่ จึงเป็นแนวทางให้คนในชุมชนรวมตัวกันเป็นเครือข่ายป่าชุมชนตามการสนับสนุนของหน่วยงาน ทำกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาของตนเอง กิจกรรมการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาในพื้นที่ที่ผ่านมา กรรมการป่าชุมชนชวนชาวบ้าน ร่วมกันทำแนวป้องกันไฟป่า ดับไฟป่า เดินลาดตระเวนดูแลรักษาป่า ปลูกป่า เมื่อทำกิจกรรมมาอย่างต่อเนื่องก็เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่ขาดการพูดคุยแลกเปลี่ยนทบทวนเพื่อเรียนรู้สถานการณ์ปัญหา และช่วยกันวิเคราะห์หาทางออกร่วมกัน คนในชุมชนและผู้เฒ่ายังมองว่า การควบคุมและป้องกันไฟป่าเป็นเรื่องของกรรมการป่าชุมชน จึงเป็นภาระของกรรมการป่าชุมชน ทำให้รู้สึกเหนื่อยและท้อ ที่ไม่สามารถสร้างความเข้าใจให้คนในชุมชนมาร่วมกันดูแลรักษาป่า ป้องกันและควบคุมไฟป่าได้ ระยะเวลาที่มีงบประมาณจากหน่วยงานมาสนับสนุนให้ชุมชนจัดการป้องกันและควบคุมไฟป่า บางหมู่บ้านขาดการทำความเข้าใจทั้งภายในชุมชนเองและเครือข่ายป่าชุมชน ทำให้คนในชุมชนสับสน ต่างคนต่างทำไม่มาร่วมคิดร่วมทำเหมือนก่อน เมื่อเกิดไฟไหม้ป่าที่เขาหินเหล็กไฟไหม้มา 10 กว่าปีแล้ว จึงไม่สามารถควบคุมและป้องกันไฟไหม้ป่าได้

กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน จากการที่นักวิจัยได้ไปพูดคุยและเปลี่ยนกับชาวบ้าน ผู้นำ ผู้รู้ เพื่อเก็บข้อมูลประวัติความเป็นมา สภาพพื้นที่ ป่าวิถีชีวิตความเป็นอยู่และการผลิต กระตุ้นให้กรรมการป่าชุมชน แกนนำ ชาวบ้าน ได้คิดทบทวนแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของตนเอง บางครั้งก็เป็นประสบการณ์ร่วมของคนในชุมชน เห็นความสัมพันธ์การเปลี่ยนแปลงของ ป่า น้ำ ดิน ไฟป่า หนี้สินของชาวบ้าน และสาเหตุ กระบวนการงานวิจัยได้สร้าง การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการป้องกันควบคุมไฟป่าและการจัดการป่า

ชุมชน เสริมสร้างศักยภาพนักวิจัยให้พัฒนาตนเองทั้ง การฟัง การจับประเด็น กระบวนการคิด อย่างเชื่อมโยงเป็นระบบ และมีทักษะการชวนพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้การ และยอมรับความแตกต่างหลากหลาย

ผลงานวิจัย ได้ความรู้ในการทำแนวป้องกันไฟป่า การป้องกันไฟป่า การควบคุมและป้องกันไฟป่าของพื้นที่ แล้วนำมาใช้ในการควบคุมและป้องกันไฟป่าได้จริง และได้แนวทางการป้องกันไฟป่าอย่างยั่งยืนเพื่อฟื้นฟูป่าให้อุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งอาหาร แหล่งน้ำ ของท้องถิ่น และเป็นแหล่งเรียนรู้ของเด็กเยาวชนและคนในชุมชนต่อไป ข้อมูลและความรู้จากงานวิจัย ได้สะท้อนให้แกนนำชุมชนได้คิดและเห็นความเชื่อมโยงของทรัพยากรในพื้นที่ป่าชุมชนกับวิถีการผลิต วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง เห็นผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเสื่อมโทรมของป่าชุมชน ถึงแม้จะมีการฟื้นฟูมาหลายปีแล้วก็ตาม โดยเฉพาะการชะล้างพังทลายหน้าดิน ที่ดินเสื่อมโทรมมากจนไม่รู้ว่าจะเมื่อไรถึงจะฟื้นคืนได้ กรรมการหมู่บ้านและกรรมการป่าชุมชนเห็น และตระหนักในปัญหาที่ต้องร่วมกันแก้ไข ไม่ปล่อยให้เป็นเรื่องของกรรมการป่าชุมชนบางคนเหมือนแต่ก่อน

การดำเนินกระบวนการงานวิจัยได้ทำให้แกนนำนักวิจัยได้เห็นภาพรวมของพื้นที่และเห็นความเชื่อมโยงครอบคลุมทุกด้าน ทั้งเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ประกอบกับการมีทักษะการจัดกระบวนการมีส่วนร่วม และการใช้ข้อมูล ความรู้มาพูดคุยแลกเปลี่ยน ชวนคนในชุมชน ผู้นำมาร่วมเรียนรู้สถานการณ์ปัญหาและการแก้ปัญหาหารือร่วมกัน เกิดการป้องกันและควบคุมไฟป่าอย่างมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ที่สามารถควบคุมและป้องกันไฟป่าได้ อันจะนำไปสู่การฟื้นฟูป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟให้เป็นแหล่งอาหาร เป็นป่าต้นน้ำของชุมชน เป็นแหล่งเรียนรู้ของเด็กเยาวชนและคนในชุมชนได้นั้น ผู้ช่วยมาก จันทรีดีบอกว่า “ทำงานเกี่ยวกับการดูแลรักษาป่ามาร่วม 10 ปีเห็นแต่ป่าชุมชนที่จะดูแลรักษา รู้ว่าต้องอนุรักษ์ไว้ตามที่ได้มีการอบรม ได้ไปดูงานที่อื่นมา หรือตามโครงการที่หน่วยงานราชการและองค์กรเอกชนมาสนับสนุน พอทำไปๆก็รักอยากที่จะดูแลรักษาให้ป่าสมบูรณ์จะได้เป็นแหล่งอาหารของคนในชุมชน บางครั้งก็เหนื่อยและท้อที่ไม่สามารถทำให้ชาวบ้านรู้และเข้าใจมาช่วยกันดูแลรักษาป่าเหมือนกัน กรรมการป่าชุมชนทำ ไม่เคยคาดคิดเลยว่าข้อมูล ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยจะทำให้เห็นความเชื่อมโยงป่ากับวิถีชีวิตของตนเอง ทำให้เข้าใจว่าป้องกันและควบคุมไฟป่า และดูแลรักษาป่าไปทำไม”

.....

เวทีประชุมทีมวิจัยประจำเดือน
ทบทวนกิจกรรม วางแผนการดำเนินงานระยะที่ 2
วันที่ 10 เมษายน 2551

ณ บ้านคุณวิเชียร บัวอุไร เลขที่ 86 หมู่ 2 ต.ระบำ อ.ลานสัก จ.อุทัยธานี

รายชื่อผู้เข้าร่วม

1. นาย วิเชียร บัวอุไร
2. นายมาก จันทร์ดี
3. นางแดงอ่อน บัวอุไร
4. นาย สำราญ สิงห์เลื่อน
5. นาย สำเริง รุ่งระวี
6. นางสาว วิไลวรรณ จันทร์พ่วง
7. นางสาว อัญชลี เทศชัยกิจ
8. นางสาว นพเก้า จันทร์ดา
9. นาย พิชิต ไผ่อุปถัมภ์

เวลาประมาณ 14.00 น. หลังจากดื่มด่ำกันเรื่องทำมาหากินเรื่องดินฟ้าอากาศ จากนั้นทีมพี่เลี้ยงก็ชวนทีมงานวิจัยทบทวนถึงโครงการ เพื่อตรวจเช็คกระบวนการทำงานวิจัยตามโครงการที่ทีมงานได้ดำเนินการแล้วในระยะที่ 1 และสามารถตอบคำถามวิจัยได้แล้วหรือยัง บรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ซึ่งข้อมูลที่ยังไม่สามาถสามารถตอบได้ทั้งหมดที่ตั้งไว้ตามวัตถุประสงค์คือ

1. ต้องการรู้ความคิดเห็นของชาวบ้านต่อไฟฟ้า
2. ดำรงเปรียบเทียบไฟฟ้าไหมกับไฟฟ้าไม่ไหม
3. แนวทางการป้องกันไฟฟ้า ชุมชนเขาหินเหล็กไฟ

จากเวทีสร้างความเข้าใจทีมได้ข้อมูลเรื่องไฟฟ้ามาบ้างแต่เป็นบ้างกลุ่มที่ทีมวิจัยเลือกส่วนมากก็เป็นกลุ่มแกนนำเมื่อดูจากวัตถุประสงค์ทั้งสามข้อ ข้อมูลยังไม่ครบถ้วน คำถามวิจัยที่ยังไม่ได้ตอบโจทย์คือข้อที่หนึ่ง เรื่องความเห็นชาวบ้านต่อไฟฟ้าและทีมกลับมาทบทวนเวทีสร้างความเข้าใจทั้งหกเวทีที่ผ่านมา และการทำเส้นทางประวัติศาสตร์ทีมพบว่าข้อมูลเรื่องความคิดเห็นของชาวบ้านต่อไฟฟ้ายังไม่ครบ การเก็บข้อมูลในส่วนนี้ทีมจะใช้แบบสัมภาษณ์เข้าไปนั่งคุยแบบ ไม่เป็นทางการ คุยผสมลงไปเชิงลึกจนครบตามแบบสอบถามการเก็บข้อมูลแบบนี้ นอกจากได้ข้อมูลแล้วยังได้เพื่อนเพิ่มอีกจากการลงพุดคุยเก็บข้อมูลทั้งนี้ทีมวิจัยจะต้องค้นหาภูมิปัญญาไฟฟ้าและรูปแบบแนวทางการป้องกันไฟฟ้า ชุมชนเขาหินเหล็กไฟที่เป็นพื้นที่หินเหล็กไฟเองจากข้อมูลที่ศึกษาทั้งก่อนลงเก็บข้อมูลความคิดเห็นของชาวบ้านต่อไฟฟ้าที่ตกลงจะคืนข้อมูล

เส้นทางประวัติศาสตร์ในวันประชุมประจำเดือนหมู่บ้าน ในเดือน พฤษภาคมนี้ ทั้งสี่หมู่บ้าน เพื่อให้ชาวบ้านเห็นความเชื่อมโยงเกี่ยวกับวิถีชีวิตกับป่าก่อนที่จะลงเก็บข้อมูลเรื่องความคิดเห็นของชาวบ้านต่อไปอีกทั้งการคืนข้อมูลเส้นทางประวัติศาสตร์จะทำให้ชาวบ้านเข้าใจงานวิจัยที่ทีมทำมากขึ้นและจะง่ายต่อการเก็บข้อมูลครั้งต่อไปก่อนที่วางแผนกิจกรรม

คุณเดือนหนึ่งในทีมพี่เลี้ยงได้สรุปสิ่งที่คุยกันให้ทุกคนฟังจากนั้นทีมวิจัยจึงได้ร่วมกันวางแผน ว่าแผนกิจกรรมดำเนินงานเมื่อต่อไปในช่วงท้ายคุณเก้าทีมพี่เลี้ยงสรุปยอดเงินคงเหลือค่าจ่ายของโครงการตลอดจนเงินที่จะใช้ดำเนินงานต่อไป ในกิจกรรมใหม่สุดท้ายของการประชุมทีมวิจัยคิดออกแบบคำถาม แบบสัมภาษณ์ที่จะใช้ลงเก็บข้อมูลจนสำเร็จสืบข้อ

แบบสัมภาษณ์

1. ท่านทราบหรือไม่ว่าป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟมีพื้นที่ทำไรเป็นป่าชนิดไหน
2. ท่านเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าอย่างไรบ้าง
3. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับไฟป่า (มีประโยชน์) (ไม่มีประโยชน์)
4. พื้นที่ป่าถูกไฟไหม้กับไฟไม่ไหม้ต่างกันอย่างไร
5. ท่านคิดว่าจะมีแนวทางการป้องกันไฟป่าไม่ให้ไหม้รุนแรงได้อย่างไร
6. ผัก หน่อไม้ เห็ด ในพื้นที่ไฟไหม้กับไฟไม่ไหม้ต่างกันอย่างไร
7. ท่านคิดว่าจะมีแนวทางการป้องกันไฟป่าที่ยั่งยืนได้อย่างไร
8. เมื่อก่อนระยะเวลาที่ไฟไหม้มีอยู่ในช่วงไหน ลักษณะที่ไหม้เป็นอย่างไร(จำนวนครั้งและความกว้างของพื้นที่)
9. ท่านคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการดูแล และป้องกันไฟป่า และรักษาป่าต่อกรรมป่า และผู้นำ
10. ท่านคิดว่าเราจะมีวิธีการควบคุมไฟป่าได้เป็นอย่าดี

นายมาก จันทร์ดี

บันทึกการประชุม

เวทีทำผังวาดทรัพยากรในพื้นที่เขานินเหล็กไฟ

วันที่ 23 เมษายน 2551

ณ วัดห้วยวัง หมู่ 2 ต.ระบำ อ.ลานสัก จ.อุทัยธานี

รายชื่อผู้เข้าร่วม

1. นางอำนวย เขียวพั่น
2. นายสมเกียรติ พูลเขตรกรณ์
3. นางสาวจิรนนท์ ดารารัตนเสรี
4. นายมาก จันทร์ดี
5. นายสำเริง รุ่งระวี
6. นายสำราญ สิ่งถื่อน
7. นายวิเชียร บัวอุไร
8. นางแดงอ่อน บัวอุไร
9. นางอัญชลี นิเทศัญกิจ
10. นายประเวทย์ ภูระหงษ์
11. นายสุทิ ศาคี
12. นายพิชิต ไพอุปสี
13. นางสาววิไลวรรณ จันทร์ พ่วง

นักวิจัยได้ทบทวนเป้าหมายกิจกรรมการนำเสนอข้อมูลคือ

1. ให้ชาวบ้านมองภาพออกเวลานำเสนอข้อมูล
2. เวลาขึ้นข้อมูลแล้วจะมองเห็นใครได้ประโยชน์อย่างไรบ้าง
3. ต้องการให้รู้ว่่านักวิจัยทำอะไรอยู่บ้าง
4. ให้เห็นภาพพื้นที่ป่า ทางน้ำ พื้นที่ทำกิน ใครได้ประโยชน์บ้าง กระตุ้นให้ชาวบ้าน
ช่วยกันดูแลรักษาป่า

พี่เลี้ยงนำผังวาดทรัพยากรรอบนอกพื้นที่ตำบลหาดตะนง ที่ใช้อธิบายการจัดการน้ำ ให้
นักวิจัยเห็นเป็นตัวอย่าง จากนั้นนักวิจัยเริ่มลงมือวาดผังทรัพยากรด้วยกัน

หลังจากวาดแผนทรัพยากรแล้วพี่เลี้ยงชวนนักวิจัยหารูปแบบการเสนอข้อมูลด้วยการใช้ผัง
วาดทรัพยากร ผู้ช่วยมาก เสนอว่า สรุปลเส้นประวัติศาสตร์แต่ละยุคแล้วผูกเชื่อมโยงกับภาพผังวาด

เพื่อให้ชาวบ้านติดตามว่าสิ่งที่เห็นในผังวาดทรัพยากรกับความจริงเป็นอย่างไรแล้วพูดถึงสภาพพื้นที่ป่า ทางน้ำที่ไหลลงจากภูเขาผ่านไปไหนบ้าง ใครเป็นผู้ใช้ประโยชน์บ้าง ให้ชาวบ้านเห็นความเชื่อมโยงของป่า ภูเขา ดิน น้ำ และพื้นที่ทำกิน

พิวิเชียรเสนอว่าต้องทำความเข้าใจจากที่เก็บข้อมูลแต่ละกลุ่มบ้านแล้วมาชี้ภาพในผังวาดให้เห็นพื้นที่แต่ละจุดครูอ้อยเสนอว่าใช้เส้นประวัติศาสตร์เล่าเรื่องก่อนแล้วใช้ผังวาดให้เห็นถึงปัจจุบัน จากนั้นให้นักวิจัยทดลองเสนอข้อมูลจากผังวาดทรัพยากร

สุดท้ายทีมวิจัยทบทวนกิจกรรมวางแผนเก็บข้อมูลความคิดเห็นของชาวบ้านเกี่ยวกับไฟป่าและนัดหมายวันคืนข้อมูลทั้ง 4 หมู่บ้าน

นายมาก จันทร์ดี

ผู้บันทึกการประชุม

เวทีคืนข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน
วันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ. 2551
ณ. ที่ประชุมหมู่2 บ้านห้วยรัง ต. ระเบ้า อ.ลานสัก จ.อุทัยธานี

รายชื่อผู้เข้าร่วม

1. นาย วิเชียร บัวอุไร
 2. นาย สำเริง รุ่งระวี
 3. นาย สำราญ สิงเดือน
 4. นาย โท ไตรปักษ์
 5. นาง จันจิรา จิวเพ็ง
 6. นาย มาก จันทรดี
 7. นางสาวจิระนันท์ รัตนเสรี
 8. นายพิชิต ไผอุปสี
 9. นางสาววิไลวรรณ จันทรพ่วง
- และชาวบ้านหมู่ 2

เริ่มต้นด้วยการผู้ใหญ่ประเทืองแก้วกระจำก่กล่าวเปิดการประชุมและกล่าวว่าวันนี้จะมีคณะที่ทำงานเกี่ยวกับป่ามาเสนอข้อมูลที่ทางคณะได้ลงไปเก็บข้อมูลมา หลังจากนั้นพี่วิเชียร ได้ชี้แจงโครงการวิจัยที่ทำงานอยู่และได้ไปเก็บข้อมูลกับหลายท่านเกี่ยวกับประวัติหมู่บ้าน ประวัติป่า เพื่อให้ทุกคนได้รับรู้ประวัติหมู่บ้านของตนเองและลูกหลานก็จะได้รับรู้ด้วย โครงการนี้ชื่อว่า โครงการแนวทางการป้องกันไฟป่าป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟประกอบด้วย 4 หมู่บ้าน มี 1. หมู่ 16./ 2. หมู่ 7/ 3. หมู่ 2/และ 4. หมู่ 11 ทั้ง 4 หมู่ เป็นเครือข่ายป่าชุมชน ทั้ง 4 หมู่ ก็ต่างไปเก็บข้อมูลของตนเองและได้อาข้อมูลมารวมกัน

จากนั้นผู้ช่วย มาก ได้นำเสนอว่า ในปี พ.ศ. 2496 มีชาวบ้านอีค้างอยู่เป็นกลุ่มแรกตามที่ได้ไปเก็บข้อมูลมา และชี้ให้ดูตามแผนที่บริเวณที่ตั้งบ้านอีค้าง และให้ดูพื้นที่ทั้ง 4 หมู่บ้านในสมัยนั้นเป็นป่าดิบแล้งตลอดไปถึงพื้นที่และอุดมสมบูรณ์มาก ชาวบ้านแลกเปลี่ยนว่าที่เขาหินเหล็กไฟถ้าเดินไปไม่ถึงถึงก็ไม่ว่ามีภูเขาอยู่บริเวณนั้นเลย และมีสัตว์ป่าชุมมากเช่น เสือ ช้าง หมู่ป่า กวาง เก้ง การทำมาหากินในสมัยนั้นหาได้ง่าย มีเกลือกับข้าวก็อยู่ได้ไม่ต้องใช้เงิน ชาวกระเหรี่ยงจะ

หยอดข้าวบริเวณที่ลุ่มมีการเก็บหาของป่า และล่าสัตว์เพื่อเป็นอาหาร ไฟป่าเกือบจะไม่มีหรือมีก็ไม่รุนแรง

เมื่อปี พ.ศ.2504-2510 ในตอนนั้นเริ่มมีคนจากนอกเข้า จากหนองฉาง อุทัยธานีเข้ามา ตัดไม้เพื่อไถนา คานา มาอยู่ชั่วคราว ตอนหลังก็มาอยู่ประจำและมีการดักน้ำมันยางขายกัน ป่ายังอุดมสมบูรณ์มาก

ปีพ.ศ.2514 เริ่มมีคนเข้ามาอยู่มากขึ้น เช่น มาจากเพชรบูรณ์ นครสวรรค์ อุทัยธานี หนองฉาง เริ่มมีการปลูกข้าวโพดและมีการผลผลิตไปขายบ้างแล้ว

ปี พ.ศ. 2522-2525 มีคนเข้ามามากขึ้นพื้นที่ถูกเปิดเป็นพื้นที่ทำกินมากขึ้นมีการแยกตำบลออกจากตำบลลันสักเป็นตำบลละบำ มีกำนันบะเป็นกำนันคนแรกมีโรงเรียนบ้านบึงอ้ายเจียม มีพ่อค้ามารับซื้อพื้นที่ที่ลันสักมีการเงินไม้ขายแบบเสรี แยกตำบลออกจากลันสักครั้งแรกมี 6 หมู่บ้านด้วยกัน ตั้งแต่หมู่ 1 ถึงหมู่ 6

มีการสร้างเขื่อนทับเสลาในปี พ.ศ.2529 สร้างเขื่อนเสร็จใหม่ก็มีน้ำท่วมมาก เมื่อก่อนในลำคลองทับเสลาและคลองห้วยวังจะลึกและแคบมีน้ำไหลตลอดทั้งปีมีปลาชุมมากหากินง่ายหาแค่ชั่วโมงเดียวได้เต็มกระเป๋

ปีพ.ศ.2534-2537 พื้นที่ป่าถูกเปิดเป็นที่นาที่ไร้หมด มีคนเข้ามาอยู่เต็มพื้นที่แล้ว พื้นที่ส่วนใหญ่ถูกถางเป็นที่ทำกินต้นไม้ใหญ่ถูกตัดไปทำบ้าน และล่าสัตว์ป่าขาย เก้งกวางหายไป ผักหวานกระเจียวหายไป และอื่นๆ ก็หาย เห็ดโคน เห็ดหอม เห็ดขอน ไม่มี

ปีพ.ศ.2538-2543 ในช่วงนี้เริ่มมีการควบคุมไฟป่าในแต่ละหมู่บ้าน เริ่มมีป่าชุมชนในแต่ละหมู่บ้านมีการรักษาป่ากันเองแต่ยังต่างคนต่างทำ

ปี 2544 ทั้ง 4 หมู่บ้านเป็นเครือข่ายป่าชุมชนมีการดูแลร่วมกันทั้ง 4 หมู่บ้าน

ครูอ้อยชวนผู้ร่วมแลกเปลี่ยน ในปี 2550 ครูได้เดินทางมาสอนที่โรงเรียนก็ขับรถผ่านสะพานเมื่อเขาไปก็ผ่านไปได้ แต่ตอนขากลับสะพานตรงปางควายเกิดขาดข้ามไม่ได้ สิ่งเหล่านี้มันบอกอะไรพวกเราและมันเกิดขึ้นเพราะอะไรไม่มีใครพอจะบอกได้บ้าง

หลังจบกิจกรรมทีมได้สรุปบทเรียน

เป้าหมายต้องการให้ชาวบ้านรู้ว่าเราทำอะไรทำแล้วได้อะไร แลกเปลี่ยนข้อมูลประวัติศาสตร์และสถานการณ์ชุมชน เพื่อเห็นการเปลี่ยนแปลงและสาเหตุ ชาวบ้านเห็นการเปลี่ยนแปลงบ้างแต่ยังมองเป็นเรื่องธรรมดา ยังไม่เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของป่าที่มีผลกระทบต่อตัวเอง

ความรู้สึกลึก

พี่วิเชียร คนสูงอายุดูแล้วจะตั้งใจฟังดี พอใจมาก

พี่สำเร็จ ชาวบ้านให้ความร่วมมือดีมากกลุ่มเขายังไม่รู้ แต่ต่อไปเขาจะต้องรู้

ลุงสำราญ เราทำมามาก คนจึงฟังเรามาก
ผ.ช. มาก ไม่พอใจตนเอง ที่ทำยังไม่ได้ดี พูดชักจูงคนยังไม่ได้ดี ไม่ได้ทำการบ้านและทีม
 ไม่ได้เตรียมตัวกันก่อน
เม่น การพูดซ้ำๆ วนๆ ทำให้คนฟังไม่ค่อยเข้าใจ
โหนก ผู้เข้าร่วมก็สนใจดี มีบางส่วนที่ไม่ค่อยฟัง แผนที่ดีอยู่แล้วยังไม่ค่อยเข้าใจมากนัก
 น่าจะมีการปรับเปลี่ยนการติดตั้งให้ตรงทิศ
ครูอ้อย ดีใจ ที่มีคนหลายคนสนใจ และผู้นำเปิดโอกาสให้พูดก่อน คนฟังเองก็ตั้งใจฟัง
 ดี ทีมเข้มแข็งดีมาก
ผ.ญ. โท มีความรู้สึกถ้าพูด จะไปขัดคอคนอื่น

สิ่งที่ต้องปรับ

ผ.ช. มาก การนำเสนอโครงการยังไม่ครอบคลุมต้องมีนำเสนอที่เชื่อมโยง

- ก่อนโครงการเข้ามา
- ทำไมจึงทำโครงการวิจัย
- มีเป้าหมายอะไร - ศึกษาเรื่องอะไร
- ช่วงการนำเสนอโครงการยังปะติดปะต่อไม่ได้

ครูอ้อย ความสอดคล้องของข้อมูล สิ่งที่น่าสนใจข้อมูลที่หมู่16คือ

1.สภาพพื้นที่

2.ประโยชน์ที่เราได้รับจากป่า แต่ละชุดและสิ่งที่ขาดหายไป การพัฒนาการจากนั้น
ทีมร่วมกันออกแบบกระบวนการนำเสนอข้อมูลหมู่16

นายมาก จันทร์ดี

บันทึกการประชุม

เวทีคืนข้อมูล ประวัติศาสตร์ชุมชน

วันที่ 5 พฤษภาคม 2551

ณ. ศาลาวัดเขาหินเทินหมู่ 16 ต. ระเบ้า อ.ลานสัก จ.อุทัยธานี

ผู้เข้าร่วมเวที

1. นายวิเชียร บัวอุไร
2. นายสำเริง รุ่งระวี
3. นายสำราญ สิ่งเดือน
4. นายสุที สาลี
5. นายมาก จันทร์ดี
6. นางจันจิรา จิวเพ็ง
7. นางอำนวย เขียวพิน
8. นายโท ไตรปักษ์
9. นายนายพิชิต ไพอุบลี
10. อาจารย์จิระนันท์ รัตนเสรี
11. และชาวบ้านหมู่ 16 บ้านเขาหินเทิน

อบต. สุที กล่าวเปิดเวที และบอกกับผู้เข้าร่วมว่าวันนี้จะมีทีมวิจัยจะมาเสนอข้อมูลที่ทางทีมได้เก็บข้อมูลมา และชวนแลกเปลี่ยนกันหลังจากนั้น พี่วิเชียร เสนอโครงการวิจัยซึ่งโครงการแนวทางการป้องกันไฟป่า ป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟซึ่งเป็นโครงการที่ทำร่วมกัน 4 หมู่บ้านเริ่มโครงการวิจัยครั้งแรกก็มี คุณสมเกียรติ และ สุที นำโครงการวิจัยเข้ามา วัตถุประสงค์โครงการ คือ

1. ต้องการรู้ความคิดเห็นของชาวบ้านในเรื่องเกี่ยวกับไฟป่าที่เกิดขึ้นในเขาหินเหล็กไฟว่าไฟที่ไหม้อยู่และเกิดทุกวันนี้ทุกคนคิดอย่างไรกันบ้าง

2. เพื่อสำรวจเปรียบเทียบความสมบูรณ์ของสภาพป่าและผลผลิตจากป่าที่ปลอดไฟกับป่าที่ไฟไหม้ไหม้ต่างกันอย่างไร

3. และเพื่อหาแนวทางการป้องกันไฟของป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟ

เป้าหมายของโครงการฯ คือป้องกันไม่ให้เกิดไฟไหม้ป่าหรือควบคุมไฟป่า เพื่อให้ป่ามีความสมบูรณ์เป็นแหล่งอาหารของชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้เยาวชนลูกหลาน เป็นที่อยู่ของสัตว์และที่สำคัญมันเป็นป่าต้นน้ำและยิ่งไปกว่านั้นคืออยากเห็นชาวบ้านทั้ง 4 หมู่บ้านเห็นความเชื่อมโยงของป่าและวิถีชีวิต ซึ่งมีทั้งผลประโยชน์และผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม ถ้าป่าไม่สมบูรณ์ลูก

ทำลาย โดยการเรียนรู้ด้วยตัวเอง ทั้งผลกระทบต่อตัวเองและส่วนรวม ซึ่งในตอนนี้ถ้าเราสังเกต จะเห็นว่าหลายสิ่งหลายอย่างได้เกิดขึ้นแล้ว

หลังจากนั้น พ.ศ. มาก ได้นำเสนอข้อมูลตามเส้นประวัติศาสตร์ จากที่ไปเก็บข้อมูล ทั้ง 4 หมู่ เริ่มต้นที่ปี พ.ศ. 2496 สมัยนั้นลุงดาเล่าว่าป่าอุดมสมบูรณ์มากแดดส่องไม่ถึงพื้นดินเลยเขาหิน เหล็กไฟฟ้าไม่เดินมาจนเขาก็จะไม่รู้เลยว่ามิถุนายนอยู่บริเวณนี้สัตว์ป่ามีชนิดเลยมีการหยอดข้าวไว้กิน คือมีข้าวกับเกลือก็อยู่ได้แล้วปลาในลำห้วยเสลาและลำห้วยรังมีมากหาไม่ถึงชั่วโมงก็ได้เต็มกระ เป้งเลยกลุ่มคนที่เข้ามาอยู่กลุ่มแรกในสมัยนั้นคือกลุ่มบ้านอีต้ง

ปีพ.ศ. 2504 ลำคลองทับเสลาและลำคลองห้วยรังมีน้ำไหลตลอดทั้งปีลำคลองเล็กและแคบลึก มากมีปลาชุมมาก เริ่มมีคนจากภายนอกเข้ามาดักน้ำมันยางขายในตอนนั้นดักน้ำมันขายได้ปีบละ 15 บาท ดักได้วันละประมาณ 8 ปีบ มีบริษัทแปะทิวโดยมีเจ๊กเม้งมารับซื้อน้ำมันยางส่วนใหญ่ก็ เดินทางด้วยเท้าและใช้เกวียนเป็นพาหนะเดินทาง

ปี พ.ศ.2510- 2513 เริ่มมีคนเข้ามาจาก อุทัยธานี – หนองฉาง – เพชรบูรณ์ – นครสวรรค์ ในตอนนี้เริ่มมีการปลูกข้าวโพด ถั่วดำ ถั่วมันและเริ่มมีรถเข้ามาจนผลผลิตไปขายที่จังหวัดอุทัยธานี เริ่มมีการซื้อข้าวของเครื่องใช้มาจากในเมือง เช่น วิทยุ ทีวีขาวดำโดยใช้ไฟจากแบตเตอรี่ ฯลฯ

ปีพ.ศ. 2518 -2520 ในช่วงนี้ก็มีบริษัทไม้อัดเข้าสัมปทานไม้ในพื้นที่ต้นไม้มหาญถูกโค่นและ ปลูกเศรษฐกิจแทน มีการจับจองที่ดินเพื่อขาย ไร่ สมัยนั้น(2518 -2520)ที่ดินไร่ละ30-50 บาทต่อไร่ หรือถ้าถูกคอกก็อาจจะแลกเหล่าเพียงแค่ขวดเดียวเลยก็มี มีการเผาถ่านขายและมีรถมารับซื้อถ่าน ถึงที่ มีการปลูกข้าวโพดและมีการทำนาโดยใช้วัวควายสมัยยังมีการรับซื้อพืชไร่ที่หนองฉาง

ปี พ.ศ.2522-2525 มีคนนอกเข้ามาอยู่มากขึ้น พื้นที่ถูกเปิดเป็นที่ทำกินมากขึ้น มีรถไถแทน วัวควาย เริ่มมีการใช้ปุ๋ยเคมี ยาคุมหญ้า มีโรงเรียนบ้านนุ่งอ้ายเจียมและยังมีตัดไม้ขายมีแปรรูปไม้ ขายมีทั้งแบบตั้งโครงบ้านขายกันแบบเสรีและมีพ่อค้ามารับซื้อพืชไร่ที่ลานสัก ร้านค้าในหมู่บ้านมี การขายเหล่า แรกๆมีการทำเหล่าไว้กินเอง “ไอ้เป้”

ปี พ.ศ.2526-2530 มีการแยกตำบลออกจากตำบลลานสักมีทั้งหมด 6 หมู่บ้านเป็นตำบล ระบำมีที่พักเรียนบ้านโป่งมะค่า มีรถอีแต๊ก(รถไถนาชนิดเดินตาม) แทนวัว ควายและมีการขายวัว เพื่อซื้อรถไถนา เริ่มมีรายได้จากขายหน่อไม้ ผักหวาน มีการสร้างเขื่อนทับเสลาและอ่างเก็บน้ำอ่าง ห้วยคง มีไฟฟ้าไหม้ 3 วัน 3 คืนเพราะชาวบ้านถางป่าและจุดไฟเพื่อเป็นที่ทำกินทำให้ ผักหวาน เห็ดโคน เห็นหอบ เริ่มหายไป

ปี พ.ศ.2534-2537 80 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ถูกเปิดเป็นพื้นที่ทำกินต้นไม้มหาญถูกตัดมาทำ เป็นบ้านทั้งเผาถ่าน และตัดขาย ทำให้สัตว์ป่า เช่น เก้ง กวาง หายไปป่าเหลือแต่อยู่บนภูเขามีการ อพยพคนออกจากเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้งเข้ามาอยู่ที่บ้านอ่างห้วยคงและมีการแยกบ้านเขา หินเทินออกจากหมู่ที่ 7 บ้านโป่งมะค่า เริ่มมีการแย่งกันเก็บหาของป่า เช่น เห็ด หน่อไม้ ผักหวาน มีวัดเขาหินเทิน มีการดูแลเรื่องไฟป่ากันทุกหมู่บ้าน ฝนแล้ง ผลผลิตทางการเกษตรลดลง มีหนี้สิน

เพิ่มมากขึ้น (ธกส) มีหนี้ในระบบมากขึ้น มีความมั่งคั่งอำนวยความสะดวกขึ้น วิถีชีวิตเปลี่ยนไป

ปี พ.ศ. 2538-2543 ทุกหมู่บ้านมีการควบคุมไฟฟ้าและดูแลป่าทั้ง 4 หมู่บ้าน และเป็นป่าชุมชน น้ำในลำห้วยหายไปหมด มีแต่ทราย มีไฟฟ้าใช้ทุกหมู่บ้าน มีกลุ่มเครดิตยูเนียน มีการทำแนวกันไฟ มีการใช้ปุ๋ย 2-3 ครั้งต่อฤดูกาล ข้าวโพดถ้าไม่ใส่ปุ๋ยก็ไม่ได้ หนี้สินเพิ่มมากขึ้นทวีคูณ

ปี พ.ศ. 2547-2550 สภาพป่าเริ่มอุดมสมบูรณ์ มีเห็ดโคนขึ้นที่เขาหินเทินมากและที่อื่นๆ ก็ขึ้นบ้างแล้วบนเขาเริ่มมีสัตว์ป่า เช่น เก้ง เม่น หมูป่า นกเงือก กวาง ไก่ป่า บ้างพื้นที่ไฟไหม้แต่ที่ทำการยังคงเสื่อมสภาพ แม้มีบางคนหันมาใช้ปุ๋ยชีวภาพแต่มีการใช้ปุ๋ยเคมีมากตามไปด้วย น้ำดินเป็นดานแข็ง ดินถูกชะล้าง หน้าดินหายไป เนินที่ไร่น้ำต่ำลง มีทรายในไร่ มีโครงการเข้ามาในเครือข่าย โรงเรียนใช้ป่าเป็นแหล่งเรียนรู้ หนี้สินมากกว่าเดิมเพราะมีแหล่งให้กู้มาก มีความสะดวกสบาย มีการขายของป่ามาก เช่น หน่อไม้ เห็ดโคน เป็นต้น ถึงแม้ชาวบ้านจะมีรายได้จากขายของป่าแต่สภาพความเป็นอยู่ก็ไม่ดีขึ้นและต้องเข้าไปเก็บในป่าลึกเข้าไปอีกเพื่อหาของป่าให้ได้จำนวนมากขึ้น

หลังจากนั้น ครูอ้อย ได้ชวนผู้เข้าร่วมเวทีแลกเปลี่ยน ว่าข้อมูลที่ทีมได้มา บางสิ่งอาจจะไม่ตรง หรืออาจไม่ใช่ มีใครจะบอกได้ว่า? ข้อมูลที่เป็นจริงคืออะไร?

ส่วนตัวเองรู้สึกดีใจที่คนในชุมชนหันกลับมา เรียนรู้ประวัติศาสตร์ของตัวเอง เพราะบางทีเราอาจจะไปเรียนรู้แต่ประวัติศาสตร์อย่างอื่น แต่เมื่อ ปู่ ย่า ตา ยายเสียชีวิตไปแล้ว ลูกหลานก็ไม่อาจจะรู้ว่าชุมชนเราเองเป็นมาอย่างไรและทำให้เรา ได้รู้วิถีชีวิตของบรรพบุรุษสืบต่อกันไป ว่าเมื่อก่อนเป็นอย่างไร มีอะไรบ้าง ปัจจุบันอย่างไร มีอะไรหายไป อะไรที่เพิ่มขึ้นมาบ้าง

อบต. สุทิ ได้เพิ่มเติม ข้อมูลที่ได้มานั้นเป็นข้อมูลที่ต้องนำมาใช้ และเป็นข้อมูลที่จะต้องบอกกับหน่วยงานภาครัฐว่าบ้านเราเป็นอย่างไร ทำให้แก้ปัญหาได้ถูกจุด เมื่อเรามีข้อมูลแล้วต่อไปเราจะ เป็นฝ่ายบอกเจ้าหน้าที่ว่าต้องเป็นอย่างนี้ จะต้องแก้ไขอย่างนี้

ทีมสรุปบทเรียน

ความรู้สึกลึก

พี่วีเชียร	ราบรื่นดีเพราะข้อมูลชัด รู้สึกพอใจ ทุกคนพูดได้ดีมาก
เม่น	ชาวบ้านตั้งใจฟังดี ผช.มาก พูดได้ราบรื่นดี
ครูอ้อย	ดีใจที่ชาวบ้านตั้งใจฟัง ให้ความร่วมมือดี แต่ละคนพูดได้เชื่อมโยงได้ดี รู้สึกประวัติศาสตร์ชัดขึ้น ผู้นำให้โอกาสดีมาก
ลุงสำราญ	ดี ไปด้วยความราบรื่น ผู้ใหญ่ให้ความร่วมมือดี
คุณสำเร็จ	ดีมาก ๆ ทุกคนตั้งใจฟัง ทุกคนในทีมพูดได้ดี

ผ.ช. มาก ชาวบ้านร่วมแลกเปลี่ยนกับเรามากขึ้น ดัดจริตเรื่องเกรินนำโครงการ – ชื่อโครงการ – ทำไม่ถึงทำ – วัตถุประสงค์ แต่ทุกคนก็พูดได้ดีกว่าเวทีที่แล้วมาก ทุกคนพูดไม่ดัดจริต ส่วนตัวเองวันนี้ถือว่าพูดได้ดีกว่าพูดไปเหมือนเวทีที่แล้ว น่าจะปรับเวลาให้เร็วขึ้นกว่าเดิม

สิ่งที่ต้องปรับปรุง

ปรับเวลาให้กระชับอย่าให้เกินประมาณ 50 นาที การเกริ่นนำโครงการ – ทำอะไร – เพื่ออะไร – กับใคร – ได้อะไร การสรุปกว้างเกินไปอยากให้กระชับ ให้ชาวบ้านเห็นความเชื่อมโยงกับป่า จัดคนที่จะเล่าให้ฟังถ้าเป็นไปได้ต้องดูสถานการณ์ของแต่ละหมู่บ้าน เช่นหมู่บ้านเก่าที่คนอยู่ร่วมกันมานานก็จะมีเรื่องประวัติและเรื่องเล่าในอดีตจนถึงปัจจุบันได้ดี ส่วนหมู่บ้านใหม่ๆก็มีเรื่องเล่าน้อย จะต้องมีการ เตรียมข้อมูลก่อน การตั้งคำถามควรจะต้องตั้งคำถามที่เป็นคำถามเปิดให้คนตอบได้ และสามารถอธิบายได้

ข้อสังเกตในเวที

- ชาวบ้านให้ความสนใจ
- ผู้ใหญ่-อบต.- ให้โอกาสในเวที
- ชาวบ้านตอบสนองเวลาถาม
- ชาวบ้านบางคนยังคิดรูปแบบให้ผู้ใหญ่เป็นผู้เปิดประชุมอยู่
- ควรจะดึงเด็กเยาวชนเข้าร่วมการเก็บแบบสัมภาษณ์ข้อมูลและให้เด็กนำเสนอข้อมูล

นายมาก จันทร์ดี

บันทึกการประชุม

เวทีคืนข้อมูลประวัตินุชนและประวัติป้าชนหมุ่ 11

วันที่ 6 มิถุนายน 2551

ศาลาประชุมหมุ่บ้าน บ้านอ่างห้วยดง ม. 11 ต. ระเบ้า อ. ลานสั๊ก จ.อุทัยธานี

รายชื่อผู้เข้าร่วม

1. นาย วิเชียร บัวอุไร
2. นาย มาก จันทรดี
3. นาย สำราญ สิงเดือน
4. นาย สำเริง รุ่งระวี
5. นาย สุทธิ สาคี
- 6.นายพิชิต ไปอุปสี
- 7.และชาวบ้านอ่างห้วยดง

ผู้ใหญ่นอกไม้ จงกลีกัน กล่าวเปิดประชุมและแนะนำว่าวันนี้จะมีคณะกรรมการป้าชน ซึ่งเป็นนักวิจัยมานำเสนอข้อมูลประวัติหมุ่บ้านที่ทางทีมวิจัยได้ลงไปเก็บข้อมูลในแต่ละหมุ่โดยจะให้ทีมนักวิจัยนำเสนอข้อมูลก่อนจะประชุมประจำเดือนของหมุ่บ้าน

พี่วิเชียร แนะนำโครงการวิจัย คำว่าวิจัยคิดว่าบ้านเราอาจจะรู้จักแต่นักวิชาการที่เขาพูดกันมีแต่ระดับดอกเตอร์เขาทำกัน แต่ทุกวันนี้ชาวบ้านอย่างเราก็สามารถทำเรื่องวิจัยได้ “คือเราวิจัยเพื่อท้องถิ่นของเราเอง” เพื่อหาข้อมูลและแนวทางการแก้ปัญหาด้วยตนเองซึ่งต่างจากเมื่อก่อนพวกเราจะให้ข้อมูลเพียงฝ่ายเดียว วิจัยความคิดของเราความต้องการของเราเอง บ้างที่หน่วยงานภาครัฐก็ไม่รู้ว่าแท้จริงแล้วเราต้องการอะไรและการแก้ปัญหของเราบางครั้งก็ไม่ถูกจุดแม้บางครั้งการแก้ปัญหาไม่ถูกจุดแล้วยังจะเพิ่มปัญหาให้พวกเราอีกเมื่อก่อนตัวผมเองก็ไม่รู้จักคำว่าวิจัยว่ามันคืออะไร ผู้ที่นำโครงการวิจัยให้รู้จัก คือ ผู้ใหญ่สมเกียรติ และ อบต.สุทธิ นำเข้ามา

ผู้ช่วยมากได้กล่าวต่อว่า โครงการวิจัยที่พี่วิเชียรพูดมานั้น ชื่อว่าโครงการ “นวัตกรรมการป้องกันไฟป่า ป้าชนเขาหินเหล็กไฟ” ซึ่งทำกันอยู่ 4 หมุ่บ้านด้วยกันคือหมุ่ 11 บ้านอ่างห้วยดง หมุ่ 2 บ้านห้วยวัง หมุ่ 7 บ้านโปรงมะค่า หมุ่ 16 บ้านเขาหินเทิน ที่เรานำโครงการนี้มาทำก็เพราะว่าเราทำการรักษาป่าและไฟป่ากันมาตั้งแต่ ปี พ.ศ.2539 แต่ก็ยังมีปัญหาตลอดมา ไม่ว่าจะเป็นการจัดแย้งในแต่ละหมุ่เอง หรือแม้การขัดแย้งระหว่างหมุ่บ้าน แม้แต่เรื่องไฟป่าก็มีปัญหาตลอด

มา ทางทีมงานทั้ง 4 หมู่บ้านจึงได้ลองนำโครงการวิจัยนี้เข้ามาเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น โครงการนี้จึงมีการตั้งคำถามอยู่ 4 ข้อดังนี้

1. ประวัติชุมชน ประวัติป่าชุมชนเป็นอย่างไร
2. ความคิดเห็นของชาวบ้านต่อไฟป่าเป็นอย่างไร
3. ผลผลิตจากไฟป่าที่ไฟไหม้ และไฟไม่ไหม้แตกต่างกันอย่างไร
4. แนวทางการป้องกันไฟป่า ป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟควรเป็นอย่างไร

ประวัติป่า-ชุมชน-ป่าชุมชน มีการลงไปเก็บข้อมูลของแต่ละหมู่ลงไปเก็บในหมู่ของตนเอง หมู่อื่นๆ ก็เช่นกันและนำข้อมูลทั้ง 4 หมู่มารวมกัน จึงทำให้ทราบว่า เริ่มต้นที่ ปีพ.ศ.2496 ในตอนนั้นพื้นที่บริเวณนี้เป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์มาก มีทั้ง เสือ ช้าง กวาง เก้ง และสัตว์อื่นๆ อีกมากมาย ต้นไม้ก็มาก จนแดดส่องไม่ถึงพื้นดินเลย ส่วนคนในสมัยนั้นก็มักลุ่มบ้านอีด่าง ซึ่งเป็นกลุ่มกะเหรี่ยง อยู่ในสมัยนั้น การทำมาหากิน ก็ไม่ต้องใช้เงิน มีเพียงเกลือกับข้าวก็สามารถอยู่ได้ มีการล่าสัตว์เพื่อประกอบเป็นอาหาร ปลาในสมัยนั้นก็ชุมมาก ลำห้วยทับเสลา ลำห้วยรัง กิดิ ในลำห้วยมีน้ำตลอดทั้งปี และมีบางช่องลึก ลำห้วยแคบแต่ลึกไม่มีทราย คนสมัยนั้นอาศัยปลูกข้าวตามที่ได้ไถเพื่อกิน การสัญจรก็เดินด้วยเท้า เกวียน ม้า

ปี พ.ศ. 2504 – 2510 เริ่มมีคนจากภายนอกเข้ามาในพื้นที่ เช่น จากหนองจางซึ่งเข้ามาทำไร่และคาดไร่เพื่อทำนาและมีบางคนเข้ามาเพื่อทำน้ำมันยางซึ่งตอนนั้นน้ำมันยางปีละ 15 บาทวันหนึ่งตัดได้ถึง 8 ปีบ มีแปะทิวเป็นผู้รับซื้อในพื้นที่บริเวณรอบเขาหินเหล็กไฟยังเป็นป่าดงและสมบูรณ์มากไฟป่าแทบจะไม่มีเลยน้ำในลำห้วยมีมากแคบแต่ลึกมีปลา

ปี พ.ศ. 2511 – 2518 ในช่วงนี้มีคนเข้ามาอยู่ในพื้นที่มากขึ้น จาก นครสวรรค์ เพชรบูรณ์ กำแพงเพชร อุทัยธานี ในช่วงนี้ก็ให้มีบริษัทไม้อัดเข้ามาสัมปทานป่าไม้ในพื้นที่การทำมาหากินเริ่มมีการปลูกข้าวโพด ถั่ว นำไปขายที่ตลาดหนองจางเริ่มมีมอเตอร์ไซด์ที่วิวาดำ (ใช้เบ็ตรี) ที่ทำกินดินในสมัยนั้น (2511 – 2518) สมบูรณ์มากคือเดินไปเหมือนนอนบนพรมมันนุ่มเท้ามากฝนตกไม่มีการเซาะเป็นร่องน้ำฝนตก 3 วัน 3 คืนน้ำก็ไม่ท่วมทั้งที่ลำห้วยแคบมากและลึกกว่าปัจจุบันมาก

ปี พ.ศ. 2519 – 2525 ในช่วงสมัยนี้ในพื้นที่บริเวณอ่างห้วยดง เริ่มมีคนกลุ่มแรกเข้ามาอยู่เมื่อ พ.ศ.2520 บริเวณนี้เรียกว่าร่องหินซึ่งเป็นร่องน้ำที่มีน้ำตลอดทั้งปี กลุ่มคนที่อาศัยน้ำบริเวณร่องหินนี้เพื่ออุปโภคบริโภคและไม่เพียงใช้กินอย่างเดียวในบริเวณร่องยังมีปลาให้ทำกินอีกด้วยป่าบริเวณนี้ยังอุดมสมบูรณ์มากด้วย แต่มีเสียงปืนดังและเสียงโค่นต้นไม้ทุกวันการทำมาหากินบริเวณนี้ยังไม่มีอะไร ผู้คนเข้ามาเพื่อตัดไม้เผาถ่านขายและมีการปลูกมันเทศ ข้าวโพดบนเตาถ่านเก่าซึ่งงามมาก

ปี พ.ศ. 2525 เริ่มมีคนจากเพชรเจริญหมู่ 5 เข้ามาทำไร่ข้าวโพด ถั่วเขียว ฝ้ายการเดินทางส่วนใหญ่ก็ใช้เดินด้วยเท้าแต่ก็เริ่มมีรถมอเตอร์ไซด์ มีรถอีแต็ก อีแต้น กันแล้วที่ลานสักมีพ่อค้ามารับซื้อพืชไร่และเริ่มมีรถไถเข้ามาไถในพื้นที่ในพื้นที่เริ่มมีการบุกเบิกที่ทำกินมากขึ้น

ปี พ.ศ. 2526 – 2528 ในปี 2526 มีน้ำท่วมใหญ่ที่บ้านเพชรเจริญจำนวน 3 ครั้งซึ่งน้ำหลากมาจากห้วยเสลาในปี 2528 เริ่มมีการก่อสร้างเขื่อนทับเสลาขึ้นส่วนในบริเวณร่องหินต้นไม้ใหญ่ถูกตัดหมดพื้นที่ถูกเปิดเป็นทำกินมากขึ้นกลุ่มบ้านก็มีมากขึ้น

ปี 2530 ได้มีการสร้างอ่างเก็บน้ำบริเวณร่องหินและเมื่อสร้างเสร็จทางชลประทานได้ตั้งชื่อว่า อ่างเก็บน้ำอ่างห้วยดง ที่บริเวณร่องหินจึงเปลี่ยนชื่อกลุ่มบ้านโคกอ่างห้วยดง เริ่มมีคนเข้ามามากมีร้านค้าขายเหล้า พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นไร่จะมีป่าบ้างแต่เป็นเล็กๆ ต้นไม้ใหญ่ไม่มีแล้วจะมีต้นไม้ใหญ่อยู่บนเขาเท่านั้นพอฝนตกมาน้ำเริ่มกัดเซาะหน้าดินเป็นร่องที่ไร่เริ่มมีการใส่ปุ๋ยกันเริ่มมีการเปลี่ยนพันธุ์ข้าวโพดเป็นพันธุ์ลูกผสมเคียวมีการปลูกมันสำปะหลัง

ปี พ.ศ. 2535 ในปีนี้ได้มีการอพยพคนออกจากเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่ามีทั้งหมด 4 กลุ่มบ้านคือ

1. กลุ่มบ้านหนองกระทุ่ม
2. กลุ่มบ้านซบไก่อเคีย
3. กลุ่มบ้านเขาลวก
4. กลุ่มบ้านที่อยู่บริเวณหน้าเขื่อนและชาวบ้านที่ยากจนไม่มีที่ทำ

เข้ามาอยู่บริเวณอ่างห้วยดง ต่อมาได้แยกหมู่บ้านออกจากหมู่ 5 บ้านเพชรเจริญ และตั้งชื่อหมู่บ้านตามอ่างเก็บน้ำว่าหมู่บ้านอ่างห้วยดงหมู่ 11 พื้นที่ที่มีเหลืออยู่เพียงน้อยนิดก็ถูกดางเป็นที่ทำกินทั้งหมดป่าบริเวณพื้นที่ราบก็ถูกเปิดเป็นที่ทำกินหมด ส่วนต้นไม้บนเขาก็ถูกตัดมาทำเป็นบ้านเรือนเผาถ่านและขายไม้

ปี พ.ศ. 2536 – 2538 ในช่วงนี้พื้นที่ทั้งหมดเป็นพื้นที่ไร่และมีไฟฟ้าไหม้ป่ารุนแรงมากบนภูเขาไฟฟ้าไหม้เป็นทางยาวตลอดเขาการทำมาหากินเริ่มหาของป่ายากขึ้นไม่มีเห็ดโคนเห็ดกระด้างเห็ดหอมและผักหวานเริ่มหมดรวมทั้งผักต่างๆก็หายไป ในตอนนี้ต้องซื้อผักป่ากินกันแต่เริ่มมีรายได้จากการหาของป่า เช่น เห็ดโคน ผักหวาน หน่อไม้ มีพ่อค้ามารับซื้อถึงในหมู่บ้าน บางบ้านมีรายได้เป็นหมื่นบาท แต่คนในหมู่บ้านกลับเป็นหนี้มากขึ้นที่ทำกินเริ่มจะปลูกของไม่งามชาวบ้านเริ่มหันมาปลูกมันสำปะหลังโดยใช้วิธียกร่องพอฝนตกมาน้ำก็เซาะร่องมากขึ้น

ปี พ.ศ. 2539-2541 ในช่วงนี้ได้มีโครงการประสานความร่วมมือสนับสนุนโดยมูลนิธิหนองคายเข้ามาจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นในหมู่บ้านชื่อกลุ่มออมทรัพย์เครดิตยูเนียนและมีการดูแลป่า และเริ่มมีการขึ้นไปดับไฟบนเขามีการรวมเป็นเครือข่ายป่าชุมชนกันทั้ง 4 หมู่บ้าน

สิ่งที่เล่ามาทั้งหมดก็เป็นการสะท้อนให้เห็นว่าเราต้องอาศัยป่าอยู่ตลอดเวลาไม่ว่าจะเป็นอดีตจนถึงปัจจุบันการทำมาหากินไม่เจาก็ยุคสมัยเราต้องอยู่กับป่าตลอดเวลาเมื่อก่อนเรามีกินมีใช้อย่างเหลือเฟือ แต่เดี๋ยวนี้มันไม่มีเพราะอะไร? เมื่อก่อนฝนตกมาน้ำไม่เซาะหน้าดินเพราะอะไร? เมื่อก่อนเห็ดโคนมากแต่เดี๋ยวนี้มันไม่มีเพราะอะไร

สรุปบทเรียนหลังทำกิจกรรม

ผ.ช. มาก พยายามพูดให้เชื่อมโยงแต่เวลาน้อยในเวทีสนใจเรื่องประวัติศาสตร์มากในช่วงแรก ช่วงท้ายคนเริ่มเบื่อ ตอนสรุปไม่ชัดเจน

คุณ วิเชียร เปิดประเด็นได้ไม่คล่อง ต้องปรับปรุงตัวเอง ในเวทีดีมากเขาตั้งใจฟังบางคนก็ไม่เข้าใจแต่ก็ฟังจนจบ คนยังไม่กล้าแลกเปลี่ยน

คุณ สำเริง วันนี้ทีมคล่องดี กลุ่มชาวบ้านก็ทำให้ความร่วมมือฟังดีบางกลุ่มก็เข้าใจดี

คุณสำราญ ดี คนฟังดี การนำเสนอไหลลื่นดีกลุ่มอื่นๆ ไม่เป็นแบบนี้เท่าที่เห็นดีทุกคน

ผ.ญ. ดอกไม้ ดีที่มีคนมาเล่าเรื่องอดีตให้ฟัง บางคนก็เข้าใจ บางคนก็ว่าเขามาพูดเพื่ออะไรทำไมไม่สรุปสักที ดีที่มีคนฟังและตั้งใจฟังดี

สิ่งที่ได้

คุณวิเชียร เขาฟังแล้วเข้าใจสิ่งที่เราพูด

คุณสำเริง ชาวบ้านสนใจเรื่องที่ทีมเสนอแต่ยังไม่กล้าแลกเปลี่ยน

ผ.ช.มาก เวที สถานที่เอื้อต่อการนำเสนอ ผู้ใหญ่เกรินนำได้ดี “เรื่องป่าชุมชน” ชาวบ้านสงบฟังดี ชาวบ้านเข้าใจเรื่องประวัติศาสตร์หมู่บ้านดี

คุณสำราญ ก็ดีทุกอย่าง ร่วมดี ถ้าเป็นกลุ่มอื่นออกไปกล่าวขวัญกันข้างนอก

สิ่งที่ต้องปรับปรุง

ผ.ช.มาก เรื่องเชื่อมโยงคิดได้แต่คำพูดเรียบเรียงไม่ถูก เกรินนำต้องพูดตั้งแต่ป่าชุมชนตามด้วยความเป็นมาของโครงการและวัตถุประสงค์โครงการ การสรุปต้องสะท้อนให้เห็นป่าและวิถีชีวิต จากข้อมูลยังไม่เป็นเนื้อเดียวกัน – เกรินนำ – เนื้อหา – เชื่อมโยง – สรุป

เวทีหมู่ 7

ไม่มีตัวทีมในหมู่ 7 ประสานผู้ใหญ่ไม่ได้ ผู้นำไม่รู้ แนวแก้ไข หาทีมในหมู่ 7 อย่างน้อย 1 คน

- ให้ทีมเก่าสร้างทีมใหม่แทนตัวเอง
- เราลองไปคุยด้วยตัวเอง
- ดึง อ.บ.ต. พรามเข้ามาเพราะเป็นผู้ประสานคนในหมู่บ้านได้
- เริ่มในที่ประชุมประจำเดือนในหมู่ 7 เลย

นายมาก จันทร์ดี
บันทึกการประชุม

ประชุมประจำเดือนสรุปการดำเนินงานโครงการเพื่อเขียนรายงานและวางแผนดำเนินงาน

วันที่ 25 มิถุนายน 2551

ณ. โรงเรียนบ้านบึงอ้ายเจียม ต.ระบ้า อ.ลานสัก จ.อุทัยธานี

รายชื่อผู้เข้าร่วม

1. นางจันจิรา จิวเพ็ง
2. นายสุชาติ แสนสิทธิเวช
3. นางสาวจิรนนท์ คารารัตนเสรี
4. นายสำเริง รุ่งระวี
5. นายสำราญ สิงห์เถื่อน
6. นายมาก จันทรดี
7. นายวิเชียร บัวอุไร
8. นายพิชิต ไพอุปสี
9. นางสาววิไลวรรณ จันทรพวง

พี่เลี้ยง แลกเปลี่ยนการเขียนรายงานความก้าวหน้าของโครงการ ช่วยกันทบทวนว่าถูกต้องตามที่ทำกันหรือไม่และจะมีอะไรเพิ่มเติมหรือไม่ ซึ่งมีด้วยกัน 3 บท

บทที่ 1. ความเป็นมาของโครงการ

- วัตถุประสงค์โครงการ
- โจทย์วิจัย – คำถามวิจัย เป้าหมายและพื้นที่ดำเนินงาน

บทที่ 2. สรุปการดำเนินงาน(กิจกรรม)

บทที่ 3. สรุปผลการดำเนินงาน

- สิ่งที่ได้
- ประวัติดิป่า – ประวัติดิหมู่บ้าน – ประวัติดิป่าชุมชน
- ความคิดเห็นชาวบ้านต่อไฟป่า
- ความคิดของชาวบ้านต่อคณะกรรมการป่าชุมชน
- การขอขยายเวลาดำเนินการ

ความเปลี่ยนแปลงต่อนักวิจัยชุมชน

- นำกระบวนการงานวิจัยไปใช้

- คิดพูดเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบ
- เข้าใจปัญหาชุมชน สรุปการดำเนินงาน

สรุปการดำเนินงานกิจกรรมทั้งหมดที่ทำมาแล้ว

เวทีที่ 1 หมู่ที่ 2 บ้านห้วยวัง ผู้เข้าร่วมประมาณ 80 คน

สิ่งที่เราทำได้ดี

- ความร่วมมือของทีมช่วยเหลือกันดี
- มีข้อมูลเส้นประวัติศาสตร์ ผังวาดทรัพยากร ให้ชาวบ้านดู

บรรยากาศเวที

- ชาวบ้านบางคนมองว่าเรามาทำอะไร มองแปลกๆ
- ชาวบ้านบางคนเชื่อผู้นำหมู่บ้าน
- ผู้ใหญ่รู้ว่าเราทำอะไรให้ความร่วมมือ
- ชาวบ้านบางส่วนเข้าใจสิ่งที่เราพูด แต่ส่วนหนึ่งยังงงๆ

เวทีที่ 2 หมู่ที่ 16 บ้านเขาหินเทิน ผู้เข้าร่วมประมาณ 40 - 50 คน

สิ่งที่เราทำได้ดี

- ทีมพูดเชื่อมโยงได้ดีกว่าเวทีแรกเพราะเตรียมตัวมา

บรรยากาศเวทีดี

- ชาวบ้านสนใจดีตั้งแต่ทีมเริ่มคิดแผนที่และเส้นประวัติศาสตร์
- ชาวบ้านบางคนคิดผู้นำรอให้ผู้ใหญ่เข้าวาระการประชุม ให้ผู้ใหญ่เปิดก่อนซึ่งทางทีมได้ตกลงกับผู้ใหญ่ก่อนแล้วทางผู้ใหญ่อนุญาตให้เสนอก่อนได้เลย
- ดีมากที่ผู้ใหญ่โทเป็นผู้ออกมาร่วมเล่าเรื่องแต่ก่อน
- ชาวบ้านร่วมแลกเปลี่ยนสั้นๆ เช่น ใช่หรือไม่ใช่

กระบวนการเวที

- ทีมเสนอข้อมูลสอดคล้องกันดี
- คนแก่ภาคภูมิใจที่เราเอาเรื่องที่เขาเล่าให้ฟังมาเสนอให้รู้หลานได้รู้
- การพูดถึงเรื่องน้ำเซาะ สะพานขาดชาวบ้านสนใจเพราะเป็นเรื่องใกล้ตัวเป็นการกระตุ้นให้ชาวบ้านได้คิดตลอด

หมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 16 เป็นชุมชนดั้งเดิมเห็นสภาพป่ามาก่อนจึงทำให้เข้าใจได้ง่าย

เวทีที่ 3 หมู่ที่ 11 บ้านอ่างห้วยดง ผู้เข้าร่วมประมาณ 90 คน

สิ่งที่ทำได้ดี

- ผู้ใหญ่บ้านให้ความร่วมมือ ให้โอกาสทีมและพุด กรีนนำเข้าเรื่องดี
- ทีมตอบคำถามผู้เข้าร่วมได้เข้าใจ

กระบวนการเวที

- การเสนอโครงการยังงงๆ ชาวบ้านยังไม่เข้าใจ
- ตอนพุดเรื่องประวัติศาสตร์ช่วง 2496 ชาวบ้านยังงงๆ แต่พอถึงช่วง 2520 ชาวบ้านสนใจมากเพราะเขามาอยู่แล้ว
- ลูกสี่ร่วมแลกเปลี่ยนถามถึงกฎหมายป่าชุมชนและสิทธิของชาวบ้านต่อป่าชุมชน

สิ่งที่ทีมทำได้ดีจากทั้ง 3 เวทีคือ

- ทีมวิเคราะห์สถานการณ์เวทีได้
- พุดเป็นระบบเชื่อมโยงได้ดีกว่าเก่า
- มีวิเคราะห์ผู้เข้าร่วมเวที
- นักวิจัยที่รอเสนอข้อมูลได้สังเกตสถานการณ์ในเวที

สิ่งที่ต้องปรับปรุง

- คุณวิเชียร - พุดถึงโครงการ ทำทำไม เพื่ออะไร ได้ประโยชน์อะไร
- บอกความเป็นมาของ สกว. มาสนับสนุนตั้งแต่เมื่อไหร่
 - ชี้แจงเรื่องการใช้จ่ายเงินงบประมาณอย่างไร ทีมไม่มีคำตอบแทนต้องชี้แจงให้ละเอียด

- คุณมาก 1. การนำเสนอโครงการความเป็นมา ทำไม่ถึงทำไม มีวัตถุประสงค์อะไร งบประมาณใช้จ่ายอย่างไร
2. เรื่องเล่าของแต่ละหมู่บ้านต้องปรับให้สอดคล้อง
3. การสรุปยังไม่เชื่อมโยงชาวบ้านมองไม่ออกว่ามีผลกระทบอย่างไร

ข้อเสนอที่เลี้ยง สิ่งที่ทีมนักวิจัยน่าจะเสนอคือจุดเด่นของแต่ละพื้นที่ เช่น หมู่2 บ้านห้วยวังจะมีเรื่องผลผลิตจากป่า หมู่ที่11 บ้านอ่างห้วยคงมีอ่างเก็บน้ำที่เป็นแหล่งต้นน้ำให้ชุมชนได้ใช้ประโยชน์

ที่เลี้ยงชวนทีมคู่วิธีดี เรื่องเมื่อโรงเรียนตะโละไศสร้างกระบวนการเรียนรู้ใหม่ด้วยงานวิจัย ทีมแรกเปลี่ยนความคิดเห็นจากการคู่วิธีดี ชวนอาจารย์สุชาติ แสนสิทธิเวช ซึ่งเป็น ผอ.โรงเรียนบุงอ้ายเจียมเข้าร่วมแลกเปลี่ยนกับนักวิจัย ซึ่งอาจารย์บอกว่าพร้อมที่ให้การสนับสนุนกิจกรรมกับนักวิจัยทุกอย่างเพราะเห็นว่ากิจกรรมเป็นประโยชน์ต่อชุมชนและเด็กนักเรียนน่าจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้วย จากนั้นทีมคุยถึงสถานการณ์การเก็บข้อมูลความคิดเห็นของชาวบ้านต่อไฟฟ้าเป้าหมายของการเก็บข้อมูลกระบวนการเก็บข้อมูลและกำหนดช่วงเวลาการทำกิจกรรมต่อไป

การดำเนินการเก็บข้อมูลความคิดเห็นของชาวบ้านต่อไฟฟ้าโดยการใช้แบบสัมภาษณ์

หมู่ 11 คุณมาก ให้ลูกหลานนักเรียน ม.4 ม.5 ช่วยเก็บข้อมูลให้โดยช่วงแรกอธิบายวิธีการเก็บข้อมูล การตั้งคำถาม ให้เด็กทดลองสัมภาษณ์กับตัวเอง 1 ครั้ง พาลงเก็บข้อมูล 3 ครั้ง เห็นว่าเด็กทำได้แล้วจึงให้ลงพื้นที่ไปสัมภาษณ์เอง ตอนนี้งานเก็บข้อมูลทำได้ 80 เปอร์เซ็นต์แล้วเหลือแบบสัมภาษณ์อีกประมาณ 12 แผ่น

หมู่ 2 คุณวิเชียร ตอนนี้งานยังไม่ได้ดำเนินการเก็บข้อมูลเลยเพราะติดงานในไร่ ตั้งใจจะลงเก็บพร้อมๆ กันทั้ง 3 คน

หมู่ 16 คุณจันจิรา จำได้ว่าเคยทำได้แล้วแต่หาไม่เจอจำไม่ได้ว่าเก็บไว้ที่ไหน ถ้าเจอเอกแบบสอบถามก็ทำได้เลย

หมู่ 7 ครูอ้อย รับเอกสารแบบสัมภาษณ์วันนี้คาดว่าจะใช้เวลาดำเนินการประมาณ 2 สัปดาห์และให้เด็กนักเรียนรวมลงพื้นที่เก็บข้อมูลด้วย
พี่เลี้ยงชวนนักวิจัยทบทวนเป้าหมายการเก็บข้อมูลคือ

1. รู้ความคิดเห็นของชาวบ้านเรื่องไฟฟ้า
2. ชวนคุยให้เขาได้คิดด้วย
3. ได้ความสัมพันธ์ในชุมชน
4. ได้ข้อมูลที่เป็นความจริง

หลังจากทบทวนเป้าหมายการเก็บข้อมูลความคิดเห็นของชาวบ้านต่อไฟฟ้าแล้วน้ำมากต้องลงไปพูดคุยกับชาวบ้านด้วยตัวเองด้วยบางกลุ่มเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมาย
กิจกรรมที่นักวิจัยจะต้องดำเนินการต่อคือ

- เตรียมนำเสนอวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม
- เดินสำรวจป่า
 - การเดินสำรวจป่าทีมคาดว่าจะทำได้หลังวันที่ 10 ก.ค.ไปแล้ว
 - ตีแปลงสำรวจความหลากหลายเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างระหว่างป่าไฟไหม้และป่าไฟไม่ไหม้
 - ลงชวนกลุ่มเป้าหมายร่วมเดินสำรวจป่าด้วยกันและประสานทางเจ้าที่ป่าไม้เพื่อชวนเข้าร่วมสำรวจด้วยกันตลอดจนขออำนวยความสะดวกเรื่องเครื่องมือที่จะใช้เดินสำรวจป่า
 - เจ้าหน้าที่กลุ่มเป้าหมาย คือ คุณบุญชู คุณปริญญา และคุณปัญญา

นายมาก จันทร์ดี
บันทึกการประชุม

เวทีสรุปข้อมูลแบบสัมภาษณ์และการออกแบบเตรียมกิจกรรมเดินสำรวจป่าครั้งที่ 1

วันที่ 9 กรกฎาคม 2551

บ้านคุณวิเชียร บัวอุไร หมู่ 2 ต.ระบำ อ.ลานสัก จ.อุทัยธานี

ผู้เข้าร่วมประชุม

1. นายวิเชียร บัวอุไร
2. นายบาน ทัพเสลา
3. นายสำราญ สิงห์เลื่อน
4. นายมาก จันทร์ดี
5. นายจิรเดช สุขสุด
6. เด็กชายจิตติพงษ์ ศรีคำ
7. เด็กชายนที สีคำ
8. นางสาววิไลวรรณ จันทวงศ์
9. นายพิชิต โพธิ์ปลี

เริ่มต้นทีมวิจัยนำแบบสัมภาษณ์มารสรุปข้อมูล ว่าหมู่ไหนได้ข้อมูลอะไรมาบ้าง ในแบบสัมภาษณ์ แบบสัมภาษณ์ที่ทีมเก็บได้มีเพียง หมู่ 2 และหมู่ 11 เท่านั้นส่วนหมู่ 16 และหมู่ 7 ไม่รู้ว่าจะดำเนินการไปถึงไหนแล้วเพราะทีมทั้ง 2 หมู่ไม่ได้เข้าประชุมในวันนี้ และสิ่งที่หมู่ 2 และหมู่ 11 ได้จากแบบสัมภาษณ์

ข้อที่ 1 คำถามว่าป่าชุมชนเป็นป่าชนิดใดและมีพื้นที่เท่าไร

- บางคนบอกว่ารู้บางบอกว่าไม่รู้
- บางคนก็ว่ามี 700 ไร่ 500 ไร่ 750 ไร่ 1,990 ไร่ 2,065 ไร่
- บางคนก็บอกว่าอยู่ที่หมู่ 11 และหมู่ 7 แต่ไม่รู้ว่ามีพื้นที่เท่าไร
- บางคนก็บอกว่าอยู่ในหมู่ 11 หมู่ 2 หมู่ 7 และไม่รู้ว่าเป็นป่าชนิดใด
- บางคนก็บอกว่าเป็นป่าไผ่บ้างป่าดงรังป่าทั่วไป

ข้อที่ 2 ท่านเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าอย่างไรบ้าง

- บางคนก็บอกว่าหาเก็บหน่อไม้เพื่อนำมาขาย
- เก็บผักเช่น ผักชีก ผักหวาน ผักกระเจียว ผักอีหนู เป็นต้น
- บางคนก็บอกว่าตัดไม้มาทำเสาไม้ บ้างก็ทำรั้วบ้าน ทำใช้สอยเล็กๆ น้อยๆ ในบ้าน

ข้อที่ 3 มีความคิดเห็นต่อไฟป่าอย่างไรบ้าง

- ไฟไหม้ป่า ทำให้หน่อไม้และผักหวานแตกยอด ต้นไม้ตาย
- ไฟไหม้ป่าทำลายธรรมชาติ ป่าแห้งแล้ง ดินแห้ง หน่อไม้ไม่ขึ้น สัตว์ไม่มีที่อยู่ โลกร้อน ไม่มีที่หากิน
- ไฟไหม้ดีเพราะหญ้าให้สัตว์กิน
- ไฟไหม้ทำให้ภูเขาเขียวชอุ่ม สดชื่น อากาศดี มีประโยชน์ต่อผู้คน ร่มรื่นเป็นธรรมชาติดี มองดูเจริญตาดี หน่อไม้หน่อไม้ใหญ่ สมุนไพรเพิ่มมากขึ้น มีผักหน่อไม้เพิ่มมากขึ้นเป็นแหล่งทำมาหากินของชาวบ้าน

ข้อที่ 4 สภาพพื้นที่ๆ ถูกไฟไหม้และไฟไหม้ต่างกันอย่างไร

- ไฟไหม้จะคุ้แห้งแล้ง ไม้ไหม้จะคุ้สดชื่น
- ไฟไหม้ทำให้สภาพป่าไม่เชื่อมโทรม ไฟไหม้ต้นไม้ก่อนไฟจะมอด สัตว์ป่าไม่มีที่อยู่อาศัย
- ไฟไหม้เป็นแหล่งธรรมชาติและแหล่งอากาศ ป่าสมบูรณ์น่าอยู่ ไฟไหม้มีหญ้าให้สัตว์กินและป่าโล่งดี
- การไหม้ของไฟจะเป็น 2 ช่วง ๆ กุมภาพันธ์-เมษายน และมีนาคม-เมษายน

ข้อที่ 6. จะมีแนวทางควบคุมป้องกันไฟป่าไม่ให้ไหม้รุนแรงได้อย่างไร

- ทำแนวกันไฟจะอยู่ได้ประมาณ 2-3 เดือน 4-5 เดือน
- ทำแนวกันไฟในป่าไผ่ ป่าลวก จะอยู่ได้ 1 ปี
- ถ้าไม่จุดไฟ ทำแนวกันไฟในต้น ฤดูหนาวเพราะใบไม้ไม่ร่วงมาก
- เริ่มที่ตัวเองก่อนแล้วขยายไปครอบครัว – ชุมชน

ข้อที่ 7 ท่านคิดว่าจะมีแนวทางควบคุม ป้องกันไฟป่าไม่ให้ไหม้รุนแรงได้อย่างไรและยั่งยืนได้อย่างไร

- ควรจ่ายค่าแรงให้ผู้อาวุโสนะ 200 บาท เพราะรับจ้างค่าแรงวันละ 150 บาทแล้ว
- ของงบประมาณจัดซื้ออุปกรณ์ดับไฟ
- อยากให้กรมดูแลมากกว่านี้เอาใจใส่เยาวชนเรื่องดูแลป่า ถ้าจำเป็นก็ควรชิงเผา

สรุปข้อมูลแบบสัมภาษณ์

1. คนที่ไม่รู้ว่าพื้นที่ป่าและสภาพป่าไม่รู้เป็นป่าชนิดใดแต่รู้ว่าป่าชุมชนอยู่ในหมู่ 2-7-11-16

2. หางของป่า เช่น ไม้ผุผวน-ทวน ผักหวาน ผักช็อก และไม้ใช้สอยและเป็นแหล่งต้นน้ำผักหวานแตก หน่อไม้ไฟแตก มีหญ้าให้สัตว์กิน ต้นไม้ตาย ดินแห้ง ป่าแห้ง หน่อไม้ไม่ขึ้นป่าไฟไหม้ ต้นไม้เขียว ป่าสมบูรณ์ มีผักหน่อไม้ สมุนไพรเพิ่มขึ้น หน่อไม้หน่อใหญ่ ส่วนใหญ่เข้าไปใช้สอยจากป่า หน่อไม้ ผักหวาน ผักช็อก สมุนไพร ตัดไม้มาทำกระท่อม เล้าไก่ แหล่งต้นน้ำ ในหมู่ 11 หมู่ 2 พุดถึงเห็ดโคนน้อยมาก.
3. ไฟไหม้ดี ผักหวานแตกยอด มีหญ้าให้สัตว์กินและมีคนบอกว่าไฟไหม้ป่าผักหวานแตกยอด หน่อไม้ไฟแตกตาจริงหรือไม่(ทีมจะต้องไปหาคำตอบว่าจริงหรือไม่)

เตรียมกิจกรรมเดินสำรวจป่าชุมชน

เป้าหมายของการเดินสำรวจป่า

1. ต้องการให้คนในชุมชนรู้ว่าทรัพยากรในป่าเรามีอะไรบ้างเช่น สมุนไพร หน่อไม้ เห็ด ผักในพื้นที่ป่าไฟไหม้กับพื้นที่ไฟไหม้ต่างกันอย่างไร
2. ประโยชน์จากน้ำต้องการเปรียบเทียบแหล่งน้ำซับในพื้นที่ป่าไฟไหม้กับไฟไหม้ไหม้

กลุ่มเป้าหมาย

1. คนในพื้นที่ชาวบ้านที่ไปหมู่ 1 หมู่ 2 หมู่ 7 หมู่ 11 หมู่ 16 ต.ระบำ รวม 60 คน
2. เจ้าหน้าที่สถานีพัฒนาและส่งเสริมพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง
3. และเด็กนักเรียนอย่างน้อย 16 คนหรือมากกว่า

วิธีการ

เดินสำรวจ เดินสำรวจคาหน้า แบ่งเป็น 4 กลุ่ม

- พืชพันธุ์ไม้ ผักต่างๆ
- เห็ดหน่อไม้ในพื้นที่ไฟไหม้และไฟไหม้ไหม้
- แหล่งน้ำที่ไฟไหม้และไฟไหม้ไหม้ต่างกัน

สถานที่

พื้นที่เขาหินเหล็กไฟหมู่ 2 ตรงจุดรอยต่อป่าที่ไฟไหม้กับไฟไหม้ไหม้ พื้นที่จำนวน 300 ไร่

นายมาก จันทร์ดี

บันทึกการประชุม

ประชุมทีมวิจัยประจำเดือน

วันที่ 21 กรกฎาคม 2551

ณ. บ้านผู้ใหญ่โต ไตรปักษ์ หมู่ 16 ต.ระบำ อ.ลานสัก จ.อุทัยธานี

รายชื่อผู้เข้าร่วม

10. นางจันจิรา จีวเพ็ง
11. นางอำนวย เชียวพิน
12. นายโต ไตรปักษ์
13. นายสำเร็จ รุ่งระวี
14. นายสำราญ สิงห์เลื่อน
15. นายมาก จันทรดี
16. นายวิเชียร บัวอุไร
17. นายพิจิต ไผอุปสี
18. นางสาววิไลวรรณ จันทรพวง

ทีมวิจัยพูดคุยแลกเปลี่ยนถึงการเดินสำรวจป่าในวันที่ 14 – 15 ก.ค. 51 ที่ได้ร่วมกับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วัตถุประสงค์ คือ

1. เพื่อสำรวจเปรียบเทียบป่าไฟไหม้กับป่าไฟไม่ไหม้
2. ผลผลิตจากป่าไฟไหม้และไฟไม่ไหม้มีความแตกต่างกันไหม
3. แหล่งต้นน้ำที่ไฟไหม้และไฟไม่ไหม้ต่างกันไหมและมีผลกระทบอะไรในพื้นที่ข้าง

ผู้เข้าร่วมเดินสำรวจป่าในวันที่ 14 – 15 ก.ค. 51 ที่ผ่านมามี

- หมู่ 2 จำนวน 15 คน
- หมู่ 11 จำนวน 11 คน
- หมู่ 7 จำนวน 2 คน
- มาจากต่างอำเภอจำนวน 15 คนนักเรียนจำนวน 10 คน
- ในหมู่ 11 มีทั้งหมด 11 คน

ซึ่งเป็นคนแก่ทั้งหมด เราไม่ได้กำหนดผู้เข้าร่วมเอง ส่วนใหญ่แล้วผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้เชิญทั้งหมด

วันที่ 14 ก.ค. 51 การเดินขึ้นสำรวจป่าล่าช้าเพราะต้องรออาจารย์พุทธชาดกว่าจะเดินทางมาถึงก็ประมาณ 4 โมงเช้า ในตอนแรกจะแบ่งเป็น 8 กลุ่มตามที่คุยกันแต่พอถึงเขาเหลือ 4 กลุ่ม และไม่ได้เดินสำรวจพื้นที่ไฟไหม้เลยเพราะเวลาน้อย

วิธีการเดินสำรวจ เดินคาน้ำเจอะไรก็ถาม และในแต่ละกลุ่มจะมีเด็กเป็นเลขากลุ่มจดบันทึกชื่อพันธุ์ไม้ - สมุนไพรต่างๆ ในแต่ละกลุ่มและเมื่อกลับมาจากการเดินสำรวจในเวลาบ่ายทางทีมวิจัยได้ชวนผู้เข้าร่วมสำรวจคุยแลกเปลี่ยนว่าในพื้นที่เป็นอย่างไรบ้าง

ทางผู้เข้าร่วมก็ตอบว่าเหนื่อย เห็นสมุนไพร ต้นไม้ ผู้เข้าร่วมบอกว่าพื้นที่มีความอุดมสมบูรณ์มากกว่าที่บ้านเขาเสียอีกเพราะพื้นที่บ้านเขาไฟไหม้ทุกปี ทีมวิทยากรจึงมาคุยเรื่องสมุนไพรลงลึกเรื่องสมุนไพร แลกเปลี่ยน สรรพคุณ ชื่อสมุนไพร บางครั้งไม่สามารถหยุดเวทีได้เพราะต่างคนก็แสดงความรู้ตัวเอง

สิ่งที่นำไปปรับ ครั้งหน้าควรตั้งคำถามว่าอย่างไรในการเดินสำรวจป่า

- เรามีป่าสมบูรณ์เพราะไฟไหม้ไหม้
- ที่ไฟไหม้เพราะอะไร
- จะทำอะไรให้ไฟไหม้ไหม้
- ไฟไหม้ทำให้คุณภาพ โอสถสารต่ำลง (สมุนไพร)
- ไฟไหม้ทำให้ปลวกตัวเห็ดโคนตาย ทำให้เห็ดไม่ขึ้น

บทเรียนจากเวที

- การคุมเวทีเราต้องมีเวลาว่างเพื่อตั้งตัวใช้ความคิด สถานการณ์เวที เกือบคุมเวทีไม่ได้เหมือนกัน ผู้ช่วยมากชวนคุยสนุก ทำให้ไปได้การที่จัดให้ทุกคนนั่งล้อมวงคุยกันและมีการแนะนำตัวเองทำให้บรรยากาศเป็นกันเองทุกคนไม่เกร็ง

วันที่ 15 กรกฎาคม 2551 ในตอนเช้า

กิจกรรมให้เด็กสรุปกับทีมของอาจารย์พุทธชาด ในเวทีก็มีการนำเสนอสมุนไพรจากป่าชุมชน

ความรู้สึกละต่อเวที

ลุงสำราญ	ป่าสมบูรณ์ดีแต่ต้องไม่ถึงพื้น
พี่สำเร็จ	สนุกดีไม่เหนื่อยเด็กๆชอบ
พี่วิเชียร	เหนื่อยก็หายเพราะต่างพื้นที่เขามาชื่นชม ยินดีที่มีคนมาเยี่ยมเราของดีที่หลายคนอยากได้เรามีดีवादต่อไปกรรมการก็เต็มใจรักษามากขึ้นหายเหนื่อย
ผู้ช่วยมาก	ไม่เคยสำรวจสมุนไพรแต่พอขึ้นไปแล้วเห็นสมุนไพรที่มีค่าอยู่ในป่าเรา เช่น หวานมหาภาพเถาเอ็นอ่อน ซึ่งมีค่าถึงกิโลละ 300 บาท การเป็นผู้ดำเนินรายการเรายังคิดซัดคิดไม่ออกไม่ได้เตรียมตัวมาไม่คิดว่าจะได้ถือไม้อันทั้งสองวัน

ผู้ใหญ่โต สมุนไพรที่อยู่ในป่ามีค่ามหาศาลเราต้องช่วยกันดูแลรักษาไม่ให้ไฟไหม้ป่าเพราะจะทำให้สมุนไพรถูกไฟไหม้ทำให้ด้อยคุณภาพ

สิ่งที่ทำได้

พี่วิเชียร การตอนรับแขก การเตรียมพื้นที่เดินป่าและที่พัก

ผู้ช่วยมาก การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า คุ่มเวทียุทธ์ ไหล สังกะสี วิเคราะห์และปรับกระบวนการเวทีเป็น

สิ่งที่ต้องปรับ

- กลุ่มผู้เข้าร่วม เราต้องกำหนด
 - ก่อนตั้งคำถามต้องให้เขามองเห็นภาพร่วมกันก่อน
- ต้องมีการเตรียมการ การวางแผน พื้นที่ที่จะไป เวลา อาหารการกิน

ออกแบบครั้งต่อไปจากที่วางไว้ 4 ครั้งแต่คุมได้ 6 พื้นที่

- กำหนดจุดแต่ละพื้นที่ จุดหลักคือไฟไหม้กับไฟไหม้ไหม้
- ตัวแทนในแต่ละพื้นที่ป่านั้นจะต้องเป็นตัวแทนในการสำรวจ
- คิดเป็นอัตราส่วนก่อน ไฟไหม้ กับไฟไหม้ไหม้
- ตีแปลงสำรวจพันธุ์ไม้ ชนิดไม้ การขยายพันธุ์ไม้ ตีแปลง 20 – 10 สำรวจร่องน้ำ ป่าต้นน้ำ น้ำซับ ป่าไฟไหม้ไหม้สามารถจับความชุ่มชื้นได้อย่างไร ป่าไฟไหม้เป็นอย่างไรสภาพเป็นอย่างไร

กำหนดภารกิจกรมเดินสำรวจป่า

- คุณวิเชียรและผญ.โต (หมู่2 และหมู่16) กำหนดเดินสำรวจป่าช่วงต้นเดือนสิงหาคม หลังจากประชุมหมู่บ้านแล้ว
- ผู้ช่วยมาก กำหนดเดินสำรวจป่าช่วงต้นเดือนสิงหาคม

การตีแปลงเตรียมพื้นที่ที่มประสานในพื้นที่นัดหมายวันมาช่วยกันทำดำเนินการให้เสร็จช่วงต้นเดือนสิงหาคมนี้

ข้อมูลที่ต้องเก็บเพิ่มเติม

1. เก็บข้อมูลคนจากเก็บผักหวานขาย
2. เก็บข้อมูลพื้นที่เลี้ยงสัตว์แต่ละหมู่
3. ลงพื้นที่คุยกับคนที่มีความคิดต่างจากกลุ่มกรรมการป่าและชาวบ้านทั่วไป

นายมาก จันทร์ดี

บันทึกการประชุม

ประชุมทีมวิจัยออกแบบกิจกรรมเดินสำรวจป่าชุมชนหมู่ 2

วันที่ 10 กันยายน 2551

ณ บ้านคุณวิเชียร หมู่ 2 ต.ระบำ อ.ลานสัก จ.อุทัยธานี

รายชื่อผู้เข้าร่วม

1. นายสุที สาคี
2. นายมาก จันทร์ดี
3. นายวิเชียร บัวอุไร
4. นายบรรเจิด เชิดโฉม
5. นายพิชิต โพธิ์ปลี
6. นางสาววิไลวรรณ จันทร์พวง

ทีมวิจัยพูดคุยแลกเปลี่ยนสถานการณ์ในชุมชนช่วงนี้แต่ละหมู่บ้านจะมีเวรยามคอยดูแลในพื้นที่ป่าชุมชนเพื่อป้องกันไม่ให้ชาวบ้านเข้าไปเก็บหาหน่อไม้จากพื้นที่อนุรักษ์ของชุมชน พี่เชิธรเล่าว่า “ปีนี้หน่อไม้ในป่าห้วยขาแข้งเข้าขึ้นวิกฤตเพราะหายากกว่าทุกปี” สาเหตุที่ไฟไหม้ป่าเพราะพื้นที่ป่าสัมปทานไม้อัดหลังจากตัดต้นไม้แล้วให้คนเข้าไปเช่าทำไร่ชาวบ้านก็เผาเพื่อเปิดพื้นที่ทำไร่ ผช.มากบอกว่าบางคนเข้าไปจับพื้นที่ได้ถึง 70 – 80 ไร่แล้วนำมาให้ชาวบ้านเช่าทำไร่ข้าวโพดแล้วให้ชาวบ้านที่เข้าไปทำไร่ดูแลต้นไม้ให้ด้วยแต่ก่อนที่จะทำไร่ได้ชาวบ้านก็ต้องชำระค่าเช่าไร่ไม้ซากไม้ที่ใช้ไม่ได้ทำให้ไฟไหม้ลามเข้าไปในเขตป่า คิดว่าเป็นพื้นที่ครึ่งหนึ่งของพื้นที่ป่าไม้อัดที่ให้เช่าทำไร่ข้าวโพดอยู่ตอนนี้ ที่ป่าเรามีหน่อไม้มากกว่าป่าใหญ่เพราะเราควบคุมไฟป่าไว้ได้น่าจะให้ชาวบ้านรู้และเห็นด้วย ตอนนี้ที่อ่างทับเสลารับสมัครคนที่ชาวบ้านใช้ทำไร่ ผลกระทบกับปลาในอ่างชาวบ้านจะหายากขึ้น

สิ่งที่นักวิจัยอยากเห็นคำตอบจากวัตถุประสงค์ของโครงการคือ

- อยากให้ชาวบ้านรู้และคิดเป็นระบบเชื่อมโยงระหว่างกับวิถีชีวิตที่จะมีผลกระทบถ้าป่าลดน้อยลงไปหรือเกิดไฟป่าฝนตกชะล้างหน้าดินจะมีผลกระทบแหล่งอาหารที่ได้จากป่าถ้าเขาไม่รักษาสีงเหล่านี้ไว้จะมีผลต่อวิถีชีวิตเขาอย่างไร... ถ้าชาวบ้านมองเรื่องผลกระทบต่อวิถีชีวิตออกเรื่องของการป้องกันไฟป่าจะมีความยั่งยืนมากขึ้น

- ความคิดของชาวบ้านต่อไฟฟ้า ไฟฟ้าใหม่และป่าที่ไฟไหม้ไหม้ดีหรือไม่ดีอย่างไร ต้องไปถามความเห็นของชาวบ้าน
- แนวทางป้องกันไฟป่าซึ่งชาวบ้านอยู่มานานแล้วบางคนบอกว่าไฟป่าป้องกันไม่ได้ เราอยากจริงๆ แล้วแนวทางป้องกันไฟป่าจริงๆ คืออะไร
- ถ้าอยากให้ชาวบ้านเห็นความเชื่อมโยงระหว่างวิถีชีวิตกับป่าต้องให้เห็นแหล่งอาหารและแหล่งต้นน้ำ
- เรื่องป่าเป็นแหล่งอาหารชาวบ้านพอรู้ ถ้าชาวบ้านรู้จักสังเกตพื้นที่ไฟไหม้และไฟไหม้ใหม่ชาวบ้านจะเห็นเหมือนกับที่เราเห็น

แนวคิดงานวิจัยแนวทางป้องกันไฟป่า คือ

1. ให้ชาวบ้านเห็นความเชื่อมโยงวิถีชีวิตกับป่า (แหล่งอาหาร/แหล่งต้นน้ำ)
2. ความคิดเห็นของชาวบ้านต่อไฟฟ้า
3. แนวทางป้องกันไฟป่า

ที่เลี้ยงถามถึงการเก็บข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์เรื่องความคิดเห็นต่อไฟฟ้าของชาวบ้านที่นักวิจัยยังไม่ได้รวบรวมแบบสัมภาษณ์จากหมู่7 และหมู่16 ส่วนข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ที่ได้มาแล้วบางส่วนจากหมู่2 และหมู่11 ความคิดเห็นของชาวบ้านต่อแนวทางป้องกันไฟป่ายังลงลึกไม่พอ นักวิจัยต้องลงสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มเป้าหมายดังนี้

1. กลุ่มกรรมการป่า
2. ชาวบ้านที่เคยร่วมทำแนวป้องกันไฟป่า
3. ชาวบ้านที่ไม่เคยร่วมทำแนวป้องกันไฟป่า กลุ่มคนหาผักหวาน กลุ่มเลี้ยงสัตว์
4. กลุ่มเยาวชน

เป้าหมายของกิจกรรมเดินสำรวจป่า

1. เปรียบเทียบสภาพป่าพื้นที่ป่าและผลผลิตจากป่าไฟไหม้และไฟไหม้ใหม่
2. ให้ชาวบ้านได้คิดและสังเกตเห็นถึงความเชื่อมโยงวิถีชีวิตกับป่า

รายละเอียดการสำรวจป่าคือ

- ชนิดของป่า อาหาร สมุนไพร ต้นไม้
- ใบไม้ที่ร่วงสะสมสภาพเป็นอย่างไร
- ทางน้ำทั้งด้านบนเขาและด้านล่างเขา
- ป่อน้ำดิน

กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมกิจกรรม

1. คณะกรรมการป่าชุมชนและชาวบ้านหมู่2 และหมู่16 ประมาณ 30 คน
2. นักเรียนจำนวน 20 คน

กำหนดการกิจกรรมเดินสำรวจป่า

เวลา

กิจกรรม

08.00 – 12.00 น.

- พบกันที่จุดป้อมยามป่าหมู่ 16
- แบ่งกลุ่มสำรวจ 4 กลุ่ม

กลุ่มที่ 1. สำรวจต้นไม้

- ❖ ลุงรี้ง เป็นวิทยากรกลุ่ม

กลุ่มที่ 2. สำรวจเรื่องสมุนไพร/วาน

- ❖ ผู้ใหญ่โทเป็นวิทยากรกลุ่ม

กลุ่มที่ 3. สำรวจเรื่องอาหาร เช่น เห็ด หน่อไม้ ผัก

- ❖ ผู้ใหญ่ไพ เป็นวิทยากรกลุ่ม

กลุ่มที่ 4. สำรวจเรื่องสัตว์ ดิน ใบไม้

- ❖ ครูอ้อยเป็นวิทยากรกลุ่ม

หมายเหตุ

- ทุกกลุ่มสำรวจทางน้ำ ด้านล่าง / ด้านบน
- ใช้เวลาพื้นที่ละประมาณ 1 ชม.

- เดินตามร่องน้ำถึงสันเขาข้ามมาที่หมู่ 2

- ตีแปลงสำรวจในพื้นที่ไฟไหม้และไฟไหม้ใหม่ 5 x 5 เมตร

- เดินตามสันเขาไปถึงรอยต่อระหว่างหมู่ 2 หมู่ 7 หมู่ 16

12.00 – 13.00 น.

- พักรับประทานอาหารที่บ้านคุณวิเชียร

13.00 – 13.30 น.

- สำรวจบ่อน้ำดิน/นาข้าว

13.30 – 16.00 น.

- แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ณ ศาลาวัดห้วยวัง หมู่ 2

นายมาก จันทร์ดี

บันทึกการประชุม

กิจกรรมเดินสำรวจป่าชุมชนหมู่ 2 และหมู่ 16

วันที่ 12 กันยายน 2551

ณ ป่าชุมชนหมู่ 2 หมู่ 16 ต.ระบำ อ.ลานสัก จ.อุทัยธานี

รายชื่อผู้เข้าร่วม

1. นายมาก จันทร์ดี	6. นางสาววิไลวรรณ จันทร์พวง
2. นายวิเชียร บัวอุไร	7. นักเรียนโรงเรียนบึงอ้ายเจียม 25 คน
3. นายสำเร็จ รุ่งระวี	8. จนท. จากห้วยขาแข้ง
4. นายสุที สาคี	9. คณะกรรมการป่าชุมชนหมู่ 2
5. นายพิจิต โพธิ์ปลี	10. ชาวบ้านหมู่ 2

ที่ป้อมยามป่าชุมชนหมู่ 16 เวลา 08.00 น. แต่กิจกรรมของนักวิจัยต้องปรับเปลี่ยนเวลาและกิจกรรมใหม่เกือบทั้งหมดเพราะฝนที่ตกลงมาตั้งแต่เช้า ทีมปรับสถานที่ไปพบกันที่ศาลาวัดเขาหินเทินหมู่ที่ 16 เพื่อแบ่งกลุ่มสำรวจออกเป็น 4 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1. สำรวจต้นไม้

กลุ่มที่ 2. สำรวจเรื่องสมุนไพร/หวาน

กลุ่มที่ 3. สำรวจเรื่องอาหาร เช่น เห็ด หน่อไม้ ผัก

และกลุ่มที่ 4. สำรวจเรื่องสัตว์ ดิน ใบไม้

กลุ่มสำรวจทั้ง 4 กลุ่มเดินไปตามเส้นทางที่ทีมได้กำหนดไว้และมีผู้รู้เส้นทางเดินไปกับกลุ่มด้วย ทุกกลุ่มเดินสำรวจไปได้สายฝนที่ตกลงมากตลอดช่วงการเดินป่า ผลที่ได้จากการสำรวจ ดังนี้

กลุ่มที่ 1. สำรวจต้นไม้

1.1 ป่าเบญจพรรณพื้นที่ถูกไฟไหม้

1. ต้นพุด	10. ต้นเมียว	19. กระเช้า
2. ต้นขว้าง	11. หนามเพาเข็ด	20. โมกมัน
3. ชานดอกใหญ่	12. ปอขาว	21. มะยมหิน
4. แคร้งหางช้าง	13. จีว	22. ซาก
5. หมีเหม็น	14. ประดู่	23. หว้า
6. มะค่าแต้	15. ตับเต่าต้น	24. มะม่วงป่า
7. กระบก	16. มะเฒ่า	25. แหน
8. เมื่อดโสด	17. ช้างน้ำ	26. แคร้งบิด (แคร้งคัก)
9. มะขามป้อม	18. สวองดินเป็ด	27. มะเดื่อป่อง

28. เพกา (ลิ้นฟ้า)

29. จันดง

1.2 ป่าเต็งรังที่ไฟไหม้ได้ไหม้

1. ต้นพวง	14. กระจีเขาควาย
2. ค้ำอบหลวง	15. มะกล่ำ
3. ตะแบกเลือด	16. ต้นแดง
4. มะเลื่อม	17. ตะคร้อ
5. ต้นเมื่อดโรด	18. ขอบป่า
6. ต้นขี้มอท (กระซอน)	19. อุโลปก
7. กัดลิ้นช้าง	20. มะม่วงหาวแมงวัน
8. แคร้ทราย	21. เต็งหมาม
9. ปอลายหรือปอจีเถา	22. ต้นรง
10. ตี๋ขาว	23. ต้นเต็ง
11. ชงโค	24. กรวยป่า
12. เปล้าพะหรือเปล้าเลือด	25. ยางเหียง
13. เฝ้าเซียน	26. พลวง

กลุ่มที่ 2. ตำรวจเรื่องสมุนไพร/ว่าน

1. กระบก	11. ทราบเสือ	21. ผักหวาน
2. หางกระลอก	12. เปล้าเล็ก	22. ช่าน
3. บุกรอก	13. ต้นเข้าพรรษา	23. หัวใจทศกัณฐ์
4. มอกอกเลื่อม	14. ตี๋เกลี้ยง	24. ว่านมหากาฬ
5. ว่านกลุ่ม	15. ไช้เต่าหนอน	25. บัวสันโดย
6. เฟิร์น	ตากอยาก	26. มะหมก
ดินตุ๊กแก	16. จิก	27. มะเฒ่า
7. เฟิร์นเศษหอย	17. โอโลก	28. จัตรฟ้า
8. ปรง	18. แดง	29. ไผ่นวล
9. กวางแฉะ	19. หญ้าลิเถา	
10. จักจั่น	20. ใบละบาท	

กลุ่มที่ 3. ตำรวจเรื่องอาหาร เช่น เห็ด หน่อไม้ ผัก

3.1 บริเวณที่ไฟไหม้ไหม้

- o สภาพพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์มีพืชสมุนไพรหลายชนิด

- o พบพื้นที่ที่มีเห็ดขึ้นจำนวนมากหน่อไม้อุดมสมบูรณ์และใหญ่ใหญ่ เช่นหน่อไม้
นวล หน่อไม้ลวก และพบเห็นหนูเกิดที่บริเวณกอไผ่นวล
- o พบร่องรอยของสัตว์ป่า (หมูป่า)
- o พบพืชผักที่สามารถนำมาประกอบอาหารได้ เช่นกระเจียว บุก ผักหวาน ต้น
ตับเต่า สมอ หวาย ต้นว่าน กลอย

3.2 บริเวณที่ไฟไหม้

- o สภาพป่าไม่สมบูรณ์ดินเสื่อมสภาพ
- o พืชพรรณธรรมชาติไม่ค่อยมี
- o พื้นที่มีหญ้าปกคลุม รกมาก ไม่มีต้นไม้ใหญ่
- o ไม่พบร่องรอยสัตว์ป่า
- o หน่อไม้มีขนาดเล็ก ไม่พบเห็ดที่อุดมสมบูรณ์
- o พบรังแตนเป็นจำนวนมาก

และกลุ่มที่ 4. สำรวจเรื่องสัตว์ น้ำ ดิน ใบไม้

ดินมีความสมบูรณ์มาก (ได้ปุ๋ยจากใบไม้) ช่วงที่เดินสำรวจเจอความเปลี่ยนแปลงดังนี้

1. ดินหินลักษณะล้วนปนทรายอุ้มน้ำได้ดี
2. เดินไปเรื่อยๆ มีความเปลี่ยนแปลงของดินคือดินเปลี่ยนเป็นดินร่วนปนทราย
3. ดิน ทราย หิน เม็ดใหญ่ขึ้น
4. พื้นที่เป็นป่าเต็งรังดิน หิน ก้อนใหญ่ขึ้น
5. สภาพดินเปลี่ยนเป็นดินร่วนปนทราย
6. เปลี่ยนเป็นดินโคนตะกอน ทรายพบที่ปลายภูเขา ร่องดินถูกกัดเซาะลึกมาก ในร่องน้ำบน
ภูเขามีสัตว์หลายชนิด

ตารางเปรียบเทียบพื้นที่ไฟไหม้และไฟไหม้ไหม้

พื้นที่ไฟไหม้	พื้นที่ไฟไหม้ไหม้
สภาพพื้นล่างป่าดงดิบบน โลงไม้มีไม้ต้นใหญ่ ปกคลุม	สภาพพื้นที่เป็น ไม้ยืนต้นและพืชพันธุ์ไม้อุดม สมบูรณ์ด้านบนมีไม้ใหญ่คลุมพื้นล่าง โลงมี ใบไม้เก่าๆ ทับถม

สัตว์ที่พบ

1. หอยทาก
2. ปลากระต่ายและปลาเห็ดโคน (ลักษณะตัวเหลืองตัวเล็ก)

3. แมงมุม
4. ผีเสื้อ
 - a. ผีเสื้อกลางคืน
 - b. ผีเสื้อถุงทองธรรมดา
 - c. ผีเสื้อฟาวว
5. มดดำ มดแดง มดส้ม
6. แมงสาบป่า
7. ตัวอ่อนหนอนผีเสื้อ
8. ตั๊กแตน
9. กิ้งกือยักษ์
10. นก
 - a. สีส้มพวง
 - b. นกกระเต็น
 - c. นกปรอดทอง
11. คางคกป่า
12. แตน ผึ้ง ต่อหัวเสือ
13. รังหนูป่า 2 รัง เจอร์อย 3 รอย
14. ตั๊กแตนหนวดยาว
15. ปู
16. ตะขาบ
17. คราบลูกงู

ทางน้ำ

พบประมาณ 8 สายแหล่งน้ำเล็กๆ เป็นโปรงใสๆ แต่ก่อนน้ำในป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟจะไหลตลอดเวลา (แม้ฝนจะหยุดตก) เพราะรากไม้จะช่วยซับน้ำเอาไว้จะหยุดไหลในช่วงเดือนพฤษภาคม น้ำที่ไหลลงจากภูเขาจะไหลผ่านบริเวณพื้นที่ทำการเกษตรของชาวบ้านจะเกิดการกัดเซาะจนเป็นร่องน้ำน้ำที่ไหลลงมาจะพัดพาดินมาด้วยจนเกิดทับเป็นตะกอน

สรุปบทเรียนหลังทำกิจกรรม

แลกเปลี่ยนวัตถุประสงค์ของกิจกรรมเดินสำรวจป่าตามที่ทีมกำหนดไว้คือ

1. เปรียบเทียบสภาพป่าพื้นที่ป่าและผลผลิตจากป่าไฟไหม้และไฟไม่ไหม้
2. ให้ชาวบ้านได้คิดและสังเกตเห็นถึงความเชื่อมโยงวิถีชีวิตกับป่า

ความรู้สึกต่อกิจกรรม

- กลุ่มเป้าหมายมาร่วมกิจกรรมไม่ครบ
- เด็กนักเรียนให้ความร่วมมือและสนใจมากแต่ผู้ใหญ่ยังไม่พร้อม
- ตอนแรกเป็นห่วงน้ำเซียร์ (คุณวิเชียร บัวอุไร)กลัวว่าจะจัดกิจกรรมไม่ได้เพราะฝนตก

สิ่งที่ต้องปรับ

- ปรับการประสานเน้นกลุ่มหัวหน้าคุ้ม
- คัดกลุ่มเป้าหมายประกาศทางหอกระจายข่าวแจ้งรายชื่อให้ทราบ
- ไปคุยกับกลุ่มเป้าหมาย
- การจัดการภายในกลุ่มต้องพากลุ่มให้เรียนรู้
- แบ่งกลุ่มสำรวจ 4 กลุ่มครั้งต่อไป
 - o กลุ่มน้ำ
 - o กลุ่มต้นไม้
 - o กลุ่มสมุนไพร
 - o กลุ่มสัตว์ / ดิน / อาหาร

นายมาก จันทร์ดี
บันทึกการประชุม

เวทีออกแบบกิจกรรมเดินสำรวจป่าชุมชนหมู่ 11 และหมู่ 7

วันที่ 22 กันยายน 2551

ณ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหมู่ 11 ต.ระบำ อ.ลานสัก จ.อุทัยธานี

รายชื่อผู้เข้าร่วม

1. นายวิเชียร บัวอุไร
2. นายมาก จันทร์ดี
3. นายสำเร็จ รุ่งระวี
4. นายจรัส พรหมคาบ
5. นายบุญ ริแมน
6. ผู้ใหญ่ดอกไม้ จงกลสิกร
7. นายสเกล คำอินทร์
8. นายสงกานต์ เผ่าสีหา
9. นางสาวจิรนนท์ คารารัตนเสรี
10. นางสาววิไลวรรณ จันทร์พ่วง
11. นายพิชิต โพธิ์ปลี

เปิดเวทีเวลา 17.00 น. ทีมวิจัยแลกเปลี่ยนกันถึงเป้าหมายของเราเดินสำรวจป่า

- เพื่อเป็นข้อมูลของหมู่บ้าน เช่นในพื้นที่ที่ป่าชุมชนที่ทุกคนรักษากันอยู่มีอะไรบ้าง พันธุ์ไม้ / สมุนไพร / อาหาร
- ให้คนในพื้นที่สังเกตทรัพยากรในพื้นที่ของตนเอง และรู้จักพื้นที่ป่าของตนเอง
- เปรียบเทียบ พื้นที่ไฟไหม้กับป่าที่ไฟไหม้ใหม่มีความแตกต่างกันอย่างไร
- เพื่อให้ชาวบ้านเห็นความเชื่อมโยงของป่ากับคนในพื้นที่ของตนเช่น
 - หมู่ 11 เป็นแหล่งน้ำประปาในชุมชน ม.5 ใช้น้ำทำเกษตร (ทำนา)
 - เป็นแหล่งอาหาร กุ้ง/ หอย / ปลา
 - แหล่งพักผ่อน
 - แหล่งเรียนรู้

กลุ่มเป้าหมาย

1. เด็กนักเรียนในพื้นที่ทั้ง 4 หมู่ จำนวน 25 คน
2. เจ้าหน้าที่จากห้วยขาแข้ง จำนวน 10 คน
3. สมาชิกในหมู่ 11 จำนวน 20 คน

4. ทีมวิจัยทั้ง 4 หมู่บ้าน

รวมผู้เข้าร่วม จำนวน 60 คน

แบ่งกลุ่มสำรวจ 4 กลุ่ม / วิทยากรกลุ่ม

1. กลุ่มสำรวจด้านอาหาร คุณสงการณ์ – คุณจรัส
2. สำรวจสมุนไพร พ่อใหญ่ลี – พ่อหนู – พ่อเสนอ – พ่อฝอย – ตาแจ้ง – ตาแดง
3. สำรวจ ดิน – แหล่งน้ำ – สัตว์ – การชะล้างหน้าดิน ผู้ช่วยมาก – ครูอ้อย
4. ต้นไม้สภาพ – ตาบุญ – พี่แปลง – พี่สากล
 - รับประทานอาหารกลางวัน ที่ อ่างเก็บน้ำ อ่างห้วยดง (ถ้าฝนไม่ตก)
 - เจอกันที่ศาลากลางบ้าน หมู่ 11 เวลา 80.00 น.
 - ดิคป้ายชื่อกลุ่มของแต่ละกลุ่ม

นายมาก จันทร์ดี
บันทึกการประชุม

กิจกรรมเดินสำรวจป่าชุมชนหมู่ 11 และหมู่ 7

วันที่ 25 กันยายน 2551

ณ ป่าชุมชนหมู่ 11 บ้านอ้งห้วยดง ต.ระบำ อ.ลานสัก จ.อุทัยธานี

รายชื่อผู้เข้าร่วม

1. นายมาก จันทรีดี
2. นายวิเชียร บัวอุไร
3. นายสำเร็จ รุ่งระวี
4. นายพิชิต ไพอุปสี
5. นางสาววิไลวรรณ จันทร์พวง
6. เจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง 8 คน
7. นักเรียนโรงเรียนบึงอ้ายเจียม 25 คน
8. คณะกรรมการป่าชุมชนหมู่ 11
9. สมาชิกหมู่ 11

เริ่มต้นด้วยการพูดคุยเรื่องการเดินสำรวจและรายละเอียดของการเดินป่าวันนี้ วัตถุประสงค์ของการเดินสำรวจ คือ เปรียบเทียบ ป่าที่ไฟไหม้และป่าที่ไฟไม่ไหม้ ผลผลิตจากป่าไฟไหม้และไฟไม่ไหม้ มีความแตกต่างกันอย่างไร แหล่งต้นน้ำ แหล่งอาหาร แหล่งเรียนรู้ของชุมชน - เยาวชน และสมุนไพร พื้นที่ป่าความคิดเห็นในเรื่องป่าไฟไหม้และไฟไม่ไหม้

เป้าหมายคือ

1. เพื่อเป็นข้อมูลของหมู่บ้านจะได้รู้ว่าพันธุ์ไม้หรือสมุนไพรแต่ละชนิดมีอะไรบ้าง
2. ให้คนในชุมชนสังเกตพื้นที่ ได้รู้จักพื้นที่ป่าของตัวเอง
3. เปรียบเทียบพื้นที่ป่าไหม้กับป่าไฟไม่ไหม้แตกต่างกันอย่างไร
4. ให้เห็นความเชื่อมโยงวิถีชีวิตในพื้นที่กับป่า

หลังจากนั้นก็แบ่งกลุ่มออกเป็น 4 กลุ่ม กลุ่มที่ 1. สำรวจเรื่องอาหาร กลุ่มที่ 2. สำรวจเรื่องสมุนไพร กลุ่มที่ 3. สำรวจเรื่องพันธุ์ไม้ กลุ่มที่ 4. สำรวจเรื่องสัตว์ - น้ำ - ดิน

ในแต่ละกลุ่มจะมีสีประจำกลุ่ม โดยให้แต่ละคนสมัครใจตามความถนัดของตนเอง ว่าตนเองถนัดในเรื่องอะไร เช่น คนถนัดเรื่องไม้ก็ให้เข้ากับกลุ่มพันธุ์ไม้เป็นต้น และทางเจ้าหน้าที่จากห้วยขาแข้งก็แบ่งตามกลุ่มเช่นกันเพื่อช่วยแลกเปลี่ยน แนะนำ ประจำกลุ่ม หลังจากนั้นทุกคนก็พากันขึ้นรถเพื่อขึ้นเขาสำรวจป่า พอถึงที่หมายในแต่ละกลุ่มก็จัดกระบวนตามสีของตนและเดินขึ้นเขาเพื่อสำรวจตามกลุ่มที่ตัวเองถนัด ใช้เวลาสำรวจประมาณ 3 ชั่วโมง จึงได้ลงจากเขาและมา

รับประทานอาหารกลางวันที่ศาลาประชุมบ้านอ่างห้วยคงหมู่ 11 หลังจากรับประทานอาหารเรียบร้อยแล้ว จึงได้ไปรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการเดินสำรวจป่า ที่บริเวณข้างอ่างเก็บน้ำ

หลังจากที่ทุกคนพร้อมแล้ว จึงได้จัดเวทีให้เป็นวงกลม ตามด้วยการแนะนำตัวเอง ว่าใครชื่ออะไรมาจากไหน หลังจากแนะนำตัวเสร็จ ก็แบ่งกลุ่มตามเดิมที่ตอนขึ้นสำรวจป่า เพื่อเอาข้อมูลมารวมกัน เพื่อจะได้นำเสนอให้กลุ่มอื่นๆ ได้รู้ว่าได้อะไรมาบ้าง และเมื่อแบ่งกลุ่มเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็ให้แต่ละกลุ่มได้ไปรวบรวมข้อมูลของตนเองเพื่อที่จะนำเสนอข้อมูล

กลุ่มที่ 1. สำรวจเรื่องอาหาร

พื้นที่ไฟไหม้สภาพพื้นที่จะมีลักษณะเป็นป่ารก ลักษณะดินจะไม่อุดมสมบูรณ์และมีแหล่งอาหารน้อย พื้นที่ไฟไหม้สภาพดินจะอุดมสมบูรณ์จะพบแหล่งอาหารเยอะกว่าและมีความร่มรื่นอาหารที่พบ

1. เห็ดมันปู ลักษณะสีเหลืองดอกเล็กใช้แกงกิน
2. เห็นหน้าหวาน สีมชมพูเข้มใช้แกงกินได้
3. กระเจียวขาวและกระเจียวแดง ใช้ประกอบอาหาร
4. ลูกสมอ นำลูกมากินได้
5. กล้ายด่างต่าง นำลูกมากินได้
6. ผักหวาน นำยอดอ่อนมาแกงกินได้
7. ส้มลม นำใบมากินกับน้ำพริก
8. มะเลื่อม ฝักกินเมล็ดใน
9. กลอย นำหัวมาเป็นอาหาร
10. กะทือ ลำต้นเป็นอาหาร หัวเป็นสมุนไพร
11. มันเหลื่อม หัวกินเป็นอาหาร
12. บุกสามง่าม ลำต้นเป็นอาหาร หัวเป็นสมุนไพร
13. ชะเอมเครือ กินผล
14. ข่าลิง
15. หอยตาก
16. ต้นชาน ใช้ผลมาแกง
17. เพกา ฝักกินเป็นอาหาร
18. คี๋ยอดขาว
19. ผังแขง ใช้ใส่แกงมีกลิ่นฉุน
20. ไข่เต่า กินผล
21. ผักเปาะ ใช้ใบกิน

กลุ่มที่ 2. สำรวจเรื่องสมุนไพร

สมุนไพรที่พบ

1. การบูรป่า
2. ดินตุ๊กแก
3. ต้นไต้ใบ

4. ผักแขยง	12. อุดระพิช	20. โอโลก
5. บันสน์โคย	13. หัวยาข้าวเย็น	21. จี๊แรด
6. เครือเขาคำ	14. สังข์กรณี	22. เครือเขาคัน
7. เครือเถาน้ำ	15. ทองพันชั่ง	23. ส้มสันดาน
8. หน่อไม้ไผ่ลวก	16. ยับเยียว	24. วัวเถลิง
9. ทองหลาง	17. ต้นเสลา	25. คุณทา
10. กวาวเครือ	18. คุ้ม	26. นางอ้ว
11. นั้ตรพระอินทร์	19. ชาน	27. คางโค

ความคิดเห็นกลุ่มสมุนไพร

1. ไม่อยากให้สมุนไพรสูญหาย
2. ได้รู้คุณค่าของสมุนไพรมากขึ้น
3. รู้สึกดีใจว่าสมุนไพรในพื้นที่ไม่สูญหายไป
4. รู้สึกดีที่ทุกคนเห็นคุณค่าของสมุนไพรในป่า
5. รู้สึกดีที่พวกเราทุกคนมีความตั้งใจศึกษาเพื่อนำไปใช้เป็นประโยชน์

กลุ่มที่ 3. สำรวจเรื่องดิน / แหล่งน้ำ

ดินบริเวณดินเขาสภาพป่าเป็นป่าเต็งรังลักษณะดินเป็นดินทรายซึมน้ำได้ดีมีไผ่เดือนเป็นตัวย่อยสลายของดิน ประมาณ 100 เมตรดินเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงโดยสภาพของดินเป็นดินหินก้อนใหญ่ดินเป็นขุยไผ่เดือน ประมาณ 100 เมตรบริเวณที่เป็นพื้นที่รากชั้นสูงเป็นหินก้อนใหญ่เทินกันประมาณ 60 เมตรดินทรายดำปนดินร่วนไม่มีหินผสมดินปกคลุมด้วยใบไม้ที่ทับถม ประมาณ 300 เมตรพบดินร่วนปนทรายสภาพดินเป็นปุ๋ยใบไม้ น้ำจากดินเขาขึ้นไปประมาณ 200 เมตรพบแอ่งน้ำที่ไหลมารวมกันเป็นตะกอนดินแต่ไม่มีน้ำและเดินขึ้นตามร่องน้ำไปเรื่อยๆ พบร่องน้ำใหญ่และค่อนข้างสูงไม่มีน้ำไหล เดินขึ้นไปด้านบน 10 นาทีพบแหล่งน้ำไหลเล็กน้อยแต่ไม่ไหลลงด้านล่างเพราะน้ำอาจถูกดูดซึมด้วยรากไม้ เดินตามร่องน้ำไปประมาณ 100 เมตรพบแอ่งน้ำใหญ่น้ำไหลมาเป็นแนวตรงไม่ค่อยมีหินปัจจุบันน้ำจะไหลช่วงปลายเดือนสิงหาคม – ธันวาคม แต่ในอดีตประมาณ 20 ปีที่ผ่านมาบริเวณนี้ไหลตลอดปีเป็นแหล่งน้ำให้ชาวบ้านได้ใช้สอย

สัตว์ที่พบ

1. นกฮูกบา	5. ปลวกถาญี	9. แตน
2. ไส้เดือน	6. กิ้งกือ	10. ผึ้ง
3. หอย	7. ค้าง	11. ต่อ
4. แมงสั้ม	8. แมงทับ	12. จิ้งจก

13. ชุง
14. คางกาว
15. แมงมุมจิ้งโจ้น้ำ
16. ฝี่เสื่อเจ้าชายดำ
17. ตักแตน
18. มด

พบที่อยู่อาศัยไม่พบตัว

1. ฐบั้ง	4. ฐหนู	7. ฐผึ้ง
2. ฐแมงป่อง	5. ฐนกก	
3. ฐแมลง	6. ฐมิม	

กลุ่มที่ 4. สำรวจเรื่องต้นไม้

1. ต้นประดู่	11. ต้นตะค้ำ	21. ไข่กา
2. ต้นมะกอก	12. ต้นไม้ขาวดาก	22. ประทุม
3. ต้นไผ่น้ำ	13. ต้นสังเฒ	23. นางคำ
4. ต้นแคร้ทราย	14. สวองดินเป็ด	24. ค้ำมอกหลวง
5. ต้นกลอย	15. เป้า	25. ปอลาย
6. มะเฟืองช้าง	16. สมอ	26. มะเฒ้า
7. จิมอด	17. ตะเกียนหนู	27. ค้างแมว
8. ต้นกระซอน	18. มะยมหิน	28. ซาโกซาเกีย
9. ต้นพลู	19. ต้นคลองกลาง	
10. ไม้แดง	20. มะขามป้อม	

สรุปบทเรียนกิจกรรมเดินสำรวจป่า

สรุปบทเรียนกิจกรรมเดินสำรวจป่า

- ผญ. มาก - ยังขาดวิทยากรกลุ่ม คราวหน้าต้องปรับเตรียมทีมวิทยากรและวางจุดที่จะสำรวจศึกษา
- คุณวิเชียร - ช่วงที่เดินสำรวจป่าเด็กนักเรียนจับกลุ่มเรียนรู้ดีแต่คนแก่และผู้รู้จับกลุ่มคุยกันเอง

สรุป

- ที่ผ่านมามีชาวบ้านนัดที่จะพาไปดูโดยนักศึกษาและอาจารย์สามารถตั้งคำถามได้แต่การเรียนรู้ครั้งนี้ต้องพาถูกหลานไปเรียนรู้ต้องมีการเตรียมความพร้อมทีม

การเตรียมทีม

- ต้องมาพูดคุยกระบวนการและเป้าหมายกันก่อน กำหนดจุดที่จะให้เขาเรียนรู้มีอะไรบ้าง กำหนดพื้นที่และวิทยากรเข้าไปศึกษาพื้นที่ก่อน
- อาจมีการอบรมการสื่อความหมายธรรมชาติ

ความรู้สึกต่อชาวบ้านที่เข้าร่วมกิจกรรม

- ชาวบ้านยังคุยไม่เก่ง สนใจเรื่องสมุนไพร ดันตัวอยากรู้ว่าเราทำอะไรกันและคิดว่าชาวบ้านได้เรียนรู้ไปเยอะแต่ ยังไม่ถึงเป้าหมายใดๆ ของกิจกรรม
- การสื่อสารของทีมยังไม่ได้บอกเป้าหมาย ทุกคนมาด้วยความงงพอตอนสรุปอาจจะเข้าใจบ้าง แต่อบต.คนใหม่ฟังจากที่เขาพูดแล้วเริ่มมองเห็นภาพว่าเราทำอะไร
- ชาวบ้านมาพร้อมเพรียงดี ผู้ใหญ่บ้านประชาสัมพันธ์ได้ดีแต่ยังไม่ได้บอกเป้าหมายชัดเจน
- ชาวบ้านต้องเรียนรู้ทรัพยากรในพื้นที่ของเรา
- ผู้นำให้ความสำคัญต่อกิจกรรมในวันนี้และผู้เข้าร่วมเกินเป้าหมายที่เราวางไว้มากกว่า 60 คน
- หมู่ 11 (บ้านอ่างห้วยดง ต.ระบำ อ.ลานสัก) มีความสามัคคี
- ช่วงที่เดินสำรวจป่ามีคนให้ข้อมูลน้อยหัวหน้ากลุ่มเดินเร็ว

กิจกรรมโครงการที่ต้องดำเนินการต่อ

- เก็บรวบรวมข้อมูลแนวทางป้องกันไฟป่า
 - o เก็บข้อมูลจากแกนนำ
 - o ชาวบ้าน
 - o กรรมการป่าชุมชน

นายมาก จันทร์ดี
บันทึกการประชุม

เวทีแลกเปลี่ยนความเห็นเกี่ยวกับแนวทางป้องกันไฟฟ้า

วันที่ 22 ตุลาคม 2551

ณ บ้านคุณยงค์ ทองม่วง (ลุมพูน) ต.ระบำ อ.ลานสัก จ.อุทัยธานี

รายชื่อผู้เข้าร่วม

1. นายขงค์ ทองม่วง
2. นายบรรเจิด เชิดโถม
3. นายบังเอิญ ทะนาน
4. นายตวิง กลิ่นบุญ
5. นายสุนทร ทองม่วง
6. นายปลั่ง พูนเขตกร
7. นางยุพิน ทองม่วง
8. นายวิเชียร บัวอุไร
9. เด็กชายสันติชัย บัวอุไร
10. นายมาก จันทร์ดี
11. นายพิชิต ไผอุปสี

เริ่มต้นด้วยการคุยถึงสถานการณ์ในการทำมาหากินในพื้นที่ และสถานการณ์ทั่วไป จากนั้น ทีมวิจัยได้เริ่มคำถามว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับไฟไหม้ป่าและไฟไม่ไหม้ป่าแตกต่างกันอย่างไร

- ไฟไม่ไหม้ป่าดีที่สุดเพราะถ้าไฟไหม้ป่าดินจะมีความอุดมสมบูรณ์มากสัตว์แมลงต่างๆ ในป่าก็เยอะขึ้น เห็ด - หน่อไม้ - ผักหวาน ดินไม้ก็สมบูรณ์ขึ้น
- ไฟไหม้ป่า ไม่ดีเลยเพราะต้นไม้ตายหมดพื้นดินแห้งแล้งพืชผักหาากินลำบากมาก หน่อไม้ก็หน่อเล็ก ผักหวานที่ต้นเล็กๆ ก็ตายรวมทั้งต้นไม้เล็กๆ ก็ตายด้วย สมุนไพรที่หายากมาก พอแห้งแล้งมากๆ การเกิดไฟป่าก็มากตามมาก

ทีมจึงได้ถามต่อว่าแล้วความคิดเห็นต่อแนวทางป้องกันไฟฟ้าเป็นอย่างไร

- แนวกันไฟที่ชาวบ้านช่วยกันทำเป็นเรื่องดีจำเป็นต้องทำเพราะจะช่วยกันไฟไม่ให้เข้าไปไหม้ป่าในเขตของเรา
- การใช้ใบมีดโกนทำแนวกันไฟ ป้องกันไฟได้ไม่ดี
- การป้องกันไฟฟ้าแต่ละปีแต่ละหมู่บ้านต้องมาคุยกันปรึกษากันว่าทำอย่างไรไม่ให้ไฟเกิดเพราะแต่ละหมู่บ้านรู้ว่าไฟป่าเกิดจากอะไรซึ่งกรรมการต้องลงไปคุยกันเองในระดับหมู่บ้าน เช่น นาย กอเป็นคนชอบจุดชอบเผาป่า ผู้นำและกรรมการต้องเข้าไปคุยหรือเชิญมาคุยกันให้เข้าใจ
- สิ่งที่เราน่าจะทำได้คือผูกใจคนในหมู่บ้านให้รักป่ารู้จักกันรู้จักใช้

- ให้ปลูกต้นไม้ในป่าเพราะจะทำให้ชาวบ้านรู้สึกเป็นเจ้าของ ต้นไม้ในป่าเหมือนกับของคนที่อยู่บ้าน “ปลูกฝังให้รักป่าก่อน”
- ให้คนในชุมชนได้ประโยชน์จากการรักษาป่าก่อนคนนอกชุมชน
- ถางป่าบริเวณข้างถนนเพื่อให้ป่าโปร่งดูสะอาดตาสวยงามน่าดูน่าชม และช่วยให้ชาวบ้านมองเห็นคนที่เข้าป่าง่ายต่อการสอดส่องดูแล
- ชาวบ้านมาช่วยกันทำแนวกันทำแนวกันไฟ
- น่าจะมีการจำกัดการหาผลผลิตจากป่า เช่น มหาผักหวานก็ให้หาแต่ผักหวานอย่างเดียว โดยร่วมกันทำความเข้าใจกันและมีกติกาปฏิบัติร่วมกัน
- ชวนผู้นำแต่ละหมู่บ้านปรึกษากันว่าเราจะทำอะไรจึงจะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละอย่างได้
- มีกติกาการใช้ประโยชน์และเก็บค่าการใช้ประโยชน์เพื่อนำเงินมาใช้จ่ายบำรุงรักษาป่าชุมชน เช่น การทำกิจกรรมร่วมกัน – ค่าอาหารค่ากาแฟให้กรรมการที่ดูแลป่า
- ดูความเหมาะสมของกฎระเบียบที่ใช้อยู่ ส่วนที่ตึงเกินไปก็ให้ผ่อนคลาย แต่ส่วนที่หย่อนเกินไปให้ตึงขึ้น
- ถ้าเราห้ามไม่ให้คนนอกเข้ามาหาของป่าจะเกิดไฟป่าแน่นอน สิ่งสำคัญคือปลูกฝังให้คนในพื้นที่รักป่า
- การเปิด - ปิดป่าในชุมชน ช่วงที่เปิดให้หากินตามปกติ แต่ห้ามเข้าไปหาในเขตอนุรักษ์เด็ดขาด
- หมู่ 16 ป่ามีความสมบูรณ์มากที่สุดแต่ยังไม่มีสิทธิ์หวงห้ามคนจากที่อื่นได้
- ให้ความรู้เรื่องการป้องกันไฟป่าคุณค่าของป่า ต่อผู้นำ กรรมการป่า และประชาสัมพันธ์ให้

ชาวบ้านรับรู้บ่อยๆ เป็นการปลูกฝังจิตสำนึก เพราะถ้าผู้ใหญ่หรือผู้นำพูดชาวบ้านจะฟัง

- การทำแนวป้องกันไฟป่ามีความจำเป็น เพราะช่วยป้องกันบรรเทาไฟที่จะเข้าป่าได้
- ชาวบ้านไม่เข้าใจคำว่ากิจกรรมที่กรรมการให้มาช่วยเหลือกัน ต้อง

สร้างความเข้าใจกับคนในหมู่บ้าน ต้นเหตุของไฟไหม้อยู่ที่คน ไฟธรรมชาติไม่มี

การจัดการป่าชุมชนและกติกาป่าชุมชนควรเป็นอย่างไร

- ให้ยึดกติกาไว้ ถูกว่าไปตามถูก ผิดว่าไปตามผิด ปิดป่าก็คือปิดเปิดค่อยไปใช้

ประโยชน์กติกาที่ใช้อยู่ไม่รุนแรง

- กฎหมายของป่าให้ตั้งกรรมการดูแลเรื่องการเก็บเกี่ยว เช่น ฤดูเก็บเห็ดกรรมการคอยดูแลไม่มีคนมีเสบียงเข้าไปด้วย ฤดูหนาวไม่ห้ามเอาเสบียงเข้าไป โดยเอาทั้ง 4 หมู่มาคุยกันวางกติการ่วมกันก่อนนำไปใช้

- การจัดการป่าอยู่ที่ชุมชน จะจัดการได้โดยให้ผู้นำสร้างความเข้าใจกับชุมชนและชาวบ้าน เพราะความสำเร็จ 50 % อยู่ที่ผู้นำ อีก 50 % อยู่ที่ชาวบ้าน การทำให้ชาวบ้านเข้าใจอาจใช้ตัวอย่างเขาหินเทียนก็ได้

นายมาก จันทร์ดี

บันทึกการประชุม

เวทีแลกเปลี่ยนแนวทางการป้องกันไฟฟ้า

วันที่ 23 ตุลาคม 2551

ณ. บ้านคุณ สมเกียรติ พูลเขตกรณ์ หมู่ 16 บ้านเขาหินเทิน

ทีมผู้เข้าร่วม

1. นาย วิเชียร บัวอุไร
2. นาย มาก จันทร์ดี
3. นาย สำเริง รุ่งระวี
4. นาย สำราญ ลิ่งเถื่อน
5. นาย วิชิต

เริ่มต้นด้วยการที่ทีมถามถึงสถานการณ์เหตุในปีนี้เป็นอย่างไรกันบ้าง เหตุขึ้นดีหรือเปล่า

- ในปีนี้เหตุน้อยกว่าปีที่แล้ว เพราะคนหาเห็ดจุดเอาเห็ดทำให้จ้าวเห็ดเสียหายพากันขาดกระจาย บางคนมานอนเฝ้าเห็ดตอนกลางคืน นอนรอเก็บเห็ดตอนเช้ามีด ทุกปีเห็ดที่เขาหินเทินจะโด่งดังและชื่อฮามากแต่มาปีนี้เงียบกริบ

แล้วสถานการณ์ของหน่อไม้จะเป็นอย่างไรบ้าง ปีนี้หน่อไม้ในป่าชุมชนไม่ค่อยมีคนลักลอบเก็บ สถานการณ์ของไฟฟ้าในปีนี้เป็นอย่างไร ช่วงนี้ยังไม่ถึงฤดูกาลของไฟฟ้า แต่ในปีนี้อย่างไรจะไม่ให้ไฟเข้ามาในเขตป่าชุมชน แต่จะทำได้แค่ไหนยังไม่รู้เลย

แนวทางป้องกันและวิธีการการป้องกันไฟจะเป็นอย่างไร

1. ทั้ง 4 หมู่ ต้องประสานให้เข้ามาช่วยกัน ทำแนวกันไฟร่วมกัน โดยทำแต่ละพื้นที่โล่งๆ กัน เพราะถ้าไฟมาจากจุดที่ 1 ก็จะไปไม่ถึงจุดที่ 2

2. แนวกันไฟต้องทำเป็นตารางสี่เหลี่ยม ให้มีกรรมการมาดูแลในแต่ละช่วงที่ไฟจะเกิด ในแต่ละช่วงแนวกันไฟต้องมีเส้นทางที่รถเข้าถึง และต้องมีแหล่งน้ำที่ใกล้ๆ เพื่อสะดวกในการลำเลียงน้ำดับไฟ

3. การทำแนวทำกันมานานแล้วแต่แก้ไขไม่ได้ การทำแนวกันไฟต้องทำที่คน เพราะไฟเกิดจากคน โดยสร้างความเข้าใจให้เขาเห็นว่าความเสียหายที่เกิดจากไฟมีความเสียหายหลายอย่าง และมีผลกระทบมากทั้ง เห็ด - หน่อไม้ - ผักหวาน - สัตว์ป่า - ฝนฟ้า - อากาศ ให้เขาเข้าใจถึงความเสียหายแล้วเขาจะคิดได้เองว่าจะจุดหรือไม่จุดไฟเผาป่า

4. วิธีการป้องกันไฟได้ดีในช่วงที่ผ่านมา การทำแนวกันไฟ - การดับไฟชาวบ้านต้องให้ความร่วมมือร่วมใจกันทุกๆ ครั้ง - ผู้นำต้องประชาสัมพันธ์ให้ผู้อยู่ใกล้พื้นที่ป่าทำแนวกันไฟก่อนทุกครั้งที่จะจุดไฟเผาไร่ เพราะไฟจะขึ้นจากไร่เข้าป่า ถ้าหากทำแนวไม่ไหวก็ให้แจ้งต่อผู้นำหรือกรรมการป่าชุมชนเพื่อที่จะได้ไปช่วยกันทำแนว

ถ้าผู้นำไม่สนับสนุนในการดูแลป่าแล้วเราเข้าไปดูแลจะเกิดอะไรขึ้น

มีความเป็นไปได้ที่จะเสี่ยงให้ชาวบ้านค้าตัวเองโดยที่ผู้นำสั่งหรือสนับสนุน ทุกวันนี้แม้แต่ผู้นำสั่งยังโดนค่าเลย แล้วคิดว่าเงินที่เข้ามามันสร้างความแตกแยกในชุมชนหรือเปล่า เงินบางครั้งก็เป็นตัวทำลายถ้าเราจัดการบริหารไม่ได้ แต่ส่วนใหญ่แล้วพอเงินเข้ามาทุกพื้นที่จะมีความขัดแย้งกัน เพราะเอาเงินเป็นตัวตั้ง

เมื่อก่อนไม่มีงบประมาณเรายังทำกันได้เลยแต่เดี๋ยวนี้ทำไมทุกคนต้องรอมงบประมาณกันมันเพราะอะไร ที่เมื่อก่อนทำเพื่อประโยชน์ของป่า เช่น การหาของป่า การทำมาหากินเราต้องอาศัยป่า เพราะป่าชุมชนเริ่มมาจากชุมชนทำด้วยใจ แต่ก่อนไม่มีงบประมาณเราก็ทำได้ คนที่มีใจรักป่าก็ยังทำ

คิดว่าภารกิจเป็นแนวทางการป้องกันไฟอีกทางหนึ่งหรือไม่

ภารกิจจะต้องทำในช่วงที่ยังมีความชุ่มชื้นอยู่ และจะต้องจัดการควบคุมไฟให้ดี กรรมการต้องสังเกตเก็บข้อมูลไปไม่ว่าช่วงไหนที่เหมาะสมที่จะชิงเผา แต่ที่ดีที่สุดคือไม่ให้ไฟไหม้จะดีกว่า เพราะดินจะมีความสมบูรณ์ ผลผลิตจากป่าก็มากตามมา แต่การไม่ให้ไฟไหม้เลยก็เสี่ยงต่อการที่ไฟจะไหม้รุนแรง เพราะมีการสะสมของใบไม้ในปริมาณมากๆ พอไฟไหม้ก็จะไหม้รุนแรง

ทำไมผลผลิตจากป่าเขาหินเทียนจึงโด่งดัง เช่น เห็ด แต่ทำไมมันหายไป ต้องมีการเก็บข้อมูลผลผลิตจากป่าต่อปี - ต่อฤดูกาล ว่าได้มากน้อยเท่าไร

ให้ความรู้การเก็บผลผลิตจากป่าที่ถูกต้อง หรือใช้ภูมิปัญญาที่มีในชุมชน ป่าสมบูรณ์ขึ้น ป่าดีขึ้น แต่ทำไมเห็ดไม่มี อาจเป็นเพราะการเก็บไม่ถูกวิธีหรือเปล่า ยังไม่มีมาตรการจำกัดผู้เข้าใช้ประโยชน์ในป่า การจำกัดปริมาณการหาของป่าทำได้ยากเพราะคนที่ขึ้นเขาไปแต่ครั้งหนึ่งเยอะมากเขาก็ต้องเอาให้คุ้มค่าเหนื่อย ให้มีการปิดป่าตามกฎหมายเดิมดีแล้ว คือปิด วันที่ 20 กันยายนของทุกปี มีสิ่งทดแทนให้กับกรรมการคือ สิทธิของตนเองในการใช้ประโยชน์ในป่า กรรมการดูแลเหนื่อยมากแต่คนนอกมาใช้ประโยชน์

แนวทางการจัดการในชุมชน เอาปัญหามาเป็นตัวตั้ง เช่น

1. ชุมชนดูแลแต่คนอื่นมาใช้ประโยชน์เราจะทำอย่างไร
2. การป้องกันไฟเราจะทำอย่างไร
3. การเก็บผลผลิตจากป่าเช่น หน่อไม้ เห็ด ผักหวาน เราควรจะทำอย่างไร

หลังจากนั้นกรรมการและผู้นำร่วมกันทั้ง 4 หมู่ ร่วมหาทางออกว่าจะทำอย่างไร

เริ่มที่คณะกรรมการทั้ง 4 หมู่บ้านมาคุยกันก่อน ว่าแต่ละช่วง แต่ละฤดูกาลหาซื้อตกลงร่วมกัน เช่น สถานการณ์ในชุมชนเรื่อง เห็ด หน่อไม้ ผัก ไฟป่า หาซื้อตกลงกัน ประชาสัมพันธ์ในชุมชนและนอกชุมชนให้เข้าใจก็จะดีเอง

นายมาก จันทร์ดี

บันทึกการประชุม

ประชุมทีมวิจัยประจำเดือนเตรียมความพร้อมการนำเสนอข้อมูล

วันที่ 28 ตุลาคม 2551

ณ. บ้านคุณวิเชียร บัวอุไร หมู่ 2 ต. ระเบา

ผู้เข้าร่วม

1. นาย วิเชียร บัวอุไร
2. นาย สุทธิ สาลี
3. นาย มาก จันทร์ดี
4. นาย สำเริง รุ่งระวี
5. นางสาววิไลวรรณ จันทร์พวง
6. นาย วิจิต

เริ่มต้นด้วยการแลกเปลี่ยนถึงเป้าหมายที่จะนำเสนอข้อมูลทั้งหมดที่ทีมได้ทำ

1. เพื่อให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของสภาพพื้นที่จากอดีตจนถึงปัจจุบัน การทำมาหากิน ความเป็นอยู่
2. เพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงของวิถีชีวิตตนกับป่า มีความเกี่ยวพันกัน ว่ามันมีผลกระทบทั้ง

ทางตรงและทางอ้อม ถ้าป่าไม่สมบูรณ์ ทางตรงคือผลผลิตจากป่า เช่น เห็ด หน่อไม้ ผัก ทางอ้อมคือ ดิน ฟ้า อากาศ การทำมาหากินซึ่งมีผลกระทบกับคนทั้งนั้น

แต่การที่ทุกคนจะเห็นการเปลี่ยนแปลงเราจะต้องเล่าถึงประวัติหมู่บ้านตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อให้ทุกคนได้เห็นการเปลี่ยนแปลงในแต่ละยุคโดยเริ่มต้นตั้งแต่ยุคแรกๆ คือตั้งแต่ พ.ศ. 2496 คนกลุ่มแรกที่อยู่ในพื้นที่เป็นชาวกระเหรี่ยงเรียกบริเวณที่อาศัยอยู่นี้ว่าบ้านอีด่าง ซึ่งมาจากการที่ชาวบ้านเห็นจระเข้บริเวณหนองน้ำใหญ่ที่เรียกว่าบึงดาใต้ จึงเรียกชื่อบ้านอีด่างกันต่อๆ มาพื้นที่บ้านอีด่างเป็นป่าดิบชื้นสภาพป่าดิบแดงส่องไม่ถึงพื้นดินมีความอุดมสมบูรณ์ชาวบ้านอาศัยอยู่ในที่โล่งใกล้ลุ่มน้ำหากหาหญ้าหอยดข้าวไว้กินไม่เปิดพื้นที่ป่า อาศัยอาหารจากป่า เช่น ผัก เห็ด ปลา เนื้อสัตว์ป่า เช่น เก้ง กวาง หมูป่า กระเจิง แขนงกระทา ตะกรวด วัวป่า ในสมัยนั้น มีข้าวสารกับเกลือ ไม่มีเงินก็อยู่ได้

พ.ศ. 2500 - 2504 พ่อใหญ่ยกจากหนองฉางเล่าว่าราวปีพ.ศ. 2500 หลังฤดูกาลทำนาแล้วชาวบ้านจากหนองฉางบางกลุ่มได้เข้ามาตัดไม้ทำเกวียน ทำคั้นไถ และตัดไม้ไฟขายเมื่อตัดแล้วก็ใช้ช้างลากไม้ไฟหลายสิบลำไปกองรวมกันเรียกบริเวณนั้นว่าปางไม้ไฟ และอยู่ในพื้นที่ประมาณเดือนกว่าจากนั้นก็เดินทางกลับไปหนองฉางเดินทางด้วยเท้าใช้เวลา 3 วัน ปีพ.ศ. 2503 - 2504 จากการที่สภาพพื้นที่มีต้นไม้ขนาดใหญ่เป็นป่าดิบชื้นส่วนใหญ่เป็นต้นยางและมีสัตว์ป่ามากดินมีความอุดมสมบูรณ์ฝนตกต้องตามฤดูกาลเริ่มมีคนเข้ามาคล้องช้างและมีคนเข้ามาดักน้ำมันยางขาย วิธีการทำคือขุดดินยางต้นละ 2 - 3 หลุมแล้วใช้ไฟเผาปากหลุมให้น้ำมันยางออกขายน้ำมันยางปีบละ 15 บาทชาวกระเหรี่ยงรับจ้างเป็นคนงานได้ค่าตอบแทนวัน

ละ 8 บาทต่อมาบริษัทเปะทิวหรือเจ็กเม้งได้รับสัมปทานน้ำมันยาง คนตักน้ำมันยางต้องได้รับสิทธิจากเจ็กเม้งจึงจะตักยางได้ ในช่วงปี

2504 เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงแต่ป่าก็ยังคงมีความอุดมสมบูรณ์คลองทับเสลาและลำห้วยรังจะแคบแต่ลึกลึกมีน้ำไหลตลอดทั้งปี

ปีพ.ศ. 2510 ชาวบ้านเล่าว่าสัตว์ป่า เช่นช้างเสือเก้งกวางหมูป่าลิงค่างวัวแดงและสัตว์ป่าอื่นๆ มีมากมายจะชอบอยู่ตามดินโป่งห้วยทับเสลาตอนนั้นน้ำในคลองสะอาดหากินง่ายในน้ำมีปลาชุมมากหาประมาณชั่วโมงเดียวก็ได้เป็นกระเป๋ มีตะพาบ กุ้งหอย ปูชาวกระเหรี่ยงจะเหยียบตามทรายก็ได้ปลาทรายไปกินสมัยก่อนจะหาไปเฉพาะกิน ช่วงฝนตกน้ำในห้วยทับเสลาจะเต็มไม่สามารถเดินข้ามได้ต้องเดินอ้อมไปอีกทางหนึ่งหน้าแล้งก็ยังมีย่านในลำห้วยการเดินทางใช้การเดินเท้าบางที่ก็ใช้ม้าชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นโรคมาลาเรียต้องไปรักษาที่สุขศาลาอำเภอหนองฉางการปลูกพืชชาวบ้านจะปลูกผสมผสานในแปลงข้าวไร่ เช่น ข้าวโพด ถั่วดำ ถั่วมัน ปลูกด้วยการใช้เสียมขุดหยอดไม่ใช้ปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลงสีข้าวโพดด้วยไม้ฉิวโดยการเอาข้าวโพดใส่กระสอบชาวบ้านจะเก็บพันธุ์ข้าวและพันธุ์ข้าวโพดเอง ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะปลูกข้าวโพดประมาณเดือนพฤษภาคมดินดีไม่ต้องใส่ปุ๋ยได้ผลผลิตมากจะมีขี้เถ้าไค้ตรงที่ทำกินแล้วขนไปขายที่ตลาดอุทัยซึ่งมีเจ้าแก้วเป็นคนรับซื้อ การขนส่งผลผลิตโดยใช้รถเทเลอร์ของกำนันบะและมีรถจี๊ปรับจ้างวิ่งไปตามทางลากไม้การปลูกข้าวโพดชาวบ้านยังใช้จอบใช้เสียม

ปีพ.ศ. 2511 บ้านอีด่างจะขึ้นกับตำบลประดู่ยืนอำเภอบ้านไร่ ซึ่งมีกำนันจะ เชอินทร์เป็นกำนัน เริ่มมีคนต่างถิ่นเข้ามาในหมู่บ้านมากขึ้นไม่ว่าจะมาจากอำเภอหนองฉางจังหวัดอุทัยธานี อำเภอพยุหะ อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดพิจิตรโลก จังหวัดเพชรบูรณ์ จังหวัดอุดรธานี

ปีพ.ศ. 2514 ชาวบ้านใช้วัว ควายช่วยทำการเกษตร และเริ่มมีรถไถคันแรกในพื้นที่ เป็นของบ้านหมอนุ่ม คุณสาธิตเล่าให้ฟังว่าตอนนั้นอายุน้อย ขับรถไถไถไร่นากลางคืนเปิดไฟหน้ารถมองไปเห็นเหมือนคนยืนดำไปหมคน่ากลัวแต่พอดูจริงๆ เป็นต่อไม้ที่ถูกตัดตอนสัมปทานและมีบางส่วนที่ชาวบ้านมาตัดที่หลัง เริ่มมีวิทยุและทีวีขาวดำโดยใช้แบตเตอรี่ ไฟฟ้าเข้ามาครั้งแรกในกลุ่มกระเหรี่ยงก่อนที่จะเข้ามาในหมู่บ้าน การเดินทางส่วนใหญ่ยังใช้เกวียนอยู่

ปีพ.ศ. 2518 – 2525 ในช่วงปี 2518 ป่ายังอุดมสมบูรณ์ มองไม่เห็นเขามีต้นไม้ใหญ่ 2 คนโอบ ไฟไหม้ป่าอยู่ห่าง 30 วาก็มองไม่เห็น ของป่ายังหากินง่ายไม่เกินครึ่งชั่วโมงก็พอกินปี 2518 บริษัทไม้อัดไทยได้สัมปทานป่าทำไม้ ในช่วงปี 2518 – 2520 มีเสียงโค่นต้นไม้ทุกวัน สัตว์ป่าหนีเข้าป่าลึกมีเสียงปืนทุกวัน ยังมีแก๊ง กวางเสื่ออยู่บ้าง บริษัทไม้อัดไทยขัดแย้งกับชาวบ้านเพราะจะเข้าไปตัดไม้ในที่ของชาวบ้าน ชาวบ้านจับจองที่บ้านโป่งมะค่า บ้านอ่างห้วยคง บริษัทไม้อัดจึงได้ขยับล่นเข้าลึกและตัดไม้เดิมออกแล้วปลูกไม้เศรษฐกิจแทน ชาวบ้านจับจองที่ดินเพื่อขายไร่ละ 8 - 50 บาท ลูกจ้างของบริษัทไม้อัดบางส่วนจับจองพื้นที่และอยู่อาศัยจนถึงปัจจุบันนี้ ช่วงนี้มีชาวบ้านเผาถ่านขาย มีมารับซื้อลูกละ 20 – 25 บาท และมีการล่าสัตว์เพื่อขายมีพ่อค้ามารับซื้อข้าวโพด ฝ่ายที่ตลาดหนองฉาง

ปีพ.ศ. 2522 – 2525 ป่ายังค่อนข้างอุดมสมบูรณ์มีสัตว์ป่าให้ล่าบ้าง ช้าง เก้ง กวางหายไปปี 2522 มีคนย้ายเข้ามาอยู่มากสุดมีการเปิดพื้นที่ป่าเพื่อทำกินมากขึ้นมีรถไถในพื้นที่เพิ่มมากขึ้นเริ่มใช้ปุ๋ยเคมี ใช้ยาฆ่ายาคุม ปลุกมันสำปะหลัง มีพ่อค้ามารับซื้อที่ตลาดลานสัก เริ่มเป็นหนี้เจ้าเก่า คินรีเริ่มจับแข่งเป็นก้อนคล้ายปูน ถ้าคลองตันเงิน ในไร่เริ่มมีร่องน้ำจากกัดเซาะ มีการตัดไม้ขายอย่างเสรี มีทั้งไม้แปรรูป ไม้กาซอน ตั้งโรงงาน มีการเลือกไม้ได้ตามความพอใจมีเกวียนรับจ้างเงินปี 2522 พ่อใหญ่ยกรวมคนสร้างโรงเรียนและตั้งชื่อ โรงเรียนบุงอ้ายเจียม ซึ่งเป็นภาษามอญแปลว่า หนองจระเข้ มีครู 2 คน คือครูรินกับครูมนต์พื้นที่อยู่ในตำบลลานสัก ถึงอำเภอลานสักที่แยกออกจากอำเภอบ้านไร่ก้านันตำบลลานสักคือก้านันนม

ปีพ.ศ. 2526 - 2537 ปี2526 ตำบลละหานแยกออกจากตำบลลานสัก มี 6 หมู่บ้านก้านันบะเป็นก้านันคนแรก มีน้ำไหลจากคลองทับเสาทั่วบางส่วนของบ้านห้วยวัง มีคนอีสานมาปลูกมันสำปะหลังที่บ้านเพชรเจริญ มีคนจากพิจิตร นครสวรรค์ กำแพงเพชรเข้ามาเพิ่ม การเจ็บป่วยชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นไข้ มาลาเรียคลอคลุกยังใช้หมอดำยา

ปี2527 มีไฟไหม้ 3 วันติดต่อกัน ชาวบ้านจุดเพื่อถางที่ทำกิน ชาวบ้านเริ่มใช้รถอีแต๋นแทนวัวควาย เริ่มมีรายได้จากการขายหน่อไม้ ผักหวาน ต่อมาผักหวานเห็ดโคนเริ่มหมด เริ่มมีรถมอเตอร์ไซด์ ดินเสื่อมฝนตก น้ำไหลบ่ามาเร็วมากมีการชะล้างพังทลายหน้าดิน

ปี2528 – 2529 มีการสร้างเขื่อนทับเสลามีคนอีสานเข้ามาอยู่มากขึ้นมีการปลูกมันสำปะหลังมีคน พิจิตร นครสวรรค์กำแพงเพชรเพิ่มมากขึ้น ปี 2530 สภาพป่าเสื่อมโทรมมากสภาพพื้นที่วิกฤตต้นไม้นานา 2 คน โอบไม่มีแล้ว มีการสร้างอ่างเก็บน้ำอ่างห้วยดง ดินเสื่อม การชะล้างพังทลายหน้าดินฝนตกน้ำไหลบ่ามาเร็ว มีสำนักสงฆ์ที่โป่งมะค่าและที่פקเรียน ชาวบ้านปลูกข้าวโพด อ้อย ฝ้าย ถั่ว ข้าว

ปี2534 พื้นที่ 80% ของป่าถูกเปิดเป็นพื้นที่ทำไร่ ไม้ถูกตัดมากภูเขาทุกลูกมองเห็นเป็นเขาหัวโล้น ไฟไหม้รุนแรง 7 – 8 วัน ไหม้จากเขาหินเหล็กไฟถึงเขาวงและป่าอ้อไฟยังไม่ดับ น้ำกัดเซาะหน้าดินเป็นร่องลึก ชาวบ้านเปลี่ยนพันธุ์ข้าวโพดและพันธุ์มันตามบริษัทแย่งกันเก็บหาของป่า ป่าไม้จังหวัดประสานผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยในพื้นที่ให้เข้าอบรมยุวเกษตรกรที่บางกุ้งและพาชาวบ้านไปศึกษาดูงานเรียนรู้ที่ป่าชุมชนพุต้ออำเภอบ้านไร่ หมู่ 2 ไปแค่ 4 คนจากการที่ไปดูงานกลับมาบอกความคิดไปปรึกษาผู้ใหญ่บ้านเพราะยากทำให้ป่าในหมู่บ้านดีขึ้น ตามแนวคิดดูแลรักษาป่าชุมชนไว้เพื่อชุมชนของตนเอง คือรักษาแหล่งน้ำ แหล่งอาหาร และที่รักษาเพราะเคยทำลายป่าก็คิดที่จะรักษาป่าทั้ง 4 คนก็ได้นำความรู้มาใช้ในหมู่บ้าน เช่น บอกผู้ใหญ่บ้านประกาศห้ามตัดไม้หาของป่า การเดินลาดตระเวนป่าชุมชนมีกฎระเบียบเมื่อใครทำผิดกฎก็จะถูกทำโทษ ไม้ยกเว้นพี น้อย มีสมุดปรับผู้เข้ามาทำความเสียหาย การก่อตั้งป่าชุมชนครั้งแรกมีคุณนภดลแก้วกระจำซึ่งเป็นผู้บ่นเป็นประธานในช่วงแรกก็มีปัญหากับชาวบ้านในพื้นที่พอสมควรแต่ไม่มาก ต่อมาเริ่มเข้าใจมากขึ้น แต่ส่วนใหญ่แล้วจะมีปัญหากับหมู่บ้านอื่นมากกว่า เช่นเมื่อก่อนเขาเคยเข้ามาทำมาหากินโดยไม่มีการหวงห้าม แต่อยู่ๆ ก็มีคนมาหวงห้าม และมีกฎกติกาในการหาของป่าเลยทำให้มีการพุดจากระทบกระทั้งกันมาก เช่น มันเป็นของพ่อมึงหรือ มึงปลูกไว้ตั้งแต่เมื่อไหร่ เป็นต้น

ปี2535 อพยพออกจากหนองกระทุ่ม ชับไก่อี้ย เขาหลวง ในเขตกันชนห้วยขาแข้ง มาอยู่ที่บ้านอ่างห้วย
คง มีสำนักสงฆ์บ้านห้วยวัง บ้านห้วยวังเริ่มก่อตั้งกลุ่มดูแลป่า บ้านอ่างห้วยคงมีเจ้าหน้าที่มาให้ข้อมูล
เกี่ยวกับป่าชุมชน เขาหินเทินได้เกิดไฟไหม้ป่าลุกลามไปไหม้วัดชาวบ้านช่วยกันดับไฟเพราะกลัวไหม้กุฏิ
พระ ปี2536 ชาวบ้านกลัวไฟจะไหม้วัดเขาหินเทินชาวบ้านจึงได้ช่วยกันทำแนวกันไฟและคอยดูแลไม่ให้
ไฟไปไหม้วัดมีพระอาจารย์วิหรรณนำชาวบ้านดูแลป่าเขาหินเทินจึงเริ่มก่อตั้งเป็นรูปเป็นร่าง แต่ไม่เรียกป่า
ชุมชน ปี2537 ไฟไหม้รุนแรงมากดับไม่ได้เป็นอาทิตย์ต้นไม้ใหญ่บนภูเขาถูกตัดมาสร้างบ้าน เสาถ่าน และ
ขาย ส.ป.ก. มาออกเอกสารสิทธิ์ แยกหมู่ 11 ออกจากหมู่ 5 มีสำนักสงฆ์อ่างห้วยคง ฝนแล้งผลผลิตลดลง
รายได้ลดลง มีการสร้างถนน มีการเก็บภาษี หนี้สินมากมีทั้งหนี้ ธกส. และหนี้ธนาคารบรียละ 60 ต่อปี

ปี 2538-2550 ปี2538 ป่าวิกฤตทั้งหมดมีการควบคุมไฟป่าทั้ง 4 หมู่บ้าน มีโครงการประสานความ
ร่วมมือร่วมกับ ส.ป.ก. เข้ามาสนับสนุนการตั้งกลุ่มออมทรัพย์เครดิตยูเนียน มีไฟฟ้าใช้ ปี2539 – 2540 เริ่ม
มีการดูแลป่าชุมชนแต่ละหมู่ ฝนมากน้ำท่วม ฝนแล้ง น้ำในลำห้วยหายไป มีแต่ทรายทุกห้วย ปี2539 – 2541
มีโครงการประสานความร่วมมือร่วมกับ ส.ป.ก. เข้ามาสนับสนุนขุดสระเลี้ยงปลาเพาะพันธุ์ไม้ ปลูกลำไย
เศรษฐกิจ เพื่อให้ชาวบ้านเริ่มเห็นประโยชน์จากป่าที่ปลูกก่อนแล้วจึงเริ่มเข้าดูแลป่าข้างเคียงต่อไปเพื่อ
ป้องกันไม่ให้ไฟเข้าป่าห้วยขาแข้ง

ปี2542 – 2543 ได้แยกหมู่ 16 ออกจากหมู่ 7 เมื่อวันที่ 16 สิงหาคม2543 และในเดือนกันยายนในปี
เดียวกันนั้น ได้มีการจัดตั้งป่าชุมชนหมู่ 16 เขาหินเทิน หมู่ 2 ห้วยวังหมู่ 11อ่างห้วยคง หมู่ 7 โปรงมะค่า มี
ชาวบ้าน พระสงฆ์ จำนวน 26 คนเป็นกรรมการรุ่นแรก โดยมีหน่วยงานราชการรับรอง ปี2543 ใช้ปุ๋ย 2- 3
ครั้งต่อปี หนี้สินเพิ่ม

ปีพ.ศ. 2544 หมู่ที่ 16 บ้านเขาหินเทิน หมู่ที่ 2 บ้านห้วยวัง หมู่ที่ 11 บ้านอ่างห้วยคง หมู่ที่ 7 บ้าน
โปรงมะค่า เข้ามาร่วมเป็นเครือข่ายป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟ ช่วยกันดูแลป่าชุมชนทั้งเทือกเขาหินเหล็กไฟ
โดยการช่วยกันทำแนวกันไฟ เมื่อเกิดไฟป่าชาวบ้านในชุมชนช่วยกันดับไฟป่าจึงทำให้ป่าชุมชนบางพื้นที่
ปลอดไฟป่ามา 12 – 10 - 6 และ 5 ปี สภาพป่าเริ่มสมบูรณ์

ปี2547 - 2548 อบต. มีงบประมาณป่าชุมชนมาให้ทำแนวกันไฟปี 2547 สภาพป่าเริ่มสมบูรณ์ไฟไหม้
ไหม้ป่าที่เขาหินเทินป่าเปลี่ยนมีเห็ดโคนมีมากเห็ดเปาะกับเห็ดขอนหายไป ปี 2547 -2548 มีการขายของป่า
มาก เช่น หน่อไม้เห็ดโคน เข้าไปหาในป่าลึก สภาพครอบครัวเด็กอยู่กับปู่ย่าตายาย คนวัยทำงานหนุ่มสาว
ออกไปทำงานนอกบ้าน

ในช่วง ปี 2549 – 2550 มีโครงการวิจัยเข้ามาในเครือข่าย มีสัตว์ป่า เช่น หมูป่า เก้ง นกเงือก กวาง
ไก่ฟ้า เม่น เสือดำ ดินยังคงเสื่อมสภาพใช้ปุ๋ยเคมีมากขึ้น ดินถูกชะล้าง ที่ดินหายไปในลำห้วย ลำห้วยกว้าง
และดินเนินที่ทำไร่ต่ำลง มีทรายในไร่ หน่อดินเป็นดานแข็ง เริ่มใช้ปุ๋ยชีวภาพ สะพานขาด 2 ครั้ง มีคนเข้า
มาให้ความรู้เรื่องปุ๋ยชีวภาพเกษตรผสมผสาน แต่ชาวบ้านไม่สนใจ มีโครงการสถานีพัฒนาพันธุ์พืชและ
สัตว์ ให้งบประมาณโดยตรงกับชุมชนโดยมีเงินของ อบต. สมทบ และมีโครงการ 30 ป่าของมูลนิธิ

โครงการเครือข่ายเฝ้าระวังของสำนักงาน ปปส. โรงเรียนใช้ป่าชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้มีพื้นที่มากขึ้น มีแหล่งให้กุ่มมากขึ้น มีความสะดวกสบาย เช่น รถ โทรทัศน์ ดาวเทียมอำนวยความสะดวกมาก

ความคิดเห็นของชาวบ้านต่อป่าชุมชน

ทางราชการเฝ้าผลักดันให้รักษาป่า ที่เขาหินเทินมีพระสงฆ์ มองเห็นวิกฤตของป่าเขาหินเทินจึงชวนชาวบ้านมาร่วมกันดูแลป่าป้องกันไฟไหม้ให้ไหม้วัด ต่อมาทางราชการผลักดันเป็นป่าชุมชน

ปีพ.ศ. 2539 – 2541 มีโครงการของประเทศเด่นมาร่วมกับ สปก. เข้ามาสนับสนุนจุดสระเลี้ยงปลาปลูกต้นไม้เศรษฐกิจเพื่อให้ชาวบ้านเริ่มเห็นประโยชน์จากป่าที่ปลูกก่อนแล้วจึงเริ่มเข้าดูแลในเขตป่าข้างเคียงต่อไป ผลักดันไม่ให้ไฟเข้าในป่าห้วยขาแข้ง

การให้ความสำคัญของราชการต่อป่าชุมชนและไฟป่า

การให้ความสำคัญของทางราชการต่อไฟป่าชุมชน ราชการไม่ได้ลดความสำคัญแต่เน้นเป็นคำสั่งของผู้ว่า มีการพูดเรื่องไฟป่าในที่ประชุมกำนันผู้ใหญ่บ้านแต่ตัวเจ้าหน้าที่ไม่เข้าร่วมทำแนวกันไฟ ทำให้ผู้นำลดการให้ความสำคัญลงอีกสาเหตุหนึ่งคือผู้นำมีการเพิ่มมากขึ้นไม่มีงบประมาณให้ผู้นำบริหารทำให้ชาวบ้านปี 2547 – 2548 อบต. มีงบประมาณมาให้ทำแนวกันไฟ ปี 2549 – 2551 มีโครงการของผอ. อภิวุฒิให้งบประมาณโดยตรงกับชุมชนโดยมีเงินของ อบต. สมทบ

การจัดการงบประมาณ

หมู่ 7 หมู่ 11 หมู่ 2 มอบหมายให้กรรมการเป็นผู้บริหารจัดการงบประมาณ หมู่ 16 กรรมการและชาวบ้านร่วมกันบริหารจัดการ

อะไรที่ทำให้ผู้นำลดบทบาท

- ผู้นำไม่ได้เข้ามาจัดการงบประมาณโดยตรงเพราะงบประมาณบริหารจัดการโดยกรรมการ
- ผู้นำเบื่อเพราะมีการระดมขอมากอยู่แล้ว

ข้อเสนอ อยากให้เรื่องของป่าชุมชนอยู่ในวาระการประชุมหมู่บ้าน โดยโยงเข้ากับเรื่องกรรมการหมู่บ้านที่กระทรวงมหาดไทยแต่งตั้ง การดำเนินงานของป่าชุมชนมีช่วงที่เข้มแข็งและมีช่วงที่อ่อนลงอาจจะมีการประสานกับราชการเข้ามามีส่วนร่วม อาจมีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การมีส่วนร่วม และการเดินสำรวจป่าเพื่อได้ข้อมูลเชิงประจักษ์

อะไรที่ทำให้ไฟไหม้ป่า

- ไฟไหม้เกิดจากการล่าสัตว์ คนเลี้ยงสัตว์
- ส่วนหนึ่งที่ไฟไหม้เพราะคนไม่ถูกกัน
- การประกวดแข่งขันป่าชุมชนแต่ละหมู่บ้าน

จากการสำรวจข้อมูลความเห็นของชาวบ้านเกี่ยวกับเรื่องไฟป่า

ชาวบ้านไม่รู้ว่าป่าชุมชนเป็นป่าชนิดใด การใช้ประโยชน์ของชาวบ้านในเรื่องการหาของป่าแต่ไม่มองเห็นเรื่องแหล่งน้ำ ถ้าพูดถึงเรื่องไฟป่าหลายคนจะมองว่าไฟไหม้มีเหตุให้สัตว์กินบางคนบอกว่าป่าแห้ง

แล้งต้นไม้ตายเห็ด หน่อไม้ ผักหวานไม่เกิดซึ่งชาวบ้านมองเรื่องผลผลิตจากป่า แต่ไม่มองเรื่องแหล่งน้ำ
ผลผลิตจากป่าที่มีผลต่อชาวบ้าน ชาวบ้านมองไม่เห็นคุณค่าของป่าชุมชนเพราะมีป่าห้วยขาแข้งให้ใช้
ประโยชน์ได้มากกว่าเราจะเชื่อมโยงอย่างไรให้ชาวบ้านเห็นประโยชน์ของป่าชุมชน

- พูดคุยแลกเปลี่ยนว่าถ้าป่าห้วยขาแข้ง จนท.ไม่ให้เก็บหาของป่าเราจะหากินที่ไหน
- หมู่ 11 อ่างห้วยคงที่เห็นชัดที่สุดคือเรื่องแหล่งน้ำ/ไต้ดิน
- หมู่ 2 ห้วยวังใช้น้ำประปาจากลำร่องตะเคียนต้นน้ำมาจากเขาหินเหล็กไฟ/ไต้ดิน
- หมู่ 16 เขาหินเทินมีผลกระทบเรื่องการชะล้างพังทลายทุกปีหน้าดินจะถูกชะล้างปีละเท่าไรต้องชาวบ้านให้เห็นภาพประจักษ์/ไต้ดิน

สรุปข้อมูลแนวทางการป้องกันไฟไหม้ที่บ้านคุณรงค์ ทองม่วง(ลุงหวด)

- ช่วงที่จะทำแนวกันไฟคือช่วงหมดฝนใบไม้เริ่มร่วงโดยนัดหมายแต่ละหมู่บ้านทำพร้อมๆกันหรือวันที่ใกล้เคียงเพราะแนวกันไฟจะเข้ามาบรรจบกันพอดีและสามารถ กันไฟได้ดีกว่าต่างหมู่บ้านทำ
- มีกติกากันเก็บหาของป่า/ควบคุมคนนอกหมู่บ้านที่เข้าทำความเสียหายในพื้นที่ป่า
- กติกาป่าชุมชนต้องดีมากกว่าเดิมเพราะกรรมการบางคนเอประโยชน์ให้ญาติพี่น้องที่เป็นคนนอกพื้นที่เขาเข้ามาเก็บหาของป่า
- ควรมีการนำกติกามาคุยกันอีกครั้ง
- oแนวทางการคุยอาจจะคุยเป็นกลุ่มย่อยก่อนแล้วเสนอในเวทีใหญ่เพื่อเพิ่มเติมข้อมูลอีกครั้ง

ความคิดเห็นต่อการป้องกันไฟป่า บ้านลุงรงค์

- แนวกันไฟที่ชาวบ้านช่วยกันทำทุกปีเป็นเรื่องที่ดีและจำเป็นต้องทำเพราะจะช่วยป้องกันไฟไม่ให้เข้าไหม้ป่าในเขตของเรา(เหมือนล้อมรั้วไว้ไม่ให้วัวหาย)
- การใช้ใบมีดใบ(รถไถ)ทำแนวกันไฟป้องกันไฟได้ไม่ดี
- การป้องกันไฟป่าแต่ละปีแต่ละหมู่บ้านต้องคุยกันปรึกษากันว่าทำอะไรไม่ให้ไฟเกิดเพราะแต่ละหมู่บ้านก็รู้ว่าไฟป่าเกิดจากอะไรแล้วให้กรรมการในแต่ละหมู่บ้านลงไปคุยกันเองในระดับหมู่บ้านเช่น นาย ก. เป็นคนที่ชอบจุดไฟ ชอบเผาป่า ผู้นำและชาวบ้านต้องเข้าไปคุยคุยหรือเชิญมาคุยกันให้เข้าใจ
- สิ่งที่เราน่าจะทำคือ ผูกใจคนในหมู่บ้านให้รักป่ารู้จักกันรู้จักใช้ประโยชน์ถึงจะกันไฟได้ถาวรเช่น
- oชวนให้ชาวบ้านปลูกต้นไม้ในป่าเพราะจะทำให้ชาวบ้านรู้สึกเป็นเจ้าของต้นไม้ในป่าเหมือนกับของตนเองที่อยู่บ้านเพราะเขาเป็นคนปลูกเอง
- oปลูกฝังให้รักป่าก่อนและให้คนในชุมชนเป็นผู้ได้ประโยชน์จากป่า

○ชวนชาวบ้านถางป่าบริเวณข้างถนนเพื่อให้ป่าโปร่งดูสะอาดตา สวยงาม นำคู นำชมใครผ่านไปผ่านมาเห็นก็ชมทำให้เราภูมิใจและทำให้ชาวบ้านมองเห็นความเคลื่อนไหวบริเวณชายป่า ง่ายต่อการสอดส่องดูแล

กตติกาการจัดการป่าชุมชน

-น่าจะมีการจำกัดการผลิตจากป่า เช่น มหาผักหวานก็ให้ผักหวานอย่างเดียวโดยร่วมกันทำความเข้าใจกันและมีกติกาปฏิบัติร่วมกัน

-ให้ผู้นำแต่ละหมู่บ้านปรึกษากันว่าเราจะทำอะไรถึงจะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ในแต่ละช่วงสถานการณ์

-มีกติกาใช้ประโยชน์ร่วมและเก็บค่าใช้ประโยชน์จากป่าเพื่อนำเงินมาใช้ในการรักษาป่าชุมชน เช่น ร่วมทำกิจกรรม ค่าอาหาร ค่ากาแฟให้ผู้มาดูแลป่า

-ดูความเหมาะสมของกฎระเบียบที่ใช้ของที่ตึงเกินไปให้ผ่อนลงแต่ส่วนที่หย่อนเกินไปให้ตึงขึ้น ส่วนกรรมการที่มีญาติพี่น้องอยู่นอกพื้นที่ไม่ควรเอื้อประโยชน์ให้มาเก็บหาของป่าเพราะญาติพี่น้องเป็นคนนอกพื้นที่

-การเปิด ปิดป่าชุมชนช่วงที่เปิดให้หากินได้ตามปกติแต่ห้ามเข้าเก็บหาของป่าในเขตอนุรักษ์เด็ดขาด

-หมู่ที่ 16 พื้นที่ป่าชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์มากที่สุดแต่ยังไม่มีสิทธิหวงห้ามคนจากนอกพื้นที่อื่นได้ ปัญหาที่ติดขัดอยู่ในปัจจุบัน

-ไม่มีเงินงบประมาณจ่ายค่าข้าว ค่าน้ำ ค่าน้ำมันให้ผู้มาดูแลป่าเพราะทุกคนมีครอบครัวที่ต้องดูแลและหนี้สินที่ต้องรับผิดชอบการเสียสละเพื่อป่าเพื่อป่าชุมชนบ่อยๆก็มีผลกระทบต่อครอบครัว

สรุปแนวทางป้องกันไฟป่า

1. ป้องกันตามสถานการณ์

1.1 มีกฎกติกาการใช้ประโยชน์จากป่าอย่างยั่งยืน

1.2 การทำแนวป้องกันไฟป่า

2. แนวทางการป้องกันไฟป่าอย่างยั่งยืน

2.1 ให้คนในพื้นที่รู้จักทรัพยากรในพื้นที่ตัวเองได้เรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องประโยชน์ และคุณค่าของป่าต่อการเป็นอยู่ของตัวเอง

2.2 ให้ป่าชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ทรัพยากรในพื้นที่ของตนเองและเด็กเยาวชนและคนในชุมชนเกี่ยวกับประโยชน์และคุณค่าของป่าต่อการเป็นอยู่ของตัวเองและคนในพื้นที่

นายมาก จันทร์ดี

บันทึกการประชุม

เวทีสรุป วิเคราะห์ข้อมูล

วันที่ 24 ตุลาคม 2551

ณ. วัดเขาหินเทียนหมู่ที่ 16 ต. ระเบ้า อ. ลานสั๊ก

ทีมเข้าร่วม

1. นาย วิเชียร บัวอุไร
2. นาย ตำราญ สิงห์อ่อน
3. นาย มาก จันทร์ดี
4. นาย สำเริงรุ่งระวี
5. นาย สุทธิ สาคี
6. นาย คะนิง นุชนุ่ม
7. นาง อำนวย เขียวพั้น
8. นาง จันจิรา จิงเพ็ง

เริ่มด้วยการพูดคุยแลกเปลี่ยนถึง ประวัติศาสตร์ของป่าเขาหินเหล็กไฟโดยเริ่มที่ ลูกดาอยู่ในพื้นที่ ตั้งแต่ปี 2496 ซึ่งลูกดาเล่าว่าป่าสมบูรณ์มากการทำมาหากินก็อาศัยป่าในสมัยนั้นไม่มีเงินก็อยู่ได้ แคมป์ข้าวกับเกลือก็อยู่ได้ ปีพ.ศ. 2504 พ่อใหญ่ยกเข้ามาเพื่อหาไม้ทำคานและไถ เข้ามาตัดไม้ไผ่ ปีพ.ศ. 2511 กำนันจะเป็นกำนันตำบลประดู่ขึ้นซึ่งตอนนั้นพื้นที่บริเวณนี้ขึ้นกับตำบลประดู่ขึ้น เริ่มมีคนเข้ามาในพื้นที่ เช่นจากหนองฉาง นครสวรรค์ พิชญ์โลก ปีพ.ศ. 2514 มีคนจากเพชรบูรณ์เข้ามาและจากอีสานมาอยู่ในพื้นที่ มีการทำนาปลูกข้าวและขุดข้าวไร่ไม่มีวัวควายใช้จอบและเสียม ปีพ.ศ. 2522 เริ่มมีรถไถเข้ามาไถในพื้นที่ ตั้งแต่ช่วงพ.ศ. 2504 - 2522 เป็นช่วงที่คนเข้ามาอยู่

ปีพ.ศ. 2518 มีการสัมปทานป่าโดยบริษัทไม้อัดไทย และมีลูกจ้างบางส่วนของบริษัทไม้อัดก็เข้ามาจับจองที่ ยุคเปลี่ยนแปลงคือยุคที่ราชการเข้ามา มีการขายและการตลาด

เครื่องมือการผลิต พ.ศ. 2496-2513 เป็นยุคคนเข้ามาอยู่มากทำกิน พ.ศ. 2518-2525 เป็นยุคคนเข้ามาในพื้นที่มาก พ.ศ. 2534-2536 เป็นยุคที่วิกฤตของพื้นที่ ปี 2534 มีผู้นำในหมู่ 2 ไปอบรมยุวเกษตรกรที่บางกุ้งและไปดูงานที่พุต้อแล้วกลับมาทำเรื่องป่าชุมชน พอปี 2535-2536 ป่าชุมชนเขาหินเทียนเริ่มก่อตัวเป็นรูปร่างแต่ยังไม่เรียกว่าป่าชุมชน พอปี 2538 ก็มีศูนย์ประสานความร่วมมือโดยมูลนิธิหนองขาหย่างร่วมกับ สปก. เข้ามาจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เกิดอุทยาน พอปี 2543 ตั้งเป็นป่าชุมชนโดยมีหน่วยงานราชการเข้ามาสนับสนุนแต่ดูเหมือนทางห้วยวังจะเริ่มมาแต่ปี 2534 แล้ว ปี 2536 ก็มีเจ้าหน้าที่มาให้ข้อมูลเรื่องของป่าชุมชนและจึงได้ประกาศเป็นป่าชุมชนพร้อมๆ กันทั้ง 4 หมู่บ้าน

ความเห็นของชาวบ้านต่อไฟป่า

- ราชการเข้ามาผลักดันให้รักษาป่า

- ที่หินเทินชาวบ้านดูแลไม่ให้ไฟไหม้วัดต่อมาราชการเข้ามาผลักดัน
- ปี 39 – 40 – 41 มีโครงการประสานความร่วมมือร่วมกับ สปก. เข้ามาสนับสนุน ผลักดันไม่ให้ไฟเข้าไปในห้วยขาแข้ง
- ช่วงที่ราชการเข้ามาสนับสนุนชาวบ้านสนใจหรือไม่
- มีการพูดคุยเรื่องไฟป่าในที่ประชุมของหมู่บ้าน
- การให้ความสำคัญของราชการต่อป่าชุมชนและไฟป่า ราชการไม่ลดความสำคัญเน้นเป็นคำสั่งของผู้ว่าแต่ตัวเจ้าหน้าที่ไม่เข้าร่วมทำแนวกันไฟ ทำให้ผู้นำลดการให้ความสำคัญ อีกสาเหตุหนึ่งคือภารกิจของผู้นำเพิ่มมากขึ้น และไม่มีงบประมาณมาให้ผู้นำบริหารทำให้ชาวบ้านบ่น
- 47 – 48 อบต. มีงบประมาณมาให้ทำแนวกันไฟ
- 49 – 52 มีโครงการของ ผ.อ. อธิวุฒิและเงินไม่ผ่านอบต. งบลงมาที่ชุมชนเลยโดยอบต. มีเงินสมทบ มีพื้นที่ดูแลตำบล ระบุว่า 11 หมู่บ้าน และตำบลป่าอ้ออีก 3 หมู่บ้าน
- การจัดการงบประมาณ หมู่ 7 – 11 – 2 มอบหมายให้กรรมการเป็นผู้บริหาร หมู่ 16 ให้ชาวบ้านและกรรมการบริหารร่วมกัน

ทำไมผู้นำลดบทบาท เพราะไม่ได้เข้ามาจัดการงบประมาณโดยตรงเพราะเป็นการดูแลในรูปแบบกรรมการ - เบื่อเพราะงานเยอะ - อยากให้เรื่องของป่าชุมชนอยู่ในวาระประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน โยงเข้ากับเรื่องกรรมการหมู่บ้านที่กระทรวงมหาดไทยแต่งตั้งประจำหมู่ ประสานกับราชการเข้ามามีส่วนร่วม เพราะความเข้มแข็งในชุมชนมีขึ้นและลง อาจมีเวทีการเรียนรู้การประชุมอย่างมีส่วนร่วม

การเดินสำรวจป่าเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ สาเหตุที่ทำให้ไฟไหม้เพราะมีการประกวดแข่งขันป่า ป่าเป็นป่าเบญจพรรณ เมื่อก่อนไฟจะไหม้ในช่วงเดือนธันวาคมแต่เดี๋ยวนี้ไฟจะไหม้ช่วงเดือนมีนาคม - เมษายน ซึ่งเป็นช่วงเตรียมพื้นที่ทำไร่หรือไม่

- ไฟไหม้เกิดจากการล่าสัตว์และสัตว์
- ส่วนหนึ่งคือการไม่ถูกกัน

ชาวบ้านคิดอย่างไรกับเรื่องไฟป่า

- ชาวบ้านไม่รู้ว่าเป็นป่าชนิดไหน
- ชาวบ้านรู้แต่การใช้ประโยชน์มองเรื่องการหาของป่าแต่ไม่มองเรื่องของแหล่งน้ำ
- ถ้าพูดถึงไฟไหม้ทุกคนมองว่าดีจะมีหญ้าให้สัตว์กิน บางคนว่าป่าแห้ง เห็นหญ้าไหม้ ผัก ไม่เกิด

- ชาวบ้านมองเรื่องผลผลิตจากป่าไม่มองเรื่องน้ำ เพราะผลผลิตจากป่ามีผลต่อชุมชน
- ชาวบ้านมองไม่เห็นคุณค่าของป่าชุมชนเพราะมีป่าสห้วยขาแข้งให้ประโยชน์ได้มากกว่า

เราจะเชื่อมโยงอย่างไรให้ชาวบ้านเห็นประโยชน์

- รณรงค์ว่าถ้าห้วยขาแข้งไม่ให้เข้าไปใช้ประโยชน์แล้วเราจะทำอะไร
- อ่างห้วยดงที่เห็นชัดที่สุดคือเรื่องแหล่งน้ำและน้ำใต้ดิน
- หมู่ 2 น้ำประปาที่ใช้แหล่งน้ำจากเขาหินเหล็กไฟ
- หมู่ 16 มีผลกระทบเรื่องการกัดเซาะหน้าดิน
- ถ้าน้ำใต้ดินลดลงจะทำให้ข้าวตายแล้ง
- หน้าดินในพื้นที่มีน้อยไหลลงไปในคreekก็จะถึงดินดาน
- ถ้ามีการชะล้างพังทลายของหน้าดินจะพังทลายปีละเท่าไร ต่อไปอาจมีการศึกษาสภาพที่ดินในพื้นที่ตนเอง

แนวทางการป้องกันไฟป่าตามสถานการณ์

- ทำแนวกันไฟ

แนวทางการป้องกันไฟป่าอย่างยั่งยืน

- ให้ชาวบ้านรู้จักประโยชน์จากป่า
- การสังเกตและเกิดจากมีข้อมูลและพาไปดู
- ชาวบ้านรู้จักที่ของตนเองแต่ไม่ได้สังเกตว่าที่ดินของตนหายไปและไม่มีใครเอาไป ต้องเปรียบเทียบให้เห็นระหว่างปีที่แล้วกับปีนี้ แลๆ อาจจะไม่ได้ความร่วมมือเราจะต้องเอาคนในพื้นที่สัก 4-5 คนไปดูงานก่อนแล้วให้มาเล่าให้ฟัง
- เลือกคนที่สนใจเข้ามาดูให้เห็นเชิงประจักษ์ด้วยกัน
- สุกิซุคสระที่รองคลองดินเขาแต่น้ำก็ใช้ได้ตลอดทั้งปีเพราะป่าสมบูรณ์มากขึ้นกว่าเก่า

สรุปข้อมูลเวทีบ้านลุงหวด

- ช่วงที่จะทำแนวกันไฟคือช่วงหมดฝนเพราะใบไม้เริ่มร่วง
- มีกติกาการเก็บหาของป่าทั้งคนในและคนนอกหมู่บ้าน
- กรรมการต้องทำมาหากินและมีภาระที่ต้องรับผิดชอบจะมาเผ่าแต่ป่าก็ไม่ไหว
- คนที่มาทำความเสียหายในพื้นที่ป่าคือคนนอกพื้นที่

- คนนอกพื้นที่เข้ามาเช่าทำไร่ในพื้นที่เพราะคนในพื้นที่เข้าไปทำงานในกรุงเทพกันหมดบางคนก็อายุมากทำงานไม่ไหวก็ต้องให้คนอื่นเช่า แต่คนในพื้นที่เช่าไม่ไหวเพราะราคาแพง
- ถ้าพี่น้องของตนเองที่อยู่นอกพื้นที่เข้ามาใช้ประโยชน์แล้วญาติพี่น้องในพื้นที่เอื้อประโยชน์ให้กับพี่น้องของตนเอง
- การนำกติกามาคุยกันอีกครั้งหนึ่ง
- แนวทาง อาจจะคุยเป็นกลุ่มย่อยๆ ก่อนแล้วมานำเสนอในเวทีใหญ่ให้เพิ่มเติมอีกครั้งก่อนสรุป

สรุปข้อมูลเวทีบ้านคุณสมเกียรติ

- ต้องมีกติกาสำหรับคนนอก
- เก็บข้อมูลแล้วกรรมการมาคุยกัน
- ลงไปคุยในกลุ่มย่อยๆ แล้วค่อยมาคุยกลุ่มใหญ่
- ทำแนวป้องกันไฟอาจมีการชิงเผา เราอาจจะไปฟังข้อมูลกับทางวิชาการเรื่องการชิงเผา
- แนวกันไฟที่ยั่งยืนอยู่ที่คน คือไฟเกิดจากคนต้องสร้างความเข้าใจกับคน
- ข้อมูลที่มีอยู่เป็นข้อมูลส่วนหนึ่งที่ให้ชาวบ้านเห็นภาพ
- ข้อมูลเราน่าจะพอแล้วในตอนนี้อย่าไปหาวิธีการอย่างไรถึงจะขับเคลื่อนให้เกิดขึ้นกับชุมชน
- เราจะพาชาวบ้านให้เห็นภาพ ประโยชน์ซึ่งโดนใจคนมากกว่า การดูแลรักษา ความเข้าใจเชื่อมโยงกับความเป็นอยู่ของตนเอง

เวทีที่เหลือของโครงการแนวทางการป้องกันไฟ

1. เวทีสังเคราะห์ข้อมูล
 2. คืบข้อมูลตามหมู่บ้าน
- คืบกลุ่มเล็กตามกลุ่มบ้านแล้วค่อยมาเวทีใหญ่
 - คืบข้อมูลแบบวิเคราะห์ข้อมูลแล้วมีความเชื่อมโยงกันอย่างไรให้เห็นแนวทาง

สรุป คืบตามกลุ่มบ้านและมองความแตกต่างระหว่างการคืบกลุ่มใหญ่กับกลุ่มเล็กแตกต่างกันอย่างไร

เป้าหมาย

1. คืบข้อมูลที่ได้มา
2. เพื่อให้เพิ่มเติมข้อมูล

3. ให้มองเห็นภาพเรื่องของไฟฟ้าเริ่มมีผลกระทบและให้เห็นภาพรวมความเชื่อมโยง
4. ให้รู้ว่าเรามีแนวทางที่จะปฏิบัติได้จริง
5. อยากให้คนในชุมชนรู้ว่าเราทำอะไรกันมาบ้าง เช่น เรื่องแนวกันไฟเราจะให้เขารู้เรื่องผลกระทบที่เกิดขึ้นกับเขาเรื่องไฟฟ้ามาก

แต่ละหมู่บ้านจะคืนข้อมูลหมู่ละ 2 ครั้ง เพื่อนำข้อสังเกตในกลุ่มเล็กมาปรับใช้ในกลุ่มใหญ่ คืนกลุ่มเล็กในช่วงเย็นเพราะเรากำหนดคนได้ ทุกเวทีไม่ให้เกินวันที่ 4 พฤศจิกายน วันที่ 28 ตุลาคม มาเตรียมความพร้อม

นายมาก จันทร์ดี

บันทึกการประชุม

ประชุมทีมวิจัยประจำเดือน

3 พฤศจิกายน 2551

ณ บ้านคุณวิเชียร บัวอุไร บ้านห้วยวัง ตำบลระบำ อำเภอลานสัก

ผู้เข้าร่วมประชุม

1. คุณ วิเชียร บัวอุไร
2. คุณ สำเริง รุ่งระวี
3. คุณ มาก จันทร์ดี
4. คุณ สำราญ ลิงเถื่อน
5. คุณ พิชิต ไพอุปถ
6. คุณ วิไลวรรณ จันทร์พวง

หลังจากการพูดคุยตามสถานการณ์ในพื้นที่แล้ว ทีมพี่เลี้ยงได้ชวนทีมวิจัยพูดคุยเรื่องโครงการ และทบทวนโจทย์วิจัย ประเด็นศึกษาของโครงการ ทบทวนกิจกรรมและเป้าหมายของกิจกรรม เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลแล้ว เตรียมนำเสนอคืนข้อมูลให้กรรมการป่าชุมชน ผู้นำ ชาวบ้าน เด็กและเยาวชนได้ร่วมแลกเปลี่ยน

ประเด็นศึกษา

1. ประวัติชุมชน - ประวัติป่า - และป่าชุมชน
2. ความคิดเห็นของชาวบ้านต่อไฟป่า
3. สภาพป่าและผลผลิตจากป่าไฟไหม้กับป่าไฟไม่ไหม้
4. แนวทางการป้องกันไฟป่าแบบมีส่วนร่วมของชาวบ้าน

เราศึกษาป่าอย่างเดียวชาวบ้านมองไม่เห็น เราจึงต้องเอาประวัติหมู่บ้านมาเพื่อให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมและมองเห็นภาพ การดำเนินโครงการได้ทำตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์แล้วสิ่งที่ได้คือ

1. คนเก่าๆ พูดคุยแลกเปลี่ยนได้ดี เล่าเรื่องได้ดี และเขาดีใจที่มีคนสนใจในชีวิตความเป็นอยู่ในสมัยก่อนอยากเล่าเรื่องให้เราฟังมาก
2. ได้ความสัมพันธ์กับผู้ให้ข้อมูล ซึ่งการเล่าเรื่องประวัติหมู่บ้านจะมีคนแลกเปลี่ยนได้ดีแล้วยังได้ข้อมูลที่เป็นจริงอีกด้วย

ความคิดเห็นของชาวบ้านต่อไฟป่า

เมื่อก่อนที่ชาวบ้านช่วยกันดับไฟส่วนหนึ่งมาจาก เพราะหน่วยงานราชการมาควบคุมโดยมีจังหวัดสั่งการมาที่อำเภอและอำเภอมาที่ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำ กรรมการป่า ก็มีการคาดโทษตามกฎหมายในการจุดไฟ ซึ่งในยุคนี้เราเรียกว่ายุคหาคณพิศ ทางราชการจะออกกฎหมายมาให้ชาวบ้านปฏิบัติตามถ้าหาก

ใครกระทำความผิดก็อาจจะต้องถูกดำเนินคดีทางกฎหมาย ชาวบ้านยังไม่มีความรู้สึกที่เป็นเจ้าของป่า ซึ่งแตกต่างจากกรรมการป่าที่มีความรู้สึกอยากช่วยกันดูแลรักษาป่า เมื่อไฟไหม้ป่าชาวบ้านจึงเห็นความเปลี่ยนแปลงของป่าเรื่องอาหารจากป่า ต่อมาชาวบ้านจึงเริ่มเห็นประโยชน์ของป่า ฉะนั้นข้อมูลที่เสนอต้องให้ชาวบ้านเห็นประโยชน์ของป่าต่อวิถีชีวิตของเขา

ความคิดเห็นของชาวบ้านต่อไฟป่า

แต่ก่อนชาวบ้านเชื่อว่าต้องใช้ไฟลวกผักหวานเพื่อให้ผักหวานแตกยอดอ่อน และต้องใช้ไฟเผาหญ้าจึงจะแตกหญ้าอ่อนให้สัตว์กิน แต่ในปัจจุบันนี้ป่ามีความร้อนจากแดดอยู่แล้วเพราะโลกร้อนขึ้น ซึ่งต่างจากเมื่อก่อนเพราะป่ามีความชื้นมาก จึงต้องอาศัยไฟเป็นตัวลวกหญ้าหรือผักหวานจึงจะแตกยอดได้ แต่เดี๋ยวนี้ความร้อนมีมากพอถึงหน้าแล้งใบของผักหวานจะร่วงเองตามธรรมชาติ พอฝนตกผักหวานก็จะแตกยอดเองโดยไม่ต้องเผา ส่วนหญ้าก็เหมือนกันเราจะสังเกตได้จากการที่วัวกัดกินทุกวัน เมื่อวัวหยุดกินประมาณ 2 – 3 วัน หญ้าก็จะแตกตามธรรมชาติเองไม่ต้องเผาเช่นเดียวกัน

การทำแนวป้องกันไฟต้องทำในช่วงต้นฤดูหนาว

ทีมวิจัยได้แลกเปลี่ยนถึงพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหมู่บ้าน ป่าอนุรักษ์มีอยู่ในหมู่ 2 หมู่ 7 หมู่ 16 ซึ่งอยู่ในเขตอนุรักษ์จะห้ามคนเข้าไปตัดไม้โดยเด็ดขาดเลย การเก็บหาของป่าเช่น ผักหวาน เห็ด หน่อไม้ ก็ห้ามโดยเด็ดขาด แต่ในแต่ละหมู่บ้านก็จะมีเขตป่าใช้ประโยชน์ของแต่ละหมู่อยู่ ซึ่งชาวบ้านในแต่ละหมู่ก็จะรู้ว่าตรงไหนใช้ประโยชน์ได้ตรงไหนที่เป็นป่าอนุรักษ์

นายมาก จันทร์ดี

บันทึกการประชุม

เวทีคืนข้อมูลแนวทางป้องกันไฟฟ้า ป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟ

วันที่ 1 พฤศจิกายน 2551

ณ.บ้านคุณวิสุทธิ หมู่ที่ 16 ตำบลระบำ อำเภอลานสัก

ทีมผู้เข้าร่วม

1. นาย มาก จันทรดี
2. นาย วิเชียร บัวอุไร
3. นาย สำเริง รุ่งระวี
4. นาย สำราญ สิงเลื่อน
5. นาย พิชิต ไผอุปถัมภ์
6. นางสาววิไลวรรณ จันทรพ่วง

กรรมการป่าชุมชน และชาวบ้านหมู่ 16

เริ่มต้นการคุยกันถึงสถานการณ์ในพื้นที่ว่ามันสำคัญอย่างไรเป็นอย่างไรบ้างงามดีหรือไม่ ปีนี้มันไม่ค่อยดีเพราะฝนตกมากทำให้บางพื้นที่มันเน่าบางที่มันไม่งามเพราะดินมันเสื่อมสภาพแล้ว ไม่ว่าที่ไหนๆ ก็แย่หมดเลย การทำมาหากินแย่นี้มันเพิ่มมากขึ้น พืชผลการเกษตรราคาตกต่ำ ทำให้แย่ไปตามๆ กัน

หลังจากนั้นทีมวิจัยว่าวันนี้ที่มาเพื่อจะมาคืนข้อมูลให้กับทางกลุ่มหลังจากที่ทีมวิจัยได้ไปเก็บมาทั้งหมดร่วมกันทั้ง 4 หมู่บ้าน ซึ่งมีทั้ง ข้อมูลประวัติหมู่บ้าน ประวัติป่า - ป่าชุมชน ความคิดเห็นของชาวบ้านต่อไฟฟ้า การเดินสำรวจป่า ผลผลิตจากป่าไฟไหม้และป่าไฟไม่ไหม้ และที่ทางทีมได้ไปจัดเวทีในหมู่บ้านทั้ง 4 หมู่ วันนี้ก็จะมานำเสนอข้อมูลให้กับทางกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนกับทางกลุ่ม และข้อมูลในเรื่องประวัติหมู่บ้านตามที่เราได้ไปเก็บมาก็จะให้ทางพี่วิเชียรได้นำเสนอต่อไป

พี่ วิเชียรเล่าว่า สิ่งที่เราได้มาจากการลงไปเก็บมาทั้ง 4 หมู่บ้านเราได้ข้อมูลมาเริ่มต้นด้วย ปี พ.ศ. 2496 ได้จากลุงดาซึ่งแกเป็นกระเหรี่ยง แกเล่าว่า คนกลุ่มแรกที่อยู่ในพื้นที่เป็นชาวกระเหรี่ยง เรียกบริเวณที่อยู่อาศัยนี้ว่าบ้านอีด่าง ซึ่งมาจากการที่ชาวบ้านเห็นจะเข้บริเวณหนองน้ำใหญ่เป็นด่าง จึงได้เรียกว่าบ้านอีด่างต่อๆ กันมา พื้นที่บ้านอีด่างเป็นป่าดงดิบชื้น สภาพป่าดิบแคดสองไม่ถึงพื้นดินมีความอุดมสมบูรณ์ชาวบ้านอาศัยอยู่ในที่โล่งใกล้ลุ่มน้ำถากหญ้าหอยดข้าวไว้กินไม่เปิดพื้นที่ป่า อาศัยอาหารจากป่า เช่น ผัก - เห็ด - ปลา - เนื้อสัตว์ป่า เช่น เก้ง กวางหมูป่า กระเจิง แะ นกกระทา ตะกวด วัวป่า มีข้าวสารกับเกลือไม่มีเงินก็อยู่ได้

ปีพ.ศ. 2504 พ่อใหญ่ยกจากหนองจางเล่าว่า ปี 2500 หลังจากฤดูทำนาแล้วชาวบ้านจากหนองจางบางกลุ่ม ได้เข้ามาตัดไม้ทำเกวียน ทำคันทันไถและตัดไม้ไผ่ขาย เมื่อตัดแล้วก็ใช้ช่างลากไม้ไผ่หลายสิบไปกอง

รวมกันและเรียกบริเวณนั้นว่าปางไม้ไฟ ก็จะอยู่ในพื้นที่ประมาณเดือนกว่าจากนั้นก็เดินทางกลับไปที่หนอง
ฉางเดินทางเกวียน และทำใช้เวลาประมาณ 3 วัน

ปีพ.ศ. 2503-2504 จากการที่สภาพพื้นที่มีต้นไม้ขนาดใหญ่ เป็นป่าดงดิบส่วนใหญ่เป็นต้นยางและมี
สัตว์ป่ามาก ดินมีความอุดมสมบูรณ์ฝนตกต้องตามฤดูกาล เริ่มมีคนเข้ามาคล้องช้าง และมีคนเขามาตัด
น้ำมันยางขาย วิธีการทำคือขุดดินยางต้นละ 2-3 หลุม แล้วใช้ไฟเผาปากหลุมให้น้ำมันยางออก ขาย
น้ำมันยางปีละ 15 บาท ชาวกระเหรี่ยงรับจ้างเป็นคนงาน ได้ค่าตอบแทนวันละ 8 บาท ต่อมาบริษัทเปะทิว (
เจ๊กเม้ง) ได้รับสัมปทานต้นยาง คนตัดยางต้องได้รับสิทธิจากเจ๊กเม้ง จึงจะตัดยางได้ ในช่วงปี 2504 เริ่มมี
การเปลี่ยนแปลง แต่ป่าก็ยังมีความอุดมสมบูรณ์ คลองทับเสลาและลำห้วยวังจะแควและลี้กมีน้ำไหลตลอด
ปี

ปีพ.ศ. 2510 ชาวบ้านเล่าว่า (ลุงไอ) สัตว์ป่าเช่น ช้าง เก้ง กวาง หมูป่า ลิง ค่าง วัวแดง และสัตว์ป่าอื่นๆ
มีมากมายจะชอบอยู่ตามริมโป่ง ห้วยทับเสลาตอนนั้นน้ำในลำคลองสะอาด หากินง่าย ในน้ำมีปลาชุมมาก
หาประมาณชั่วโมงก็ได้เป็นกระเป๋ มีตะพาบ กุ้ง หอย ปู ชาวกระเหรี่ยงจะเหยียบตามทรายก็ได้ปลาทราย
ไปกิน สมัยก่อนจะหาเอาเฉพาะไปกิน ช่วงฝนตกน้ำในลำห้วยทับเสลา จะเต็มไม่สามารถเดินข้ามได้ ต้อง
อ้อมไปอีกฝั่งหนึ่ง น้ำแล้งยังมีน้ำในลำห้วย การเดินทางใช้การเดินเท้าบางทีก็ใช้ม้า ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็น
โลกมาลาเรียต้องไปรักษาที่สุสานลาอาเภอหนองฉาง การปลูกพืชชาวบ้านจะปลูกแบบผสมผสานในแปลง
ข้าวไร่เช่นข้าวโพด ถั่วดำ ถั่วมัน ปลูกด้วยการใช้จอบเสียมขุดหยอด ไม่ใช้ปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลง สีสข้าว
ด้วยไม้ไผ่โดยการเอาข้าวโพดใส่กระสอบ ชาวบ้านจะเก็บพันธุ์ข้าว และพันธุ์ข้าวโพดเอง

ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะปลูกข้าวโพดประมาณเดือนพฤษภาคม ดินดีไม่ต้องใส่ปุ๋ยได้ผลผลิต
มากจะมีถุงเก็บไว้ตรงที่ทำกินแล้วขนไปขายที่ตลาดอุทัย(เก่าแก่จั่ว) การส่งผลผลิตโดยใช้รถเทเลอร์ของ
กำนันบะและมีรถจี๊ปรับจ้างวิ่งไปตามทางลากไม้ การปลูกข้าวโพดชาวบ้านยังใช้จอบและเสียม

ปีพ.ศ. 2511 บ้านอีค่าง(ห้วยวัง)จะขึ้นกับตำบลประจักษ์ อำเภอบ้านไร่ซึ่งมีกำนัน จะ เดช
อินทร์เป็นกำนัน เริ่มมีคนต่างถิ่นเข้ามาในหมู่บ้านมากขึ้นไม่ว่าจะมาจากอำเภอหนองฉางจังหวัดอุทัยธานี
อำเภอพยุหะ อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดเพชรบูรณ์ จังหวัดอุดรธานี

ปี พ.ศ.2514ชาวบ้านใช้วัวควายช่วยทำการเกษตร และเริ่มมีรถไถคันแรกในพื้นที่ เป็นของ
บ้านหมอนหม่ม คุณสาธิตเล่าให้ฟังว่าตอนนั้นอายุยังน้อย ขับรถไถไรรในตอนกลางคืนเปิดไฟหน้ารถมองไป
เห็นเหมือนคนยืนดำไปหมดน่ากลัว แต่พอดูจริงๆเป็นตอไม้ที่ถูกตัดตอนสัมปทานและมีบางส่วนที่ชาวบ้าน
มาตัดที่หลัง เริ่มมีวิทยุและทีวีขาวดำโดยใช้แบตเตอรี่ ไฟฟ้ามาครั้งแรกในกลุ่มชาวกระเหรี่ยงก่อนที่จะเข้า
มาในหมู่บ้านการเดินทางส่วนใหญ่ยังใช้เกวียนอยู่ ผู้ช่วยมากเล่าว่าตนเองได้เข้ามาอยู่ที่บ้าน....ในปีนี้

2518-2525 ยุคการพัฒนาเปลี่ยนแปลง

ในช่วงปี 2518 ป่ายังอุดมสมบูรณ์มองไม่เห็นเขา มีต้นไม้ใหญ่สองคนโอบ ไฟไหม้ป่าอยู่ห่าง
30 วาก็มองไม่เห็น ของป่ายังหาเก็บง่ายไม่เกิ่นครึ่งชั่วโมงก็พอกิน ปี พ.ศ. 2518 บริษัทไม้อัดไทยได้

ล้มปทานป่าทำไม้ ในช่วงปี พ.ศ.2518-2520 มีเสียงโค่นต้นไม้ทุกวัน สัตว์ป่าหนีเข้าป่าลึกมีเสียงปืนทุกวัน ยังมี เก้ง กวาง เสืออยู่บ้าง บริษัทไม้อัดไทยขัดแย้งกับ

ชาวบ้านเพราะจะเข้าไปตัดไม้ที่ชาวบ้าน ชาวบ้านจับจองที่บ้านโป่งมะค่า บ้านอ่างห้วยดง ขยับล่นไปใน ป่าตัดต้นไม้เดิมออกปลูกป่าเศรษฐกิจแทนจับจองที่ดินเพื่อขายไร่ละ 8-50 บาท ลูกจ้างของบริษัทไม้อัด บางส่วนจับจองพื้นที่และอยู่อาศัยจนถึงทุกวันนี้ ช่วงนี้มีชาวบ้านเผ่าถ่านขายมีเข้ามาซื้อถ่านลูกละ 20-25 บาท และมีการล่าสัตว์ขายมีพ่อค้ารับซื้อขายโพด ฝ้าย ที่ตลาดหนองฉาง

ช่วงปี 2522-2525 ป่ายังค่อนข้างอุดมสมบูรณ์มีสัตว์ป่าให้ล่าบ้าง ช้าง เก้ง กวางหายไปปี 2522 มีคน เข้ามาอยู่มากที่สุด มีการเปิดพื้นที่ป่าเพื่อทำกินมากขึ้นมีรถไฟในพื้นที่มากขึ้นเริ่มใช้ปุ๋ยเคมี 1 ลูก/ไร่ ใช้ยา คุมหญ้าปลูกมันสำปะหลังมีพ่อค้ารับซื้อพืชไร่ที่ตลาดลานสักเริ่มเป็นหนี้เก่าแก่ ดินเริ่มจับแข็งเป็นก้อน คล้ายปูน คลองตื่นเงิน ในไร่เริ่มมีร่องน้ำการกัดเซาะ มีการตัดไม้ขายอย่างเสรี มีทั้งแปรรูป ไม้คาก ขอน ตั้งโครงการบ้านมีการเลือกไม้ได้ตามความพอใจมีเกวียนรับจ้างขึ้น

ปี 2522 พ่อใหญ่ยก รวมคนสร้างโรงเรียนตั้งชื่อว่า โรงเรียนบ้านบึงอ้ายเจียม ซึ่งเป็นภาษามอญ แปลว่าหนองจระเข้ มีครู 2 คนคือ ครูริน ครูมนต์ พื้นที่อยู่ในตำบลลานสัก กิ่งอำเภอลานสักที่แยกออก จากอำเภอบ้านไร่ กำนันตำบลลานสักคือกำนันนม

ปี 2526 ตำบลระบำแยกออกจากตำบลลานสักมี 6 หมู่ กำนันบะเป็นกำนันคนแรก มีน้ำลากลาก คลองทับเสลา ท่วมบางส่วนของบ้านห้วยวัง มีคนอีสานมาปลูกมันสำปะหลังที่บ้านเพชรเจริญ มีคนจาก พิจิตร นครสวรรค์ กำแพงฯเข้ามาเพิ่มการเจ็บป่วยชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นไข้มาลาเรีย คลอดลูกยังใช้หมอ ตำแย

ปี2527 มีไฟไหม้ป่า 3 วันติดต่อกัน ชาวจุดเพื่อถางที่ทำกิน ชาวบ้านเริ่มใช้รถอีแต๋นแทนวัวควาย เริ่มมีรายได้จากขายหน่อไม้ เห็ด ผักหวาน ต่อมาผักหวานเห็ดโคนเริ่มหมด เริ่มมีรถมอเตอร์ไซด์ดินเสื่อม ฝนตกน้ำไหลบ่ามาเร็วมากมีการชะล้างพังทลายหน้าดิน

ปี2528 – 2529 สร้างเขื่อนทัพเสลามีคนอีสานเข้ามาอยู่มากขึ้นมีการปลูกมันสำปะหลังมีคน พิจิตร กำแพงเพชร นครสวรรค์เพิ่มขึ้น

ปี2530 สภาพป่าเสื่อมโทรมมาก สภาพพื้นที่วิกฤตต้นไม้ขนาด 2 คนโอบไม่มีแล้วมีการสร้างอ่าง เก็บน้ำอ่างห้วยดงดินเสื่อมการชะล้างพังทลายหน้าดินฝนตกน้ำไหลบ่ามาเร็วมีสำนักสงฆ์ที่โป่งมะค่าและที่ พักเรียน ชาวบ้านปลูกข้าวโพด ฝ้าย ถั่ว ข้าว

ปี2534 – 2537 ยุควิกฤตของชุมชนเขาหินเหล็กไฟ

ปี2534 พื้นที่ 80 ไร่ของป่าถูกเปิดเป็นพื้นที่ไร่ ไม้ถูกตัดมากภูเขาทุกลูกมองเป็นภูเขาหัว โลน ไฟไหม้รุนแรง 7-8 ไร่จากเขาหินเหล็กไฟไปถึงเขาวงษ์และป่าอ้อไฟยังไม่ดับ น้ำกัดเซาะหน้าดิน เป็นร่องลึก ชาวบ้านเปลี่ยนพันธุ์ข้าวโพด มัน ตามบริษัท แย่งกันเก็บหาของป่า ป่าไม้จังหวัดประสาน ผู้ใหญ่บ้านผู้ช่วยในพื้นที่ให้เข้าอบรมยุทธศาสตร์ที่บางกุ้ง และพาชาวบ้านไปศึกษาเรียนรู้ที่ ป่าชุมชนพุต้อ

อำเภอบ้านไร่ หมู่ 2 ไปแค่ 4 คน จากการที่ไปดูงานกลับมา ได้นำความคิดไปปรึกษาผู้ใหญ่บ้าน เพราะอยากทำให้ป่าในหมู่บ้านดีขึ้น ตามแนวคิดคูแลป่าชุมชนไว้เพื่อชุมชนของตนเอง คือรักษาแหล่งน้ำ แหล่งอาหาร และที่รักษาเพราะเคยทำลายป่าก็คิดที่จะรักษาป่า ทั้ง 4 คนก็นำความรู้มาใช้ในหมู่บ้าน เช่นบอกผู้ใหญ่บ้านประกาศห้ามตัดไม้หาของป่า การเดินลาดตระเวนป่าชุมชน มีกฎระเบียบเมื่อใครทำผิดกฎก็จะถูกทำโทษ ไม่ยกเว้นพี่ – น้อง มีสมมุติปรับผู้เข้ามาทำความเสียหาย การก่อตั้งป่าชุมชนในช่วงแรกก็มีปัญหากับชาวบ้านในพื้นที่พอสมควรแต่ไม่มาก ต่อมาเริ่มเข้าใจมากขึ้น แต่ส่วนใหญ่แล้วจะมีปัญหากับหมู่บ้านอื่นมากกว่า เช่น เมื่อก่อนเขาเคยเข้ามาทำมาหากินโดยไม่มีการหวงห้าม แต่อยู่ๆก็มีคนมาหวงห้าม และมีกฎกติกาในการหาของป่า เลยทำให้มีการพูดจากระทบกระทั่งกันมาก เช่น (มันเป็นของพ่อมิ่งรี) (มิ่งปลุกไว้แต่เมื่อไร) เป็นต้น

ปี 2535 อพยพคนออกจากหนองกระทุ่ม ชับไก่อเตี้ย เขาลวก ป่ากันชนห้วยขาแข้งมาอยู่ที่บ้านอ่างห้วยคง มีสำนักสงฆ์ห้วยรัง บ้านห้วยรังเริ่มตั้งกลุ่มคูแลป่า บ้านอ่างห้วยคงมีเจ้าหน้าที่มาให้ข้อมูลเกี่ยวกับป่าชุมชน เขาหินเทินได้เกิดไฟไหม้ป่า ลูกหลานไปไหม้วัดชาวบ้านช่วยกันดับไฟเพราะกลัวไหม้กุฏิพระ

ปี 2536 ชาวบ้านกลัวไฟไหม้วัดเขาหินเทินชาวบ้านจึงช่วยกันแนวกันไฟและคอยดูแลป้องกันไฟไม่ให้ไปไหม้วัด มีพระอาจารย์วิหาร นำชาวบ้านคูแลป่าเขาหินเทินจึงเริ่มก่อตั้งเป็นรูปเป็นร่าง แต่ไม่เลือกป่าชุมชน

ปี 2537 ไฟไหม้รุนแรงมากดับไม่ได้ หินแดงเป็นอาทิตย์ ดันไม้ใหญ่บนภูเขาถูกตัดมาสร้างบ้าน เผาถ่าน และขายไม้ ส.ป.ก.เข้ามาออกเอกสารสิทธิ์แยกหมู่ 11 อ่างห้วยคงออกจากหมู่ 5 มีสำนักสงฆ์อ่างห้วยคง ฝนแล้งผลผลิตลดลง รายได้ลดลงมีการสร้างถนน มีการเก็บภาษีหนี้สินมาก(ชกส.) และหนี้ดอกเบี้ยร้อยละ 60 บาทต่อปี

2538-2550 ยุคป่าฟื้นฟู(คนยังมีหนี้สิน)

ปี 2538ป่าวิกฤตทั้งหมด มีการควบคุมไฟป่าทั้ง 4 หมู่บ้าน มีโครงการประสานความร่วมมือ(สปก)เข้ามาสนับสนุนการก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์เกิดยูเนียน มีไฟฟ้าใช้

ปี 2539-2540 เริ่มมีการดูแลป่าชุมชนแต่ละหมู่ ฝนมากน้ำท่วม ฝนแล้งน้ำในลำห้วยหายไป มีแต่ทรายทุกห้วย

ปี 2539-2541มีโครงการประสานความร่วมมือ(ประเทศเดนมาร์กร่วมกับสปก)เข้ามาสนับสนุนจุดสระเลี้ยงปลาเพาะพันธุ์ไม้ ปลูกดันไม้เศรษฐกิจเพื่อให้ชาวบ้านเริ่มเห็นประโยชน์จากป่าที่ปลูกก่อนแล้วจึงเริ่มเข้าดูแลป่าข้างเคียงต่อไป (ป้องกันไม่ให้ไฟเข้าป่าห้วยขาแข้ง)

ปี 2542-2543 ได้แยกหมู่ 16 ออกมาจากหมู่ 7 เมื่อวันที่ 16 สิงหาคม 2543และในเดือนกันยายนปีเดียวกันได้มีการจัดตั้งป่าชุมชนหมู่เขาหินเทิน หมู่ 2 ห้วยรัง หมู่ 11 อ่างห้วยคง และหมู่ 7

โปรงมะค่ามีชาวบ้านพระสงฆ์จำนวน 26 คนเป็นกรรมการป่าชุมชนรุ่นแรก โดยมีหน่วยราชการ
รับรองปี 2543 ใช้งบ 2-3 ครั้งหนี้สินเพิ่ม

ปี 2544 หมู่ที่ 16 บ้านหินเทิน หมู่ที่ 2 บ้านห้วยวัง หมู่ที่ 7 บ้านโปรงมะค่า หมู่ที่ 11 บ้าน
อ่างห้วยดง เข้ามาร่วมเป็น(เครือข่ายป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟ) ช่วยกันดูแลรักษาป่าชุมชนทั้งเทือกเขา
หินเหล็กไฟ โดยการช่วยกันทำแนวกันไฟ เมื่อเกิดไฟป่า ชาวบ้านในชุมชนช่วยกันดับไฟป่า จึงทำให้
ป่าชุมชนบางพื้นที่ปลอดไฟป่ามา 12-10-6 และ 5 สภาพป่าเริ่มสมบูรณ์

ปี 2547-2548 อบต. มีงบประมาณ ป่าชุมชนมาให้ทำแนวกันไฟ

ปี 2547 สภาพป่าเริ่มอุดมสมบูรณ์ไฟไหม้ไหม้ป่าที่เขาหินเทินป่าเปลี่ยนมีเห็ดโคนมีมาก เห็ดเปาะ
กับเห็ดขอนหายไป ปี 2547-2548 มีการขายของป่ามากเช่น หน่อไม้ เห็ดโคน เข้าไปหาในป่าลึก
สภาพครอบครัวเด็กอยู่กับปู่ย่าตายาย คนวัยหนุ่มสาวออกไปทำงานนอกบ้าน

ในช่วงปี 2549-2550 มีโครงการวิจัยเข้ามาในเครือข่าย มีสัตว์ป่าเช่น หมูป่า เก้ง นกเงือก
กวาง ไก่ฟ้า แม่น เลือดดำ ฯลฯ ดินยังคงเสื่อมสภาพ ใช้งบเคมีมากขึ้น ดินถูกชะล้าง ที่ดินหายไป
ลำห้วย ลำห้วยกว้างและตื้น เนินที่ทำไร่ดำลงมีทรายในไร่น้ำดินเป็นดานแข็งเริ่มใช้ปุ๋ยชีวภาพ
สะพานขาด 2 ครั้ง มีคนมาให้ความรู้เรื่องปุ๋ยชีวภาพเกษตรผสมผสานแต่ชาวบ้านไม่สนใจ มีโครงการ
สถานีพัฒนาพันธุ์สัตว์ พื้นที่งบประมาณโดยตรงกับชุมชนโดยมีเงินของ อบต. สมทบมีโครงการ 30
ป่าของมูลนิธิสืบ โครงการเครือข่ายเฝ้าระวัง (ปปส) โรงเรียนใช้ป่าชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ มีเด็กเข้า
เรียนชั้นอนุบาลมากขึ้นเพราะจะมีศูนย์เด็กเล็กหนี้สินเพิ่มมีแหล่งให้กู้มากขึ้น มีความสะดวกสบายเช่น
รถ โทรทัศน์ ดาวเทียม ฯลฯ

ปีงบประมาณ 2552 งบประมาณดูแลป่าชุมชนลงมาให้ อบต. และมีเงินสมทบให้โดยมี
พื้นที่ดูแลในตำบลระบือ 12 หมู่คือ ม. 14 ม. 9 ม. 11 ม. 10 ม. 6 ม. 16 ม. 7 ม. 2 ม. 18 ม. 15
ม. 3 และม. 12 และตำบล ป่าอ้อ อีก 3 หมู่รวมพื้นที่ดูแลทั้งสิ้น 15 พื้นที่

หลังจากนั้นทางผู้ ช่วยมาก ได้เล่าถึงข้อมูลความคิดเห็นของชาวบ้านว่า

- ชาวบ้านรู้ว่าป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟอยู่ในเขตหมู่ 2 หมู่ 11 หมู่ 7
หมู่ 16 แต่ไม่รู้พื้นที่ป่าเท่าไร สภาพป่าเป็นอย่างไร ไม่รู้ประเภทป่า
ส่วนใหญ่จะเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าเก็บหาของป่า หน่อไม้ ผัก
หวาน ตัดไม้ไปมาใช้สอย
- ชาวบ้านบอกว่าเมื่อก่อนไฟจะไหม้มากเห็นบนเขาด้านคนเผาข้าวหลามไฟ
จะไหม้ระหว่างเดือน ก.พ. - เม.ย. บางปีไฟไหม้บริเวณกว้างลามมาจากที่อื่น
แต่ถ้าไม่มีคนดับจะไหม้หลายวันชาวบ้านบอกว่าเหนื่อยแต่ต้องดับไฟให้ได้

เพราะเป็นแหล่งหากินของตนเองบางคนได้กล่าวระหว่างที่ช่วยกันดับไฟป่า
นั่นก็นึกในใจว่า ใครเป็นคนจุด

ความคิดเห็นของชาวบ้านต่อป่าไฟไหม้กับไฟไม่ไหม้จากการเก็บข้อมูลและการเดินสำรวจป่า

สภาพป่าไฟไหม้ - สภาพป่าไม่สมบูรณ์ดินเสื่อมสภาพ

- พื้นที่ที่มีหญ้าปกคลุมมากไม่มีต้นไม้ใหญ่ ต้นไม้ไม่โต
ไม้ต้นเล็กถูกไฟไหม้ตาย สมุนไพรถูกไฟไหม้หมด พื้นที่
แห้งแล้งกว่าปกติ

- ไม่พบร่องรอยสัตว์ป่า
- บางคนถือว่าไฟไหม้ดี ผักหวานแตก หน่อไม้ไฟแตก มีหญ้าให้สัตว์กิน

สภาพป่าไฟไม่ไหม้ - สภาพพื้นที่อุดมสมบูรณ์ ดินมีความชุ่มชื้น

- มีพืชสมุนไพรหลายชนิดสภาพพื้นที่เป็นไม้ยืนต้นและพืชพันธุ์อุดมสมบูรณ์
ด้านบนมีไม้ใหญ่คลุมพื้นล่างโล่งมีใบไม้เก่าๆ ทับถม
- มีเห็ดขึ้นเป็นจำนวนมาก กอไฟใหญ่และมีหน่อใหญ่ สวยมาก เช่น หน่อไม้
ไผ่นวล หน่อไม้ไผ่ลวกและพบเห็ดหูหนูเกิดที่บริเวณกอไผ่นวล
- มีสัตว์ป่าเพิ่มขึ้น พบร่องรอยของสัตว์ป่า เช่น หมูป่า
- มีพืชผักที่สามารถนำมาประกอบอาหารได้ เช่น กระเจียว บุก ผักหวาน ต้น
ดัดเต่า สมอ หวาย วาน กลอย เป็นต้น

แนวทางควบคุมและป้องกันไฟป่า

- การทำแนวกันไฟ จำเป็นต้องทำเพราะจะช่วยป้องกันไฟไม่ให้เข้าไหม้ป่า

เหมือนล้อมรั้วไว้ไม่ให้วัวหาย

- การทำแนวกันไฟทั้ง 4 หมู่ต้องประสานทำแนวกันไฟร่วมกันโดยทำแต่ละ
พื้นที่ไล่ๆ กัน และร่วมกันดับไฟ

- การป้องกันไฟแต่ละปี แต่ละหมู่บ้านต้องคุยปรึกษากัน และมีการจัดการใน
หมู่บ้านของตนเอง เพราะแต่ละหมู่ รู้ว่าไฟเกิดจากอะไร กรรมการในแต่ละหมู่ลงไปคุยกันเองในระดับ
หมู่บ้าน

- การทำแนวกันไฟเป็นสิ่งที่เราทำกันมานานแล้ว แต่ยังแก้ไขเรื่องไฟไหม้ไม่ได้
แนวทางควบคุมและป้องกันไฟที่ยั่งยืนต้องทำที่คน คือผูกใจคนในหมู่บ้านให้รักภัยป่ารู้จักกิน รู้จักใช้
ประโยชน์ถึงจะควบคุมและป้องกันไฟได้อย่างถาวร

วิธีการทำแนวกันไฟ

- การทำแนวกันไฟให้ทำเป็นตารางล็อก มีกรรมการดูแลในแต่ละช่วงที่ไฟอาจจะเกิด ซึ่งในแต่ละช่วงแนวกันไฟต้องมีเส้นทางที่รถเข้าถึงเพื่อง่ายต่อการลำเลียงน้ำเข้าดับไฟและที่สำคัญต้องมีแหล่งน้ำอยู่ใกล้ๆ
- ต้องสร้างความเข้าใจกับในหมู่บ้านให้เห็นว่า ความเสียหายที่เกิดขึ้นจากไฟป่ามีผลกระทบต่อวิถีชีวิต การเก็บหาของป่า เช่น เห็ด หน่อไม้ ผักที่เขาเคยหา
- ชวนชาวบ้านปลูกต้นไม้ในป่าเพราะจะทำให้ชาวบ้านรู้สึกเป็นเจ้าของ เป็นการปลูกฝังให้รักป่าก่อน
- ชวนชาวบ้านถางป่าบริเวณข้างถนนเพื่อให้ป่าโปร่งดูสะอาดตา สวยงาม ใครผ่านไปก็ชมทำให้เราภูมิใจ และทำให้ชาวบ้านมองเห็นความเคลื่อนไหวบริเวณชายป่า ง่ายต่อการสอดส่องดูแล
- ให้ผู้นำกรรมการป่า รู้เรื่องการป้องกันไฟป่า คุณค่าของป่า
- ผู้นำหรือกรรมการป่าประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านรับรู้บ่อยๆ เพราะถ้าผู้ใหญ่บ้านหรือผู้นำเป็นผู้พูดชาวบ้านจะฟังและยอมรับ
- กรรมการและชาวบ้านพร้อมกับเยาวชนร่วมกันทำแนวกันไฟ
- การทำแนวกันไฟต้องทำต้นฤดูหนาวเพราะใบไม้ไม่เยอะ
- ผู้นำต้องประกาศให้ผู้ที่มีพื้นที่ไร่อยู่ใกล้เขตป่า จะต้องทำแนวกันไฟทุกครั้ง ก่อนที่จะจุดเผาซากพืชหรือประสานกับกรรมการป่าหรือชาวบ้านมาช่วยกันทำแนวกันไฟก็ได้

การจัดการป่าชุมชนเรื่องการใช้ประโยชน์

- ให้ยึดหลักกติกา ปิดป่าก็คือปิดป่า เปิดป่าแล้วค่อยเข้าใช้ประโยชน์
- ฤดูหาของป่าให้ตั้งคณะกรรมการดูแลเรื่องการเก็บหาของป่า ทำความเข้าใจกันและมีกติกาปฏิบัติร่วม เช่น ถึงช่วงเก็บผักหวานจะต้องมีคณะกรรมการคอยดูแลไม่ให้ผู้เข้าไปเก็บห่านำเมล็ดตัวเข้าไปด้วยเพื่อป้องกันไม่ให้ตัดต้นผักหวาน
- ผู้นำแต่ละหมู่บ้านปรึกษากันว่าจะทำอะไรถึงจะแก้ปัญหาได้ในแต่ละช่วงสถานการณ์และพูดคุยทำความเข้าใจกับชาวบ้าน เพราะความสำเร็จอยู่ที่ผู้นำ 50 เปอร์เซ็นต์ และอยู่ที่ชาวบ้านอีก 50 เปอร์เซ็นต์
- มีข้อมูลผลผลิตจากป่า ต่อฤดูกาล – ปี เก็บผลผลิตได้มากน้อยเท่าไร ให้ความรู้เรื่องการเก็บหาของป่าอย่างถูกวิธี
- มีกติกาการใช้ประโยชน์และเก็บค่าใช้ประโยชน์ จากป่าเพื่อนำเงินมาดูแลรักษาป่าชุมชน เช่น ค่าอาหาร ให้ผู้ที่มาดูแลป่าและร่วมทำกิจกรรม

- กรรมการที่มีญาติพี่น้องอยู่นอกพื้นที่ไม่ควรเอื้อประโยชน์ให้มาเข้าเก็บหาของป่าเพราะญาติพี่น้องอยู่นอกพื้นที่

- ช่วงที่เปิดป่าให้หากินตามปกติ แต่ห้ามเข้าเก็บหาของป่าในเขตอนุรักษ์เด็ดขาด

สรุปแนวทางการควบคุมและป้องกันไฟป่า ป่าชุมชนเขาคินเหล็กไฟ

1. แนวทางการควบคุมและป้องกันไฟป่า ตามสถานการณ์

1.1 การทำแนวกันไฟ

1.2 มีกติกาการจัดการป่าชุมชน เพื่อใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

2. แนวทางการควบคุมและป้องกันไฟป่าอย่างยั่งยืน

2.1 คนในพื้นที่รู้จักทรัพยากรของตนเองและเรียนรู้เกี่ยวกับคุณค่าและประโยชน์ของป่าชุมชนเขาคินเหล็กไฟที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและคนในชุมชน

2.2 ป่าชุมชนเขาคินเหล็กไฟเป็นแหล่งเรียนรู้ทรัพยากรและการจัดการของคนในพื้นที่เด็กและเยาวชนเกี่ยวกับคุณค่าและประโยชน์ของป่าต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของตนและคนในชุมชน

หลังจากนั้นทางทีมได้ชวนทางผู้เข้าร่วมเขียนเส้นกราฟแสดงความสัมพันธ์ของ ป่า ไฟ น้ำ ดิน ไฟป่า และหนี้สิน แล้วชวนผู้เข้าร่วมแลกเปลี่ยน เรื่องป่า ปีพ.ศ.2496 ป่ามีความสมบูรณ์ มากที่สุด พอมาปี 2503 เริ่มมีคนเข้ามาเปิดพื้นที่ทำกิน ผู้เข้าร่วมบอกว่ามาไม่ทันจึงนึกภาพไม่ออก มีผู้เข้าร่วมคนหนึ่งบอกว่าตนได้มาอยู่เมื่อปีพ.ศ. 2514 ตอนนั้นเห็นสภาพป่าเริ่มดีขึ้นมากแล้วโดยเฉพาะบริเวณบ้านอีด่าง แต่ตรงบริเวณเขาคินเทินนี้ป่ายังอุดมสมบูรณ์มากยังเป็นป่าและมีต้นไม้เต็มไปหมดมีสัตว์ป่ามาก เช่น เก้ง กวาง หมูป่ามากมาย แต่ถ้าเทียบกับตอนปี2496 คงจะเทียบไม่ได้ก็คงจะอยู่ที่ 90 – 80 เปอร์เซ็นต์

พิธีสุทธิเล่าว่าตนเองเข้ามาเมื่อปี 2522 เห็นสภาพป่าในตอนนั้นที่ตนเห็นในพื้นที่ราบต้นไม้ใหญ่ เช่น ต้นยาง ต้น มะค่า ประดู่ แดง ที่สวยๆถูกตัดไปหมดแล้ว แต่ก็ยังมีป่าอยู่บ้างแต่ก็ถูกถางเป็นที่ทำกิน สภาพป่าก็จะอยู่ที่ประมาณ 50 เปอร์เซ็นต์ และตั้งแต่ปีพ.ศ. 2522 มาจนถึงปี2530 ป่าบริเวณพื้นล่างถูกถางเพื่อเป็นที่ทำกินหมดเหลือแต่บนเขา และปี2530 - 2538 ป่ายังไม่เหลือเลยแม้แต่น้อยเขายังถูกตัดลงมา พอมาปี 2541 จนถึงปัจจุบันป่าดีขึ้นแต่ดีขึ้นเฉพาะบนเขาเท่านั้นแต่พื้นล่าง ไม่มีป่าเหลือเลยแม้แต่น้อย

เรื่องของดิน เมื่อปี2496 สภาพดินสมบูรณ์มาก แต่ปี2522ที่ตนเข้ามาในตอนนั้นสภาพดินก็ยังสมบูรณ์มากปลูกข้าวโพด ข้าว ถั่ว งามมากไม่ต้องใส่ปุ๋ย จนมาถึงปี 2524-2525 มีรถไถเข้ามากเข้ามาแต่ดินก็ยังถือว่าสมบูรณ์อยู่มากก็ยังไม่ต้องใส่ปุ๋ยเลย แต่จะสังเกตว่าหน้าดินจะเริ่มหายไปปี2526 เริ่มมีการเปลี่ยนพันธ์ข้าวโพดเป็นพันธ์ตามบริษัทและเปลี่ยนพันธ์มันสำปะหลังเริ่มมีการยกร่องมันปลูกหน้าดินก็ยังหายไปปลูกของไม่งามเริ่มมีการใส่ปุ๋ย ยิ่งปี2530 มีการปลูกมันกันมากขึ้นและยังยกร่องมันตามความลาดชัน

ดินยิ่งไปไว้มากมีการใส่ปุ๋ยเพิ่มมากปีละ 2-3 ลูกต่อไร่ ยิ่งในปัจจุบันนี้ยิ่งแย่งไปอีกขนาดมันที่เมื่อก่อนสูงท่วมหัวแต่เดี๋ยวนี้ขนานนั่งลงยังมองเห็นเลย แม้จะมีการใส่ปุ๋ยมากเท่าไรก็ยังไม่เป็นผล

เรื่องน้ำเมื่อปี 2496 น้ำมีความอุดมสมบูรณ์มาก ผู้เข้าร่วมเล่าว่าที่ตอนเช้าในปี 2514 นั้นน้ำในลำห้วยวังจะไหลตลอดทั้งปีไม่มีวันแห้งเลย ลำห้วยจะลึกและแคบแล้วมีหินในลำห้วยเต็มไปด้วยหินจะได้ยินเสียงน้ำไหลปะทะหินเสียงดังมาก จนถึงปี 2522 ก็ยังได้ยินเสียงน้ำไหลปะทะหินอยู่ ต่อมาในปี 2524 ในลำห้วยเริ่มมีทรายทับถมหินในลำห้วยหายไป หลังจากนั้นก็ได้ยินเสียงน้ำกระทบหินอีกเลย ตั้งแต่ปี 2524 - 2530 ฝนตกน้ำไหลบ่ามาเร็วมาก เฉพาะในปี 2524 มีน้ำท่วมบ้านเพชรเจริญถึง 9 ครั้งในลำห้วยมีแต่ทรายและกว้างมากกว่าแต่ก่อนมาก ฝนตกน้ำกัดเซาะหน้าดินในไร่เป็นร่องลึกและชะล้างหน้าดิน

เรื่องไฟฟ้าเริ่มที่ปี 2496 มีไฟฟ้าแต่ไม่รุนแรงและไม่มีความควบคุมไฟฟ้าใหม่ป่าแล้วก็ได้ดับ แต่ในตอนที่ตนเองเข้ามานั้นก็ยังมีไฟฟ้าแต่ก็ดูเหมือนจะไม่รุนแรงเท่าทุกวันนี้ ในปี 2524 ไฟฟ้าเกิดขึ้นทุกวันแต่ก็ดูจะไม่ลามเข้าไปในป่าแต่ถึงจะลามเข้าไปในป่าแต่มันก็ได้ดับ ที่ไฟไหม้เพราะคนจุดไฟเผาไร่เพื่อทำเป็นที่ทำกิน ในปีที่มีไฟฟ้าไหม้รุนแรงนั้นในปีประมาณปี 2530 - 2538 ไฟจะไหม้แทบทุกวันและไหม้รุนแรงมากมองไปบนเขาเป็นทางยาวเกือบตลอดเขาและไหม้ติดต่อกันหลายวันและไม่มีการควบคุมปล่อยให้ไฟดับไปเอง มองไปบนเขาบางที่เป็นเขาหัวโล้นเพราะต้นไม้โดนไฟไหม้หมด ในปี 2540 แต่ละหมู่บ้านมีป่าชุมชนและมีการควบคุมไฟฟ้าทำให้ไฟป่าลดลงแต่ก็ยังไฟไหม้ตลอด พอไฟไหม้ก็ขึ้นดับกันเนืองๆ ในปี 2543 ทั้ง 4 หมู่บ้านรวมเป็นเครือข่ายป่าชุมชน ดูแลรักษาป่าร่วมกันมีการไปช่วยกันดับไฟและมีการประชาสัมพันธ์ร่วมกันทำให้ไฟป่าลดลงไปเรื่อยๆจนเดี๋ยวนี้ไม่มีไฟเกิด แต่ถึงจะมีก็ช่วยกันดับไว้มาก

เรื่องหนี้สินในปี 2496 จากการที่ทางทีมได้เล่าให้ฟังคือมีแค่เกลือกับข้าวก็อยู่ได้ก็อาจจะจริงเพราะไม่มีแหล่งซื้อในปีที่ตนเองย้ายมาก็ยังแทบไม่ได้ใช้เงินเลยมีแต่ป่า ข้าวก็ปลูกไว้กินเอง มาเริ่มเป็นหนี้กันในปี พ.ศ. 2524 เพราะเริ่มมีเถาเถาที่ลานสักมาให้ทุนเพาะปลูก คือไม่มีเงินก็สามารถไปเอาที่เถาเถาได้ ต่อมาก็มีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น โทรศัพท์ พัดลม วิทยุ รถอีแต๋น และ ประมาณปี 2526 มี ธ.ก.ส. เข้ามาทำให้เป็นหนี้เพิ่มมากกว่าเดิมแล้วยังต้องลงทุนการผลิต เช่น ปุ๋ย พันธุ์ ยาฆ่าหญ้า ยาคุมหญ้า น้ำมัน ค่าจ้างแรงงาน บวกกับราคาผลผลิตตกต่ำมันยิ่งทำให้เป็นหนี้มากขึ้นเป็นทวีคูณ

หลังจากนั้นทีมได้สรุปเส้นกราฟและชวนผู้เข้าร่วมแลกเปลี่ยน จากเส้นกราฟที่โยงให้เห็น ป่า ไฟ ดิน น้ำ หนี้สิน สิ่งเหล่านี้มันสัมพันธ์กัน เช่น เมื่อไฟฟ้าเกิดขึ้นมาก ป่าก็เสื่อมโทรม มีความแห้งแล้ง พอฝนตกมาน้ำก็ไหลบ่ามาเร็วมากทำให้หน้าดินหายจากน้ำไหลบ่าและน้ำกัดเซาะเป็นร่องลึก ที่ทำกินหายไป ลำห้วยทำให้ดินเสื่อมเมื่อดินเสื่อมปลูกของไม่งาม ต้นทุนการผลิตสูงทำให้เป็นหนี้เพิ่มมากขึ้น

สรุปบทเรียนหลังการทำกิจกรรม

ผู้ช่วยมาก - การนำเสนอข้อมูลน่าจะเป็นการเล่าให้ฟังมากกว่า ผู้เข้าร่วมจะได้แลกเปลี่ยน ได้คิดว่า รู้สึกเป็นกันเองกว่า ทำให้ได้ข้อมูลเพิ่มเพราะแต่ละหมู่บ้านและแต่ละคนมีบทเรียนที่ต่างกัน

เช่นที่หมู่ 16 ที่เสนอข้อมูลเพิ่มเติมคือ

- การทำแนวกันไฟต้องทำรวมกันทั้ง 4 หมู่บ้านการทำแนวกันไฟต้องทำเป็นล๊อคๆจะกันไฟได้
- ต้องมีการปลูกฝังเด็กเยาวชนให้ช่วยกันรักษาป่า
- จัดโต๊ะยาวให้คนที่เพื่อนำมาคุยกัน เพื่อหาเป้าหมายร่วมกัน

นายมาก จันทร์ดี

ผู้บันทึก

เวทีคืนข้อมูลหมู่ที่ 11

วันที่ 10 พฤศจิกายน 2551

ณ. ศาลาประชุมหมู่บ้าน หมู่ที่ 11 บ้านอ่างห้วยคง ต. ระเบา

ทีมวิจัยที่เข้าร่วม

- 1 นาย มาก จันทรดี
- 2 นาย วิเชียร บัวอุไร
- 3 นาย สำราญ สิงเดือน
- 4 นาย สำเริง รุ่งระวี
- 5 นาย สงกรานต์ เผ่าสีหา
- 6 นางสาววิไลวรรณ จันทรพวง
- 7 นาย พิชิต โพธิ์ปลี

เริ่มต้นด้วยการประสานงานกับผู้ใหญ่บ้านจะขอนำเสนอข้อมูลก่อนวาระประชุมของหมู่บ้าน โดยให้ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้กล่าวเริ่มต้นก่อน

ผู้ใหญ่ ดอกไม้ จงกลีกัน ได้กล่าวเปิดการนำเสนอว่า ในวันนี้จะมีคณะกรรมการเครือข่าย หรือทีมวิจัยที่ทำงานเกี่ยวป่าชุมชนและได้ไปเก็บข้อมูลมาแล้วจะมานำเสนอในวันนี้

ผู้ช่วย มาก จันทรดีได้กล่าวว่า เมื่อปี 2549 ได้มีโครงการวิจัยเข้ามาโดยการสนับสนุนของสำนักงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น(สกว) ให้ชาวบ้านเป็นนักวิจัยและหาข้อมูลเพื่อแก้ไขปัญหาด้วยตนเองจากนั้นทาง แกนนำหรือกรรมการเครือข่ายก็มาคุยกันว่าจะทำเรื่องอะไร จึงได้ตกลงกันว่าจะทำเรื่อง โครงการแนวทาง ป้องกันไฟป่า ป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ทั้ง 4 หมู่บ้าน จากนั้นทีมทั้งจึงได้ไปเก็บ ข้อมูลเรื่องของประวัติหมู่บ้าน ประวัติป่า ป่าชุมชน ความคิดเห็นของชาวบ้านต่อไฟป่า ผลผลิตจากป่าที่ ปลอดภัยกับไฟไหม้ต่างกันอย่างไร และแนวทางการป้องกันไฟป่าอย่างยั่งยืนควรเป็นอย่างไร และวันนี้ หลังจากทีมวิจัยได้ไปเก็บข้อมูลมาก็จะมานำเสนอเพื่อให้ทุกคนได้แลกเปลี่ยน

จากนั้นทาง คุณ วิเชียร บัวอุไร ได้มาเล่าประวัติหมู่บ้าน ประวัติป่าที่ได้ไปเก็บมา โดยแบ่ง ออกเป็น 4 ยุคด้วยกัน ยุคแรกก็เป็นยุคบุกเบิกเปิดพื้นที่ทำกิน ยุคที่ 2 ยุคการพัฒนาเปลี่ยนแปลง

ยุคที่ 3 ยุควิกฤตของพื้นที่ ยุคที่ 4 ยุคป่าฟื้นฟู แต่คนยังเป็นหนี้สินมาก

ความคิดเห็นของชาวบ้าน

- ส่วนใหญ่ก็จะเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่า เก็บหาของป่า หน่อไม้ ผักหวาน เห็ดโคน ตัดไม้ไผ่มาใช้สอย

ความคิดเห็นของชาวบ้านต่อป่าไฟไหม้กับไฟไม่ไหม้และจากข้อมูลที่เห็นในการเดินสำรวจป่า

สภาพป่าไฟไหม้

- สภาพป่าไม่สมบูรณ์ ดินเสื่อมสภาพ
- พื้นที่มีหญ้าปกคลุม รกมากไม่มีต้นไม้ใหญ่ ต้นไม้ไม่โต ต้นเล็กถูกไฟไหม้ตาย สมุนไพรถูกไฟไหม้หมด พื้นที่แห้งแล้งกว่าปกติ
- ไม่พบร่องรอยสัตว์ป่า
- กอไฟกอเล็กลง หน่อไม้มีขนาดเล็กและลดลง เห็นโคนหาซาก ไม่พบเห็นอื่นๆ
- พบรังแตนเป็นจำนวนมาก
- บางคนถือว่าไฟไหม้ดี ผักหวานแตก หน่อไม้ไฟแตกตา มีหญ้าให้สัตว์กิน

สภาพป่าไฟไม่ไหม้

- สภาพพื้นที่อุดมสมบูรณ์ ดินมีความชุ่มชื้น
- มีพืชสมุนไพรหลายชนิด สภาพพื้นที่เป็นไม้ยืนต้นและพืชพันธุ์ไม้อุดมสมบูรณ์ด้านบนมีไม้ใหญ่คลุม พื้นล่างโล่งมีใบไม้เก่าๆ ทับถม
- มีเห็ดขึ้นจำนวนมากกอไฟใหญ่และมีหน่อใหญ่สวยงามมาก เช่น หน่อไม้ไผ่นวล หน่อไม้ไผ่ลวกและพบเห็นเห็ดหูหนูเกิดที่บริเวณกอไฟนวล
- มีสัตว์ป่าเพิ่มขึ้นพบร่องรอยของสัตว์ป่า เช่น หมูป่า เก้ง กวาง
- มี ผัก และเห็ดต่างๆที่ นำมาประกอบอาหารได้มากมายหลายชนิด

แนวทางควบคุมและป้องกันไฟป่า

- การทำแนวกันไฟ จำเป็นต้องทำเพราะจะช่วยป้องกันไม่ให้เข้าไหม้ป่า
- ทั้ง 4 หมู่ต้องประสานทำแนวกันไฟร่วมกันโดยทำแต่ละพื้นที่ไล่ๆ กันและร่วมกันดับไฟ
- การป้องกันไฟป่าในแต่ละปีแต่ละหมู่ต้องคุยกันปรึกษากัน และมีการจัดการในหมู่ของตนเอง(เพราะแต่ละหมู่รู้ว่าไฟป่าเกิดจากอะไร กรรมการในแต่ละหมู่ลงไปคุยกันเองในระดับหมู่บ้าน)
- การทำแนวกันไฟเป็นสิ่งที่เราทำกันมานานแล้ว แต่ยังแก้ไขเรื่องไฟไหม้ไม่ได้ แนวทางควบคุมและป้องกันไฟที่ยั่งยืนต้องทำที่คน คือผูกใจคนในหมู่บ้านให้รักป่า รู้จักกิน รู้จักใช้ประโยชน์ถึงจะควบคุมและป้องกันไฟได้อย่างถาวร

จากนั้นทีมได้นำข้อมูลมาสังเคราะห์และ สรุปแนวทางการควบคุมและป้องกันไฟฟ้า ชุมชนเขา หินเหล็กไฟ 2 วิธีด้วยกัน

1. แนวทางการควบคุมและป้องกันไฟฟ้าตามสถานการณ์
 - การทำแนวป้องกันไฟฟ้า
 - มีกติกากาการจัดการป่าชุมชน เพื่อใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน
2. แนวทางการควบคุมและป้องกันไฟฟ้าอย่างยั่งยืน
 - ให้คนในพื้นที่รู้จักทรัพยากรของตนเอง และเรียนรู้เกี่ยวกับคุณค่าและประโยชน์ของป่า ที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและคนในชุมชน
 - ให้ป่าชุมชนเขาหินเหล็กไฟ เป็นแหล่งเรียนรู้ ทรัพยากรและการจัดการ ของคนในพื้นที่ เด็กและเยาวชน เกี่ยวกับคุณค่าและประโยชน์ของป่า ต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและคนในชุมชน

จากการที่ทีมวิจัยปรับมาแล้วเรื่องที่สั้นกระชับได้ใจความและดูตามบริบทของแต่ละหมู่บ้านเช่นอ่าง ห้วยดง ที่คนมาจากหลากหลายจังหวัดทั้งภาคอีสาน กลาง และเหนือ การแลกเปลี่ยนถ้าเป็นเหตุการณ์ร่วม ชาวบ้านก็สนใจแลกเปลี่ยนเช่นเหตุการณ์น้ำท่วมทำความเสียหายอย่างรุนแรงในปี 2524 หรือการชะล้างพังทลายหน้าดินที่ดินเสื่อมโทรมอย่างมากที่เห็นได้ในปัจจุบัน เป็นการกระตุ้นให้ชาวบ้านได้คิด

นายมาก จันทร์ดี
เป็นผู้บันทึก

เวทีนำเสนอแลกเปลี่ยนแนวทางการป้องกันไฟ ฯ

วันที่ 6 ธันวาคม 2551

ณ ศาลาประชุมหมู่ 2 ต.ระบำ อ.ลานสัก จ.อุทัยธานี

รายชื่อผู้เข้าร่วม

1. คุณสำราญ สิงห์เถื่อน
2. คุณสำราญ รุ่งระวี
3. คุณวิเชียร บัวอุไร
4. คุณมาก จันทร์ดี
5. นายพิชิต โพธิ์ปลี
6. สมาชิกหมู่ 2 บ้านห้วยรัง ประมาณ 60 คน

นักวิจัยได้ประสานผู้ใหญ่บ้านเพื่อขอเข้านำเสนอข้อมูลจากการศึกษาวิจัยร่วมในเวทีประชุมประจำเดือนหมู่บ้าน นักวิจัยช่วยกันเตรียมสถานที่นำเสนองานประวัติศาสตร์ ผังวาดทรัพยากร เส้นกราฟแสดงการเปลี่ยนแปลง ดิน น้ำ ป่า หนี้สิน ขึ้นติดบริเวณด้านหน้าเวทีที่ผู้เข้าร่วมสามารถมองเห็นได้ชัด

เริ่มด้วยการเล่าประวัติศาสตร์ชุมชนแต่ละยุค คือ

- 2496 – 2500 พื้นที่ป่าดั้งเดิม
 - 2503 – 2517 ยุคบุกเบิกเปิดพื้นที่ทำกิน
 - 2518 – 2525 ยุคพัฒนาและการเปลี่ยนแปลง
 - 2526 – 2537 ยุควิกฤตทรัพยากรธรรมชาติและคน
 - 2538 – 2551 ยุคป่าฟื้นฟูแต่คนเป็นหนี้มาก
2. นำเสนอข้อมูลการเปลี่ยนแปลงและสาเหตุ จากผังวาดทรัพยากร และแสดงความสัมพันธ์ของ ป่า น้ำ ดิน ไฟป่า และหนี้สิน โดยใช้กราฟเส้น ชวนผู้เข้าร่วมเวทีแลกเปลี่ยน
 3. นำเสนอแนวทางการป้องกันไฟป่า ให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้แลกเปลี่ยน

สรุปบทเรียนจากเวที ดังนี้

ความรู้สึกต่อเวที

- ดีมากๆ ผู้เข้าร่วมประชุมให้ความร่วมมือดีตั้งใจฟัง
- เวทีเริ่มสายทำให้รู้สึกว่าการตั้งเรื่องตัวเองให้ทันเพราะเกรงใจผู้ใหญ่บ้านที่จะมีการประชุมต่อ
- ผู้เข้าร่วมให้ความสนใจสื่อผังวาดทรัพยากร เส้นประวัติศาสตร์ กราฟและตั้งใจฟังนักวิจัย
- เวทีสั้นไหลดีไม่ติดขัด

สิ่งที่เราทำได้

- สามารถพูดได้ดี พูดชัด เชื่อมโยงข้อมูลได้
- การพูดคุยแลกเปลี่ยนจากกราฟเส้นทำให้ชาวบ้านสนใจและเข้าใจ
- เตรียมสื่อ และอุปกรณ์ได้พร้อม

ช่วงแรกๆ ชาวบ้านไม่รู้ว่ามาทำอะไร ยังเชื่อมโยงไม่ได้ว่าประวัติศาสตร์เกี่ยวข้องกับป่าแต่ชาวบ้านจะเชื่อมโยงได้ตอนที่ใช้กราฟเส้นแสดงความสัมพันธ์ของป่า น้ำ ดิน ไฟป่า และหนี้สินในแต่ละยุคจนถึงปัจจุบัน ตามเส้นประวัติศาสตร์ ที่เห็นเปลี่ยนแปลงมากคือหนี้สิน การชะล้างพังทลายหน้าดิน สภาพดินที่เสื่อมโทรมที่หลายคนเห็นเป็นปัญหา

นายมาก จันทร์ดี

บันทึกการประชุม

เวทีนำเสนอคืนแนวทางป้องกันไฟป่ากับครูและเด็กนักเรียน

วันที่ 27 พฤศจิกายน 2551

ณ โรงเรียนบึงอ้ายเจียม ต.ระบำ อ.ลานสัก จ.อุทัยธานี

รายชื่อผู้เข้าร่วม

7. คุณสำราญ สิงห์เถื่อน
8. คุณวิเชียร บัวอุไร
9. คุณมาก จันทร์ดี
10. นางสาววิไลวรรณ จันทร์พ่วง
11. นายพิชิต โพธิ์ปลี
12. ครูและนักเรียนโรงเรียนบึงอ้ายเจียม

เวทีคืนข้อมูลให้ครูและนักเรียน ทีมได้ช่วยกันเตรียมสถานที่ติดผังวาดทรัพยากร กราฟ ป่า น้ำ ดิน ไฟป่า และหนี้สิน ตลอดจนกระดาษารัดข้อมูลที่ได้จากการเดินสำรวจป่าของนักเรียน การนำเสนอเริ่มด้วยผู้ช่วยมากเป็นผู้เกริ่นนำความเป็นมาของโครงการฯ คุณวิเชียรเล่าประวัติศาสตร์ชุมชนแต่ละยุค อย่างสั้นๆ ผู้ช่วยมากเล่าถึงความสัมพันธ์ของการเปลี่ยนแปลงป่า น้ำดิน ไฟป่า และหนี้สิน ชวนเด็กๆ แลกเปลี่ยนถึงป่าชุมชนว่าใครเคยเข้าไปหาของป่าบ้าง มีอะไรบ้างแล้วนำมาทำอะไร

สรุปบทเรียนหลังจบกิจกรรม ดังนี้

ความรู้สึกต่อเวที

- กลัวว่าเด็กนักเรียนไม่เข้าใจ กลุ่มนักเรียนที่มาร่วมน่าจะให้เป็นเด็กระดับ ป.5 – ม. 3
- การคืนข้อมูลให้เด็กๆ ได้รับฟังอย่างน้อยเด็กก็ได้รู้สิ่งที่ทีมเสนอ และสังเกตเห็นเด็กๆ ตื่นเต้น เพราะมีวิทยากรจากภายนอกเข้ามาพูดคุยด้วย
- ถือว่าบรรลุเป้าหมายสำหรับการคืนข้อมูลให้เด็กนักเรียนเพราะเด็กได้รู้เรื่องป่าและบ้านของตนเอง

การเชื่อมโยงงานวิจัยเข้ากับโรงเรียน

น่าจะมีการพูดคุยกับคณะครูว่ามีความคิดอย่างไรต่อกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ใครที่สนใจ ส่วนเด็กนักเรียนมีความพร้อมที่จะเรียนรู้อยู่แล้วขึ้นอยู่กับครูที่จะเป็นผู้จัดกระบวนการให้เด็กๆ ได้เรียนรู้ หรืออาจจะพาไปเรียนรู้กระบวนการงานวิจัยนอกพื้นที่

แนวทางการคืนข้อมูลให้เกิดการกระตุ้นผู้เข้าร่วม

การนำเสนอข้อมูลที่จะให้ชาวบ้านได้คิดต้องกระตุ้นจากข้อมูลที่ใกล้ตัวและเห็นได้ด้วยตัวเอง เช่น ดินไหลลงในห้วย น้ำมาไหลแรงพาเอาหน้าดินไปด้วย หน้าแล้งดินแห้งเร็ว เชื่อมโยงเข้ากับความเป็นอยู่

การซื้อและใช้ปุย หนี้สิน ฯลฯ ทั้งนี้สิ่งที่ชาวบ้านเห็นไม่ได้คือการพูดจากข้อมูลของทีมงานจะไปกระตุ้นให้ชาวบ้านได้คิด

กำหนดเวทีคือข้อมูลหมู่ 2 และหมู่ 16 ทั้ง 2 พื้นที่ยังไม่สามารถระบุวันที่แน่นอนได้เพราะต้องรอหลังจากที่ประชุมกำนันผู้ใหญ่บ้านของอำเภอก่อนซึ่งทีมงานจะติดต่อประสานกับผู้ใหญ่บ้านอีกครั้ง ดังนี้ - ผช.มาก ประสานหมู่ 16 และหมู่ 7

- คุณวิเชียร ประสานหมู่ที่ 2

เวทีสรุปบทเรียนการดำเนินงานประมาณวันที่ 8 หรือ 9 ธันวาคม 51 ที่โรงเรียนบึงอ้ายเจียม เวลา 09.00น.

โดยมีทีมนักวิจัยร่วมถอดสรุปบทเรียนคือ

1. คุณสุที สาคี
2. คุณสำเร็จ รุ่งระวี
3. คุณสำราญ สิงห์เถื่อน
4. คุณสงกานต์ เผ่าสีหา
5. คุณวิเชียร บัวอุไร
6. คุณมาก จันทร์ดี
7. และครูจรรย์นันทน์ รัตนเสรี

หลังจากการถอดสรุปบทเรียนแล้วช่วงเดือนธันวาคมจะเป็นช่วงเขียนรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ซึ่งทีมอาจจะต้องมาร่วมกันดำเนินการเขียนในแต่ละบท

นายมาก จันทร์ดี

ผู้บันทึก

ทำแนวป้องกันไฟและปลูกป่า

ประชุมทีมวิจัย

ประชุมทีมวิจัย

สรุป วิเคราะห์ข้อมูล

เดินสำรวจป่า
เตรียมออกแบบกระบวนการเรียนรู้และเนื้อหา

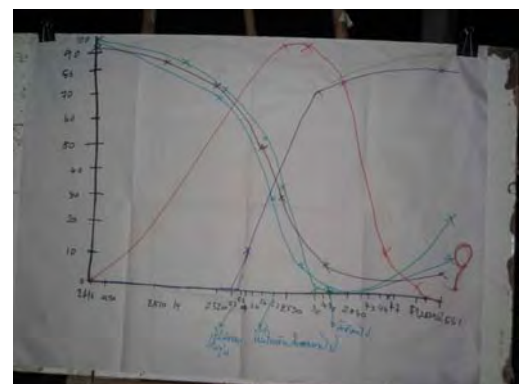
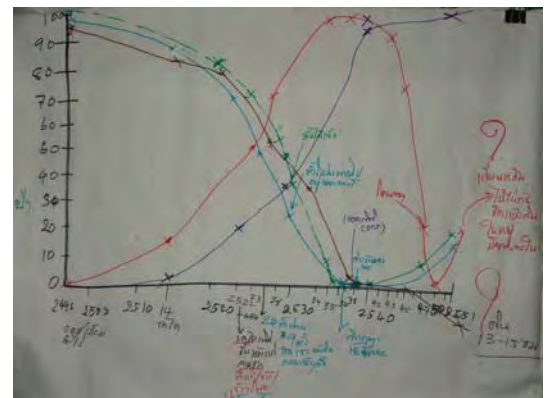
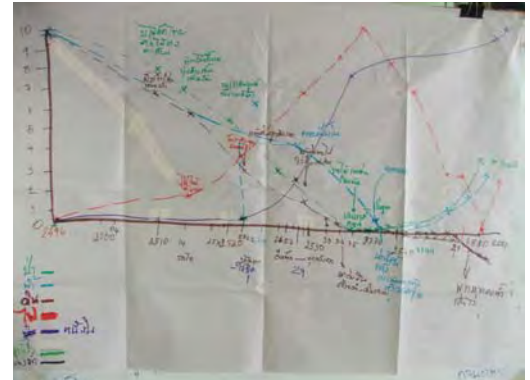
เดินสำรวจพื้นที่ป่าอนุรักษ์

เดินสำรวจพื้นที่ป่าต้นน้ำ

เวทีนำเสนอแลกเปลี่ยนข้อมูลกับ กรรมการหมู่บ้านและกรรมการป่าชุมชน

เวทีนำเสนอแลกเปลี่ยนข้อมูล ตามหมู่บ้านและโรงเรียน

วาดผังทรัพยากรในพื้นที่เขานินเหล็กไฟ

สรุปบทเรียนการดำเนินงาน

